

Лингвистичке актуелности

24

*Израду часописа омогућило је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Републике Србије*

ISSN 1450–9083

UDK 801

Институт за српски језик САНУ

ЛИНГВИСТИЧКЕ АКТУЕЛНОСТИ

24

Београд, 2014

Издаје:
Институт за српски језик САНУ
Кнез-Михаилова 36, Београд

За издавача:
Др Срето Танасић

Електронско издање:
www.isj-sanu.rs
www.asusilc.net/aktuelnosti

Имејл:
aktuelnosti@orion.rs

Уредници:
др Стана Ристић, др Биљана Сикимић, др Данко Шипка

Главни уредник:
др Ђорђе Оташевић

Конверзија за интернет:
др Данко Шипка

Штампа:
„Скрипта интернационал“, Београд

САДРЖАЈ

ПРЕГЛЕДНИ РАДОВИ

Марија Недељковић-Правдић: <i>О важности интердисциплинарних и трандисциплинарних исцртавања</i>	9
Ђорђе Оташевић: „Полијичка коректност“ и њародија	23

АУТОРЕФЕРАТИ

Марија Ђинђић: <i>Туризми у савременом српском књижевном језику (семантичко-деривациона анализа)</i>	39
--	----

ПРИКАЗИ И ОСВРТИ

Ingo Plag: <i>Word-formation in English</i> (Милан Тодоровић)	47
Anne O’Keeffe, Michael McCarthy, Ronald Carter: <i>From Corpus to Classroom : Language Use and Language Teaching</i> (Љиљана Раданов)	55
Зорица Кнежевић: <i>Човек у жаргону : Семантичко-деривациона анализа жаргонизама са архисемом човек</i> (Ивана Бојовић)	58
Ranko Matasović: <i>Jezična raznolikost svijeta : Podrijetlo, razvitak, izgledi</i> (Ђорђе Оташевић)	61
Kajoko Jamasaki: <i>Gramatika savremenog japanskog jezika I, II</i> (Срето Танасић).....	65
Gordana Vranić: <i>Hablar por los codos (frases para un español cotidiano)</i> (Светлана М. Спајић)	68
Е.Н. Шагалова: <i>Самый новейший толковый словарь русского языка XXI века</i> (Ђорђе Оташевић)	71

Borivoj Gerzić: *Rečnik srpskog žargona (i žargonu srodnih reči i izraza)*
(Светлана М. Спајић)75

УКРАТКО

Јелена Јовановић: *Лингвистички и стилстички аспекти проучавања реченице* (Сања Миладиновић)81
Јелена Јовановић: *Језичке студије* (Сања Миладиновић)83
Јежи Бартмињски: *Језик – слика – свеи* (Светлана М. Спајић)84
Јелица Јокановић-Михајлов: *Акценти и интонација говора на радију и телевизију* (Сања Миладиновић)86
Александар Милановић: *Језик веома корисан* (Сања Миладиновић)88
Мато Каровић: *Џи је језик?* (Ивана Бојовић)89
Džudi Eps: *Snaga glasa – utičite na druge govorom* (Светлана М. Спајић)91
Борислав А. Цоцо Седобради: *Мркаљ-Караџићева реформа српског језика и писма* (Сања Миладиновић)93
Stipo Benak Šemenjata: *Baranjski rječnik šokačkog narječja* (Јован Недић)95
Timothy G. Stout: *Japanese Katakana for Beginners : First Steps to Mastering the Japanese Writing System* (Александар Теноди)97
Милан Шипка: *Зашто се каже?* (Ивана Бојовић)99
Милорад Телебак: *Што се крије иза етимологије* (Сања Миладиновић) ...101

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Ђорђе Оташевић: *Грађа за библиографију „историјске коректоси“ (1)* .105

ХРОНИКА

Одјеци научног скупа „Српски језик и актуелна питања језичке историје“
(Јован Вуксановић)113
Међународна научна конференција „Махтумкули Фраги и хумане културне вредности“ (Марија Ђинђић)124

ПРЕГЛЕДНИ РАДОВИ

Марија Недељковић-Правдић (Београд)

О ВАЖНОСТИ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИХ И ТРАНСДИСЦИПЛИНАРНИХ ИСТРАЖИВАЊА

У раду се говори о значају интердисциплинарних и трансдисциплинарних истраживања за развој савремене науке о језику, имајући у виду разноликост и сложеност разматране проблематике. Аутор у раду указује на најновија достигнућа у овим областима, признајући да је значај интердисциплинарних истраживања одавно признат у научној пракси, док је дебата о значају трансдисциплинарних истраживања још увек у фази развоја. У складу са тим, аутор даје препоруке и предлоге за побољшање и бољу имплементацију ових истраживачких пракси, долазећи до закључка да научно сазнање захтева пуну примену како интердисциплинарних, тако и трансдисциплинарних истраживања. Циљ рада је стимулисање даље дебате о овим питањима.

Кључне речи: интердисциплинарност, трансдисциплинарност, језик, наука, истраживање, лингвистика

1. УВОД

Савремена наука о језику покрива огроман и практично непрегледан терен. Широки опсег димензија и разуђености предмета савремене науке о језику даје основу за разраду генералне поставке о релевантности интердисциплинарних и трансдисциплинарних истраживања. Богатство и разноврсност лингвистичке проблематике, њене многоструке везе са другим наукама, постојећа тематска чворишта, као и природна интердисциплинарност опште теме о језику захтева консултовање разноврсне и опсежне литературе, не само из лингвистике, него и из других наука. Томе треба додати и чињеницу да сама разграничења између „врста” лингвистике нису одвише чврста, па се сходно томе и њихова подручја и методе веома често преплићу. Сазнања у једној научној области доприносе развоју сазнања у другој, и у том смислу за савремену науку о језику искључивост не сме да буде

неопходност, нити она сме да допусти једностраност, као ни могућност да постанемо „једнодимензионални човек”¹. Језичке идеологије, језичка политика, глобализација и империјализам, језичка права и мањине, замена језика, језик и култура, језик и национални идентитет, језик и национални интерес само су неке од тема које захтевају „ширину” истраживања. Стога се и примењена лингвистика у ширем смислу често одређује као унакрсни дисциплински подухват који проучава како људи користе језик, односно употребу језика у различитим областима као што су реторика/композиција, говорна комуникација, техничка комуникација, социологија, антропологија, историја, филозофија, образовање. У свом ужем и традиционалнијем значењу примењена лингвистика може бити дефинисана као област чије је истраживачко поље реформисање и побољшање стварне језичке употребе (Atkinson 1999:193-194).

Неоспорно је да су промене у начину истраживања језика који користимо проузроковане променама у самом начину поимања предмета проучавања. „Проучавање језика на више начина иде ‘преко’ и ‘замагљује’ границе дисциплина“ (Atkinson 1999:205). Стога је и неопходно систематизовано, опште промишљање приступа решавању одређеног проблема, као што је и сам Менгер истицао да „највеће зло лежи у лоше прикривеном омаловажавању и темељном негирању свих осталих усмерења у истраживању, често и оних који се показују као најважнији у погледу целине науке” (2008:35). Целокупно искуство и досадашњи развој савремене науке о језику су недвосмислено показали значај како интердисциплинарних тако и трансдисциплинарних истраживања. Па ипак, пракса је показала да је и само „одређивање поједине академске дисциплине и међусобно разликовање академских дисциплина заправо прилично комплексан проблем” (Gotal 2013:68). „Мултидисциплинарна, интердисциплинарна и трансдисциплинарна истраживања веома ретко деле заједничке вредности и исту концепцију предмета истраживања” (Miller et al 2008:5).

Рад је писан као осврт на актуелно схватање поменуте проблематике, а с намером да укаже на чињеницу да се концепти трансдисциплинарности и интердисциплинарности веома често „олако” схватају и користе, односно да се често схватају као синоними или „мешају” са другим концептима научних приступа (монодисциплинарност, мулти-

¹ Дело Херберта Маркузеа које представља филозофску критику друштва у коме се живи, где је човек изгубио критичку способност, а самим тим и могућност да се редукује, промени.

дисциплинарност, плуридисциплинарност), иако постоји велики број објављених радова стручњака из различитих области који се баве овом проблематиком. Све више су изражени захтеви модерног друштва за знањем које је практично применљиво, а искористљивост научног знања обично захтева комбинацију и интеграцију знања из различитих научних дисциплина. При том треба истаћи да интердисциплинарни и трансдисциплинарни начини „производње знања“ веома често нису у великој мери зависни од знања преузетих из традиционалних дисциплина. (Van den Besselaar/Heimeriks 2001:705). На основу изложеног, а и на основу досадашњег ауторовог образовања, које је било како интердисциплинарно, тако и трансдисциплинарно, некако се чини неопходним да одредимо кључне појмове наше анализе, да бисмо могли да говоримо о њиховој релевантности.

2. ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНА ИСТРАЖИВАЊА

Научници из различитих области све више су свесни потребе за повезивањем различитих дисциплина ради потпунијег, интегрисанијег одговора на кључна питања, како би се избегла тзв. редукционистичка објашњења стварности. Овакво повезивање може не само да олакша примену знања у одређеној области, већ и да допуни постојеће празнине у терминологији, приступу и методологији. Интердисциплинарна истраживања су постала све учесталија јер се многим савременим проблемима може успешно приступити само путем интеграције различитих перспектива уколико желимо да дати проблеми буду темељно истражени и успешно решени (Aboelela 2007; Pautasso/Pautasso 2010:227). Интердисциплинарност је стога постала заједнички именитељ истраживања у многим дисциплинама. У стручној литератури се истиче да је сам концепт „интердисциплинарности“ веома често чак и у академским круговима „проширено“ или пак „лоше“ дефинисан, што ју је чинило подложној критици. Сам префикс *-интер* означава нешто што је међу или између најмање две дисциплине, што се потом интегрише у нешто ново, различито и изван постојећих оквира датих дисциплина, доприносећи тиме стварању новог знања. Готал (2013:71) истиче да интердисциплинарност од осталих научних приступа разликује „степен повезивања и прелажења граница традиционалних научних дисциплина“ у поређењу са мултидисциплинарним истраживањима (Miller *et al* 2008).

Током седамдесетих година, када говоримо о науци о језику, углавном се полазило од схватања да је интердисциплинарно истражи-

вање усмерено, одређено и вођено од стране појединаца који поседују знање у више од једне дисциплине. Оваква дефиниција се намеће као неогдговарајућа, пре свега због тога што је веома тешко наћи дисциплину која је концептуално интердисциплинарна, односно за коју можемо рећи да су идеје правилно интегрисане између различитих области. Исти закључак можемо извести и када говоримо о техникама научног истраживања (Perren 1971:4-5). У новије време постоји консензус око општих принципа интердисциплинарног рада, који је пре свега интерактиван, и као такав захтева комбинацију више различитих метода, теорија и праксе како би пружио одговор на питања којима је тешко дати одговор са „алатима” једне дисциплине, али интердисциплинарни рад не подразумева оспоравање постојећих граница, већ пре свега прилагођавање тим границама (Bailey/Cameron/Ceil 2013:112). У складу са оваквим поставкама истраживачи из различитих области, у складу са предметом и циљом својих истраживања, дефинишу појам интердисциплинарног истраживања.

За савремену науку о језику као битна намеће се следећа дефиниција: „интердисциплинарно истраживање је процес којим се одговара на постављено питање, решење проблема, или приступање теми, која је сувише широка или сложена да би пошла од једне дисциплине или професије” (Klein/Newell 1996:393). Ова дефиниција је касније унапређена, па се интердисциплинарна истраживања разматрају као процес који се састоји из две фазе, где се у првој фази истраживач критички ослања на перспективе датих дисциплина, а касније интегрише своје увиде у свеобухватно разумевање, пратећи логику постојећег сложеног феномена или стварајући нови сложени феномен (Newell 2007:1-4). Узимајући као полазиште оваква одређења интердисциплинарних истраживања Репко (Рерко 2008:12) је навео да интердисциплинарност подразумева процес истраживања, дисциплине или специјализована знања, интеграцију дисциплинских увида и когнитивни напредак. Дакле, можемо закључити да је интердисциплинарност сама по себи директно повезана са теоријом комплексности², а о томе нам потврду може дати у савременој науци о језику и интердисциплинарни приступ одређеним проблемима у социолингвистици, психолингвистици, антрополошкој лингвистици, примењеној лингвистици. Теорија интердисциплинарних студија Вилијема Њуела (William Newell) представља кључ-

² Детаљније видети: Phelan, Steven E. What is complexity science, really? *Emergence, A Journal of Complexity Issues in Organizations and Management* 3/1 (2001), 120–136.

ну теорију у савременим дебатама, где се истиче да комплексност знања и друштва захтева интердисциплинарни приступ. Овде треба нагласити да теорија комплексних система (complex systems theory) има хеуристичку вредност у концептуализацији интердисциплинарних задатака. Њуел тврди да је теорија комплексних система „способна да уједини очигледно дивергентне приступе интердисциплинарних студија” (Klein 2001:44; Klein 2004). Основна премиса Њуелсовог модела јесте да теорија комплексних система одређује потребне кораке за интеграцију знања у различитим дисциплинама у складу са широко прихваћеним принципима извођења интердисциплинарних истраживања (Klein 2001:50–51; Klein 2004).

Интердисциплинарно истраживање са друге стране омогућује и „разумевање теоријских приступа разних дисциплина с обзиром на њихово прилажење истраживању и решавању проблема, чиме се ствара могућност да у интердисциплинарном истраживању адекватно усклађујемо различите теоријске приступе” (Gotal 2013:75). То подразумева и да се трансдисциплинарна истраживања могу продубити пре свега самосвеснијим усмерењем на процес интеграције постојећег знања, посебно са већим степеном рефлексивности и дужим временским залагањем да се стекну потребна знања у датој дисциплини (Klein 2008). Еволуција језичке политике као интердисциплинарног поља истраживања допринела је развоју испитивања у области образовања, економије, историје, географије, политичке науке, социологије, док су истовремено увиди из ових области допринели развоју интегрисаних модела језичке политике попут језичког империјализма и језичких права (Ricento 2009:18). Рисенто (Ricento 2009:9) такође наглашава да истраживања језичке политике морају истовремено бити и интердисциплинарног и мултидисциплинарног карактера због тога што концептуални и методолошки „алати” позајмљени из других дисциплина треба да на адекватан начин нађу своју примену и да буду интегрисани у истраживањима важних питања о језичком статусу, идентитету, употреби и другим темама које потпадају у дато поље истраживања.

Иако се може рећи да су интердисциплинарна истраживања остварила велики напредак, постоје и одређене потешкоће, пре свега у начину на који се спроводе. Критичким прегледом литературе о интердисциплинарним истраживањима може се установити да су међу највећим препрекама и кочницима утицај институционалних фактора, путем недовољног улагања материјалних средстава у спровођење оваквих истраживања, а потом и недостатак комуникације, лидерства, поверења, посвећености и флексибилности самих научних радника (Aboelela

2007): У том смислу нам се чине значајним истраживања епистемолошког плурализма као начина реорганизовања интердисциплинарних истраживања и приступа за извођење иновативних и колаборативних интердисциплинарних истраживања. Епистемолошки плурализам полази од поставке да у било ком датом истраживачком контексту може постојати неколико начина доласка до научног сазнања и да такав приступ може водити ка успешнијем и интегрисанијем истраживању. Епистемологијама обликујемо одговоре на питања у вези валидности добијених знања, легитимитета метода које користимо и потврде валидности претпоставкама својственим одређеним концептуализацијама предмета истраживања и одређених методологија (Miller *et al* 2008:3–4).

Готал (2013:75–77) наводи да су кључни услови који су допринели превласти интердисциплинарних истраживања у односу на друге врсте истраживања: велике научна открића, глобализацијски процеси, усресређеност на примењена истраживања и утицај пословног света на науку. Међутим, као што и сам аутор признаје управо су ови предуслови извори критика интердисциплинарних истраживања. Примера ради, финансирање из приватног сектора долази првенствено за интердисциплинарна научна истраживања која су финансијски исплатива, те је стога и интердисциплинарност у великој мери одређена тиме ко поседује друштвену моћ (Schoenberger 2001). Критичари интердисциплинарности наводе и да је она епистемолошки неутемељена и колонизаторска (Gotal 2013:77). Мишљења сам да даљи напредак на пољу интердисциплинарних истраживања свакако није у рукама појединаца. Даља промоција интердисциплинарног истраживања захтева стратегијске промене на нивоу институција, промене наставних програма, веће подстицаје учесника трансдисциплинарних истраживања, постављање нових и евалуацију постојећих критеријумима и система одговорности (Lélé/Norgaard 2005). Прво питање које би овде могли да поставимо јесте да ли рецензију истраживања које је интердисциплинарно може да уради истраживач који не поседује знања из више различитих области. Поједини аутори наглашавају, посебно када је реч о иновативним приступима у интердисциплинарним истраживањима, да је веома мали број истраживача у могућности да пружи адекватну процену интердисциплинарног доприноса истраживачког рада и да је далеко већи број рецензента који ће само бити у могућности да пружи делимичну процену са становишта сопствене дисциплине или методолошког приступа. И поред тога, чак и ако рецензент није активан истраживач у свим релевантним областима, као један од разлога да уради рецензију датог рада је сазнање о новинама у интердисциплинарном истраживању и

претпоставка да ће такав рецензент вероватно због слабијег познавања материје опрезније приступити евалуацији датог истраживања. Друго, уредник „може бити у потрази за мишљењем изван интердисциплинарног поља и на тај начин заинтересованији за непристраснију анализу” (Pautasso/Pautasso 2010:229–235). У томе нам као добра полазна основа може послужити преглед интердисциплинарних радова који су се појавили у свим доменима истраживања и образовања, а који има за циљ да помогне пре свега факултетима да осмисле наставне програме који ће подстаћи даљи напредак интердисциплинарних истраживања (*деталније видети*: Klein 2006).

3. ТРАНСДИСЦИПЛИНАРНА ИСТРАЖИВАЊА

Када говоримо о трансдисциплинарним истраживањима, морамо напоменути да су она још увек у повоју, односно дебата о трансдисциплинарности је прилично нова у научној пракси, а сам процес трансдисциплинарних истраживања се и даље развија. Трансдисциплинарна оријентација у истраживању, образовању и институцијама има за циљ пре свега превазилажење неусклађености између „производње” знања у академским круговима и захтева за применом научног знања у решавању друштвених проблема. (Hadorn 2007:3). Префикс *-транс* у називу указује на обједињавање како између дисциплина, тако и преко оквира дисциплина, а пре свега изнад дисциплине, подразумевајући при том комплементарност са интердисциплинарним и мултидисциплинарним истраживањима. Поред поменуте комплементарности, трансдисциплинарно истраживање је истовремено и радикално различито. Та различитост се пре свега огледа у томе што трансдисциплинарност разматра више нивоа реалности и стога налази примену у решавању сложених проблема (Nicolescu 1999:2–3). Дакле, познавање једне научне дисциплине или друштвеног поља није довољно за спровођење трансдисциплинарног истраживања. У складу са тим је и поставка да трансдисциплинарно истраживање укључује низ приступа који могу да воде ка превазилажењу постојећих граница одређене дисциплине, као и спајање постојећих дисциплина, уз истовремено увођење нових сазнања које није из дате научне области, него из екстерног извора, тзв. друштвено знање (Wiesmann *et al* 2008). Трансдисциплинарно истраживање тражи одговор на питање „како дијалог између две дисциплине може довести до развоја обе путем процеса интерног присвајања логике друге дисциплине као ресурса за сопствени развој” (Fairclough 2005:53), односно циљ трансдисциплинарног истраживања је развој и побољша-

ње путем дијалога свих дисциплина и теорија у питању, чиме се обезбеђује већа интеграција у оквирима друштвених истраживања.

Када говоримо о карактеристикама трансдисциплинарних истраживања, за нашу анализу је битно да пођемо од схватања да оваква истраживања представљају логичан наставак интердисциплинарних истраживања. Трансдисциплинарност се стога схвата двоструко, док је са једне стране укореењена у успону тзв. друштвеног знања, који се односи на све већи значај научног знања у свим друштвеним областима, са друге стране признаје да знање постоји и у другим областима, осим науке. Стога је и логично извести закључак да трансдисциплинарна истраживања обухватају сложена емпиријска питања (системско знање), са циљем утврђивање начина за боље суочавање са проблемима (циљно знање) и истраживањем како се постојећа праксе може мењати (трансформационо знање) (Wiesmann *et al* 2008, Pohl/Hadorn 2007). У складу са тим се и истиче да је разлика између трансдисциплинарних и примењених истраживања у томе што трансдисциплинарно истраживање не започиње са одређеном дисциплинском парадигмом, већ узима у обзир велики низ потенцијалних дисциплинских парадигми и експлицитно сужава свој фокус на неке од њих у фази идентификације и структурирања проблема, имајући у виду да је спорно само одређење и дефиниција датог проблема (Pohl/Hadorn 2007:37). Међутим, треба нагласити и да се „производња” три облика знања (системског, циљног и трансформационог) суочава са посебним изазовима, на које наука још увек није нашла одговарајуће одговоре (*детаљније видети*: Pohl/Hadorn 2007:38–41). У новије време појављују се и схватања да сами концепти интердисциплинарности и трансдисциплинарности увелико превазилазе простор између академске заједнице и друштва у целини (Klein/Mitcham 2010).

У трансдисциплинарном истраживачком процесу утврђивање проблема подразумева и признање да нам нису познате све околности које окружује дати проблем. Стога и не чуди да трансдисциплинарно истраживање захтева истраживачки дизајн који је у основи рекурзиван (Wiesmann *et al* 2008). Поједини аутори (Hodge 2007) повезују теорију хаоса са трансдисциплинарним истраживањима. Аутор, користећи аутобиографију као предмет истраживања, илуструје повезаност теорије хаоса (посебно системску осетљивост на почетне услове, која може изазвати одступање у крајњем резултату) са интелектуалном историјом трансдисциплинарности и друштвеног истраживања. Хоџ (Hodge 2007: 217) наводи да се лингвистика опире асимилацији у трансдисциплинарни начин размишљања. Имајући у виду да је „језик феномен на ивици

хаоса”, аутора чуди што је лингвистика као дисциплина тако „одлучно линеарна”. Трансдисциплинарно истраживање, односно његов исход је у бити нужно обликован контекстом конкретних проблема и друштвеним поставкама. Ова врста истраживање такође има за циљ да „општост” саму по себи након пажљиве валидације и адаптације посредством увида, модела и приступа пренесе и на друге контекстуалне поставке. (Wiesmann *et al* 2008). Трансдисциплинарни приступ у истраживању стоји насупрот интердисциплинарном истраживању који окупља различите дисциплине око одређених тема и пројеката, без настојања да се промене границе и односи између датих дисциплина (Fairclough 2005:68).

У контексту претходних дискусија, неоспорно постављамо питање о доприносу различитих културних перспектива на развој интердисциплинарних истраживања, као и питање ограничења напора да се постигну већи доприноси? Очигледно је да смо у научној пракси занемарили утицај различитих културних перспектива – посебно кинеске, индијске, јапанске и корејске (Gunaratne 2010) на развој трансдисциплинарних истраживања. Слично као и када смо говорили о интердисциплинарним истраживањима и овде се као битно намеће питање о потешкоћама и препрекама трансдисциплинарних истраживања. Као најважније потешкоће у даљем развоју трансдисциплинарних истраживања наводе се: недостатак учешћа и учења једних од других, недовољна интеграција и сарадња, неизвесност, недостатак лидерства, недовољно образовање и обука. Главни начини побољшања трансдисциплинарних истраживања се виде путем суочавања са институционалним, друштвеним и научним изазовима. Не смемо заборавити да је квалитет трансдисциплинарних истраживања везан за концепт интеграције и да самим тим захтева развој сопствених облика специјализације. Међутим, не треба занемарити ни способност ове врсте истраживања да стимулише иновације у другим дисциплинама, стога је веома битно „премошћавање” дисциплинске и трансдисциплинарне специјализације (Wiesmann *et al* 2008).

Видимо да се потешкоће трансдисциплинарних и интердисциплинарних истраживања међусобно преплићу и прожимају. Овоме бих додала да и у једном и у другом случају екстерна евалуација и интерна контрола квалитета остају велики изазови савремене науке, где треба имати у виду седам општих начела која пружају кохерентан оквир за размишљање о евалуацији и доприносу ових истраживања, а то су: променљивост циљева, варијабилност критеријума и индикатора, утицај на интеграцију, интеракцију друштвених и когнитивних фактора,

управљање, руковођење и подучавање, итерације/понављање у свеобухватном и транспарентном систему и ефикасност и утицај (Klein 2008; Klein 2006b).

Оваквим ставовима свакако можемо доћи до закључка се на неки начин истиче потреба за признањем у оквиру самих дисциплина ограничености сопствених методолошких инструмената и теоријских постулата и да у стручној литератури постоји императив како за трансдисциплинарним тако и за интердисциплинарним истраживањима.

4. ЗАКЉУЧАК

Када говоримо о савременој науци о језику, не можемо а да не истакнемо да се све друштвено-хуманистичке науке у мањој или већој мери на одређени начин баве језиком, и свакако да истраживања ових наука, и не само њих, већ, на пример, и истраживања у области правно-економских или пак медицинских наука³, могу умногоме да допринесу и да нам кажу нешто више о језику. И савремена наука о језику има пуно тога да понуди друштвеним и другима наукама, посебно социolingвистика, у чијој се „ери” налазимо. Ми овде не говоримо о једносмерном процесу. Перен (Perren 1971:4-5) је био међу првима који је истицао „савез” између социolingвистике и психolingвистике, посебно када је реч о развоју техника у ове две дисциплине. Савремена наука о језику може да нам каже пуно тога о самом појединцу, друштву, институцијама, јер је по свом карактеру постала далеко разноликија него што је то била у прошлости. Томе је свакако у великој мери допринео и развој социolingвистике. Исто тако можемо рећи и да не постоји јединствено разумевање савремене науке о језику, већ је *de facto* присутно плуралистичко схватање њене природе, због присуства великог броја различитих приступа и начина истраживања. Плурализам метода и приступа не треба порицати јер он обогаћује и представља вредност. У том смислу, прisetићемо се да је још Алмонд (Almond 1990) упозоравао да свака научна дисциплина треба да избегава да саму себе дефинише као целину састављену од засебних делова. У таквој идеји лежи и значај интердисциплинарних истраживања. Даље, можемо закључити да свако трансдисциплинарно истраживање треба да преставља синтезу, односно интегрисаност метода и идеја више различитих дисциплина. У том смислу, слажем се са мишљењем „да се нови захтев за тран-

³ У области медицинских наука публикован је велики број истраживања која заговарају трансдисциплинарни приступ истраживања.

сдисциплинарношћу, који је произашао из угла посебних наука, приближио старој филозофско-епистемолошкој парадигми јединства науке/наука” (Milošević, 2006:12). Не постоји један најбољи начин истраживања у савременој науци о језику. Иако постоји тежиште, посебно у социолингвистици, „преласка” са интердисциплинарних на трансдисциплинарна истраживања (Bailey/Cameron/Ceil 2013:112) или схватања да предност треба дати трансдисциплинарним истраживањима наспрам интердисциплинарних (Hodge 2007), мишљења сам да научно сазнање истине у савременој науци о језику захтева пуну примену како интердисциплинарних, тако и трансдисциплинарних истраживања, у складу са принципом холистичности. Исто важи иза науку у Србији, где: „даљи напредак савремене науке треба да буде везан за развој интердисциплинарних, трансдисциплинарних облика сазнања.”⁴ Упркос напретку како у интердисциплинарним, тако и у трансдисциплинарним истраживањима, тешкоће и даље постоје, стога првенствено треба критички преиспитати на које начине се спроводе интердисциплинарна и трансдисциплинарна истраживања и обуке са посебним нагласком на невољност појединих дисциплина за променом епистемичког језгра.

ЛИТЕРАТУРА

- Aboelela, Sally W., et al. 2007. Defining interdisciplinary research: Conclusions from a critical review of the literature. *Health services research*. 42/1p1: 329–346.
- Almond, Gabriel A. 1990. *A discipline divided: schools and sects in political science*. Vol. 175. London: Sage.
- Atkinson, D. 1999. Language and science. *Annual Review of Applied Linguistics*, 19, 193–214.
- Bailey, R, R. Cameron and L. Lucas, eds. 2013. *The Oxford Handbook of Sociolinguistics*. Oxford University Press: London.

⁴ Веома инспиративан говор др Љубише Митровића. приликом избора у звање професора емеритус. Доступно преко: http://www.ni.ac.rs/images/stories/dokumentib/novosti/savremena_nauka.pdf, (Датум приступа: 01.12.2013), стр. 5.

- Cronin, K. 2008. Transdisciplinary research (TDR) and sustainability. *Overview report prepared for the Ministry of Research, Science and Technology*.
- Fairclough, N. 2005. Critical discourse analysis in transdisciplinary research. *A new agenda in (Critical) Discourse Analysis: theory, methodology and interdisciplinarity*. Amsterdam, 53–70.
- Gotal, M. 2013. Epistemologija interdisciplinarnosti. *Diskrepancija* 12/18: 66–79.
- Gunaratne, S. A. 2010. De-Westernizing communication / social science research: opportunities and limitations. *Media, culture, and society* 32 (3), 473.
- Hodge, B. 2007. Life, Chaos, and Transdisciplinarity: A Personal Journey. *World Futures* 63/3–4, 209–222.
- Hadorn, Gertrude H, ed. 2007. *Handbook of transdisciplinary research*. Springer.
- Klein, Julie T and Newell W. 1996. Interdisciplinary studies. *Handbook on the Undergraduate Curriculum*. San Francisco: Jossey-Bass, 393–415.
- Klein, Julie T. 2001. Interdisciplinarity and the prospect of complexity: The tests of theory. *Issues in Integrative Studies* 19 (2001), 43–57.
- Klein, Julie T. 2004. Interdisciplinarity and complexity: An evolving relationship. *Emergence: Complexity & Organization* 6.
- Klein, Julie T. 2006. Resources for interdisciplinary studies. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 38 (2), 50–56.
- Klein, Julie T. 2006. Afterword: the emergent literature on interdisciplinary and transdisciplinary research evaluation. *Research Evaluation* 15(1), 75–80.
- Klein, Julie T. 2008. Evaluation of interdisciplinary and transdisciplinary research: a literature review. *American journal of preventive medicine* 35/2, 116–123.
- Klein, Julie T. and Mitcham C. 2010. *The Oxford Handbook of Interdisciplinarity*.
- Lélé, S., & Norgaard, R. B. 2005. Practicing interdisciplinarity. *BioScience* 55 (11), 967–975.

- Менгер, К. 2008. *Истраживања о методи друштвених наука, с посебним освртом на политичку економију*, Службени гласник, Београд.
- Милошевић, Б. 2006. Мултикултуралност и интердисциплинарност: предуслови за сусрет култура. Доступно преко: <http://www.ff.uns.ac.rs/stara/elpub/susretkultura/73.pdf>, (датум приступа: 15.01.2014), 1–6.
- Miller, Thaddeus R., et al. 2008. Epistemological pluralism: reorganizing interdisciplinary research. *Ecology and Society* 13/2: 46, 1–19
- Митровић, Љ. О неким аспектима актуелног стања у савременој науци и неопходности заснивања трансдисциплинарних истраживања. *zasnivanja transdisciplinarnih istraživanja*. Доступно преко: http://www.ni.ac.rs/images/stories/dokumenti_b/novosti/savremena_nauka.pdf (датум приступа: 01.12.2013), 1–6.
- Newell, William H. 2007. Six arguments for agreeing on a definition of interdisciplinary studies. *Association for Integrative Studies Newsletter* 29/4, 1–4.
- Nicolescu, B. 1999. The transdisciplinary evolution of learning. *Symposium on Overcoming the Underdevelopment of Learning at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Montreal, Canada*.
- Pautasso, M., and Pautasso, C. 2010. Peer reviewing interdisciplinary papers. *European Review* 18 (2), 227–37.
- Perren, G. E. 1971. Interdisciplinary Approaches to Language. *CILT Reports and Papers* 6.
- Phelan, Steven E. 2001. What is complexity science, really?. *Emergence, A Journal of Complexity Issues in Organizations and Management* 3/1, 120–136.
- Pohl, C., & Hadorn, G. H. 2007. *Principles for designing transdisciplinary research*. Munich: oekom. URL: , (датум приступа: 18.12.2013).
- Репко, А. Ф. 2008. *Interdisciplinary Research – Process and Theory*. London: Sage, URL: http://www.sagepub.com/upm-data/23223_Chapter_1.pdf, (датум приступа: 11.12.2013).
- Ricento, T. (Ed.). 2009. *An introduction to language policy: Theory and method*. Blackwell Publishing, UK.

- Schoenberger, E. 2001. Interdisciplinarity and social power. *Progress in human geography* 25 (3), 365–382.
- Van den Besselaar, P., and Heimeriks, G. 2001. Disciplinary, multidisciplinary, interdisciplinary: Concepts and indicators. In: *Proceedings of the 8th International Conference on Scientometrics and Informetrics*, 705–716.
- Wiesmann, Urs, et al. 2008. Enhancing transdisciplinary research: a synthesis in fifteen propositions. *Handbook of transdisciplinary research*. Springer Netherlands, 433–441.

SUMMARY

Marija Nedeljković-Pravdić

THE IMPORTANCE OF INTERDISCIPLINARY AND TRANSDISCIPLINARY RESEARCH

The author discusses the importance of interdisciplinary and transdisciplinary studies in modern language research taking into account the diversity and complexity of the issue. The paper stresses the latest developments in these studies, acknowledging that interdisciplinary research has long been recognized in the scientific practice, but noting that interdisciplinary research and debate on transdisciplinarity is still in its development stage. Accordingly, there are suggestions and recommendations on how to address the question of enhancement and better implementation of these research practices. The author concludes that the scientific knowledge requires the full use of both interdisciplinary and transdisciplinary research. The author aims at further stimulating the debate on these questions.

KEYWORDS: interdisciplinary, transdisciplinary, language, science, research, linguistics

Ђорђе Оташевић (Београд)

„ПОЛИТИЧКА КОРЕКТНОСТ“ И ПАРОДИЈА¹

У раду се наводе примери пародирања тзв. политичке коректности. Често је веома тешко, понекад и немогуће, са сигурношћу одредити да ли је неки „политички коректан“ израз употребљен неутрално или пародијски.

Кључне речи: политичка коректност, пародија, иронија, феминизам

Тзв. политичка коректност², према тврдњама њених присталица и активиста, велико је цивилизацијско достигнуће које забрањује или обесхрабрује коришћење речи и израза с негативним и увредљивим конотацијама чиме се чува достојанство група које су жртве некоректних стереотипа. Да би се знало које су речи и изрази у одређеном тренутку увредљиви, редовно се појављују спискови неподобних речи и њихових, у том тренутку³, „политички коректних“ замена.

woman/women – womyn, womon/wimmin, womban
mankind – humanity, peoplekind
manpower – human resources, workforce, personnel
manhole – personhole, utility hole, sewer hole
manslaughter – personslaughter, humanslaughter

¹ Рад је написан у оквиру пројекта *Опис и стандардизација савременог српског језика* (178021), који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

² О термину *политичка коректност* детаљније в. у Оташевић 2012.

³ „Политички коректне“ замене често нису дугог века. Нпр. *the poor – the needy, the ill-provided – the deprived – the socially deprived – the underprivileged – the disadvantaged – low-income*. Многобројне замене узроковане су природом семантичких измена. Стварање нове, „политички коректне“ речи или синтагме, не мења именовану стварност па изворни говорници врло брзо нову реч или синтагму почињу да користе на исти начин као и замењену (в. Онил 2011: 282 и др.).

man-made – artificial, synthetic
actor, actress – actron
businessman – businessperson
cameraman – cameraperson, camera operator
chairman – chairperson, chair
doorman – access controller
fireman – fire fighter
steward (-ess) – flight attendant
milkman – milkperson
mailman – mail carrier
policeman – police officer
spokesman – spokesperson
waiter, waitress – waitron
Negro, black – African American, member of the African diaspora
Hispanic – Latino
Oriental – Asian, Asian-American
Indian – Native American
fat – big-boned, differently sized, full-figured
short in stature – vertically challenged
mute – aurally inconvenienced
blind – visually challenged
the disabled, the handicapped, the impaired – physically challenged, people
with disabilities
the mentally handicapped, the retarded – people with learning difficulties
nearsighted, farsighted – optically challenged, optically inconvenienced
bald – hair disadvantaged, follicularly challenged
deaf – hearing impaired
old, elderly – senior, mature, golden-aged, an older person
girl – pre-woman
dead – terminally inconvenienced, metabolically different
kill – liquidate, neutralize, terminate with extreme prejudice
alcoholic – substance abuse survivor, person of differing sobriety
drug addiction – substance dependence, substance abuse⁴
un criminel – une victime de la société
un délinquant – un jeune

⁴ „Politically correct language constitutes a recent development of a whole series of euphemistic formulas. These include *vertically challenged* for “short,” *differently abled* for “disabled,” *sex worker* for “prostitute,” and *substance abuse* for “drug addiction.” These are all artificial coinages, not natural developments, to the point that they invite irony, humor, and parody“ (ц. Хјуеес 2006: 153).

un assassin – un PVV (un preneur volontaire de vies)

un voleur – un FPC (un fornicateur par corection)

pet – companion animal

animal trainer – interspecies communicator

wild animals – free-roaming animals

дојрка – оператор машинног дојенја

тракторист – механизатор

парикмахер – стилист, имиджмейкер

ассенизатор – оператор очистних сооружений

collector – garbologist – sanitation engineer

janitor – environmental hygienist

automobile mechanic – automobile engineer, engine redesigner, vehicular consultant

undertakers – morticians – funeral directors

netturbino – operatore ecologico

infermiere – operatore sanitario

prostitute – sex worker

history – herstory⁵

hero – shero

Пошто многе „политички коректне“ замене већини изворних говорника делују бесмислено и вређају њихов здрав разум, разумљиво је што се појављују бројне пародије.

Предлог да се именица *проститутка*⁶ замени синтагмом *сексуална радница*⁷, по узору на енглески језик (*prostitute – sex worker*⁸), био је повод за бројне пародије:

⁵ У „званичним“ речницима „политички коректне“ лексике ова реч се обично не наводи. На њој инсистирају радикалне феминисткиње. „U engleskom jeziku radikalne feministkinje koriste termin *herstory* umesto *history* kako bi naglasile rodnu perspektivu u sagledavanju, razumevanju i interpretaciji istorijskih činjenica” (ц. Филиповић 2009: 119); „Иногда требования политкорректности бывают совсем абсурдными, как, например, предложение американских феминисток заменить слово *history* (история) на *herstory*, потому что *his* (в переводе 'его') обозначает мужское начало“ (ц. Синева 2008); „Forms like *wimmin* and *herstory* became objects of satire, while the extensive replacement of *man* by *person* aroused some strong reactions“ (ц. Хјуџес 2010: 6). Већина људи, барем у Европи, ову „недискриминаторну“ замену доживљава као пародију јер је енглеска реч *history* грчког порекла и нема никакве везе с енглеском заменицом *his*.

⁶ Уз именицу *проститутка* у речницима српског језика не наводе се квалификатори, што значи да се не сматра за увредљиву. Уз именицу *дроља*, међутим, наведен је квалификатор *војра*.

⁷ На опаску новинара да је „kao alternativa za prostitutku u zborniku ... ponuđen izraz seksualna radnica, što je izazvalo podsmešljive komentare o tome da treba uvesti i iz-

Због сумње у увредљивост, уместо проститутке (проститут, претпо-стављамо за мушкараца. Хрватска штампа је језички родно сензибилнија: постоји вест да је ухићен проститутак који је „путовање у царство чула“ наплаћивао по родно дискриминисаној – знатно нижој цени од својих колегиница, пише Курир, 24. 1. 2013.) предлаже се генијалан израз – „сексуална радница“. По овој логици и пљачкаш банке, као нешто неприхватљиво и са увредљивом супстанцом (мада, каже Брехт, неморалније од пљачке банке јесте оснивање банке. Отуда и нова професија – банкстер, спојем две иманентности: банкара и ганстера), могао би да се зове банкарски радник или прецизније, уобичајено ноћни банкарски радник, или банкарски радник који подиже готовину и кад нема рачун у банци и када заборави документа или модерно васпитани банкарски радник који подиже новац из банке без инкомодирања шалтерских службеника – банкарски аутономист & autonomas – рецимо ... Поводом генијалног израза „сексуални радник“ питамо да ли се, следствено дистанци света рада и света капитала, макро можда зове сексуални капиталиста? Следе још нека питања: да ли је некадашња „особа означена увредљивим термином – проститутка“ идеал радничког покрета јер једино она у себи сједињује својство радника и титулу капиталисте, једино је она власник (своје) фабрике? Да ли је пригодно ову сексуалну радницу обогатити и квалификативом профитолубивости, чиме се још више приближава онтологији капиталисте? Следе још питања, јер је генијалност увек инспиративна: како се зове муж/супруг/дечко/активна симпатија „ове сексуалне раднице“? Да ли се, рецимо, муж зове сексуални радник? Како правити разлику између сексуалног радника који конзумира тзв. непосредан и посредан рад (термини код стицања заједничке имовине у браку или ванбрачној заједници)? Како дистанцирати сексуалне раднице, сексуалног радника – професионалца, који је мотивисан новцем и сексуалног радника/це који је аматер и инспирише се непрофитно, као НГО, алтруистички, емотивно, ентузијастично, ужежен врлином и хомолубљем (човекољубљем)...? Овом приликом само констатујемо (можда треба констатирамо) да немамо времена за сва питања продукувана генијалштином (ц. Панов 2013: 42, фуснота 24).

Инсистирање на доследном коришћењу моционих парњака именица којима се означавају професије, титуле и звања пародирано је много пута:

raz seksualna udarnica“, Свенка Савић је одговорила: „Тaj izraz ima svoju predistoriju. Svojevremeno su nas iz Sekretarijata za rodnu ravnopravnost pozvali da sastavimo listu ženskih zanimanja. Kada smo stigli do prostitucije kao ženskog zanimanja, počela je polemika jer u Sekretarijatu nisu bili sigurni da li je reč ‘prostitutka’ uvredljiva. Kao kompromisno rešenje ponudile smo ‘seksualnu radnicu’“ (ц. Стошић 2009).

⁸ “A classic instance of neutralized or ‘decriminalized’ language was the substitution of *sex worker* for *prostitute*, recorded in the *OED* from 1971 in a *New York Times* quotation and defined as ‘a person who works in the sex industry, especially as a prostitute (usually used with the intention of reducing negative connotations and of aligning the sex industry with conventional service industries)’“ (ц. Хјудец 2010: 182).

Ако се већ иде овим путем инспирисаног и дизајнираног идејом родно сензибилисаног језика и „модерног препева“ занимања, звања и титула, онда би, „доследност и дисциплинована племенитост“ налагала реализацију те идеје и у другим сферама језика и друштва. ... Надаље, врло је тачна чињеница да жене више читају – те, следствено томе, сасвим је разумљиво да књига има своју постојећу/тренутну вербалну женску детерминанту. Али, виде се, понекад, и мушкарци који читају књигу, и модерним духом казано, да та чињеница не би остала скривена, нужно је, у ентузијазму равноправности, да и књига добије своју мушку вербалну димензију. Сматрамо да би новогovor/новореч *књи̑* или *књи̑ац* врло улепшало лепоту и језика и живота (ц. Панов 2012: 477).

Најпознатије и најчешће помињано пародирање тзв. политичке коректности јесу „Политички коректне приче пред спавање“ (*Politically Correct Bedtime Stories : Modern Tales for Our Life and Times*, Macmillan, 1994) Џејмса Фина Гарнера (James Finn Garner).

„Little Red Riding Hood”

Here once was a young person named Red Riding Hood who lived with her mother on the edge of a large wood. One day her mother asked her to take a basket of fresh fruit and mineral water to her grandmother’s house—not because this was womyn’s work, mind you, but because the deed was generous and helped engender a feeling of community. Furthermore, her grandmother was not sick, but rather was in full physical and mental health and was fully capable of taking care of herself as a mature adult.

So Red Riding Hood set off with her basket through the woods. Many people believed that the forest was a foreboding and dangerous place and never set foot in it. Red Riding Hood, however, was confident enough in her own budding sexuality that such obvious Freudian imagery did not intimidate her.

On the way to Grandma’s house, Red Riding Hood was accosted by a wolf, who asked her what was in her basket. She replied, “Some healthful snacks for my grandmother, who is certainly capable of taking care of herself as a mature adult.”

The wolf said, “You know, my dear, it isn’t safe for a little girl to walk through these woods alone.”

Red Riding Hood said, “I find your sexist remark offensive in the extreme, but I will ignore it because of your traditional status as an outcast from society, the stress of which has caused you to develop your own, entirely valid, worldview. Now, if you’ll excuse me, I must be on my way.”

Red Riding Hood walked on along the main path. But, because his status outside society had freed him from slavish adherence to linear, Western-style thought, the wolf knew a quicker route to Grandma’s house. He burst into the house and ate Grandma, an entirely valid course of action for a carnivore such as himself. Then, unhampered by rigid, traditionalist notions of what was masculine or feminine, he put on Grandma’s nightclothes and crawled into bed...

„Cinderella“

There once lived a young woman named Cinderella, whose natural birthmother had died when Cinderella was but a child. A few years after, her father married a widow with two older daughters. Cinderella's mother-of-step treated her very cruelly, and her sisters-of-step made her work very hard, as if she were their own personal unpaid laborer.

One day an invitation arrived at their house. The prince was celebrating his exploitation of the dispossessed and marginalized peasantry by throwing a fancy dress ball. Cinderella's sisters-of-step were very excited to be invited to the palace. They began to plan the expensive clothes they would use to alter and enslave their natural body images to emulate an unrealistic standard of feminine beauty. (it was especially unrealistic in their case, as they were differently visaged enough to stop a clock.) Her mother-of-step also planned to go to the ball, so Cinderella was working harder than a dog (an appropriate if unfortunately speciesist metaphor).

When the day of the ball arrived, Cinderella helped her mother- and sisters-of-step into their ball gowns. A formidable task: It was like trying to force ten pounds of processed nonhuman animal carcasses into a five-pound skin. Next came immense cosmetic augmentation, which it would be best not to describe at all. As evening fell, her mother- and sisters-of-step left Cinderella at home to finish her housework. Cinderella was sad, but she contented herself with her Holly Near records.

Suddenly there was a flash of light, and in front of Cinderella stood a man dressed in loose-fitting, all-cotton clothes and wearing a wide-brimmed hat. At first Cinderella thought he was a Southern Lawyer or a bandleader, but he soon put her straight.

“Hello, Cinderella, I am your fairy godperson, or individual deity proxy, if you prefer. So, you want to go to the ball, eh? And bind yourself in the male concept of beauty? Squeeze into some tight-fitting dress that will cut off your circulation? Jam your feet into high-heeled shoes that will ruin your bone structure? Pain your face with chemicals and make-up that have been tested on nonhuman animals?”

“Oh yes, definitely,” she said in an instant. Her fairy godperson heaved a great sigh and decided to put off her political education till another day. With his magic, he enveloped her in a beautiful, bright light and whisked her away to the palace.

Many, many carriages were lined up outside the palace that night' apparently, no one had ever thought of carpooling. Soon, in a heavy, gilded carriage painfully pulled by a team of horse-slaves, Cinderella arrived. She was dressed in a clinging gown woven of silk stolen from unsuspecting silk-worms. Her hair was festooned with pearls plundered from hard-working, defenseless oysters. And on her feet, dangerous though it may seem, she wore slippers made of finely cut crystal.

Мада се у лингвистичкој литератури Гарнерове „Политички коректне приче пред спавање“ наводе као пример пародирања тзв. политичке ко-

ректности⁹, за поједине њене присталице оне представљају пример коректног језика¹⁰.

Ово је једна од најочљивијих карактеристика тзв. политичке коректности – често је веома тешко, понекад и немогуће, са сигурношћу одредити да ли је неки „политички коректан“ израз употребљен неутрално или пародијски. Зато је било могуће да се у тексту, ниже наведеном, међу, како аутор верује, измишљеним изразима којима се пародира „политичка коректност“, нађу и много пута неутрално употребљени изрази на којима инсистирају управо поборници тзв. политичке коректности сматрајући их за „недискриминаторне“.

„Smešna strana političke korektnosti

Da tumačenje ovog pojma ima i svoju duhovitu stranu, svedoče sledeći izmišljeni izrazi u takozvanom rečniku političke korektnosti:

Glupa plavuša: osoba svetlo obojene kose koja nije dobro informisana

Glup: cerebralno izazvan

Neuspeh: ne baš tradicionalni uspeh

Debeo: horizontalno izazvan

Bomba: vertikalno postavljena antipersonalna naprava

Smrt: odsustvo metabolizma

Ubica: specijalista za egzekuciju

Bogat: postigao ekonomski maksimum

Siromašan: ekonomski marginalizovan

Seks: kooperativno fizičko vežbanje

Prešmninkana devojka: kozmetički zasićena“ (ц. <http://www.prekoramena.com/t.item.37/politicka-nekorektnost.html>)

У тексту поборника тзв. политичке коректности неке од ниже наведених пародија звучале би веома „недискриминаторно“ и непародијски.

⁹ „Но кроме сторонников у движения есть и противники, которые не упускают случая посмеяться над иногдаходящей до абсурда политкорректностью. В последние годы появилось множество сатирических произведений, высмеивающих ее идеи. Популярны сборники рассказов Джеймса Финна Гарнера, особенно его 'Politically Correct Bedtime Stories' — сказки Братьев Гримм, а также некоторых других европейских авторов, 'переведенные' на политкорректный язык“ (ц. Синева 2008); „Появились и весьма ядовитые пародии на ПК язык, высмеивающие абсурдные с точки зрения здравого смысла словосочетания, защищающие индивида от оскорбления его (ее — ПК!) достоинства. Это известные 'старые сказки на новый лад' — 'Correct Bedtime Stories““ (ц. Болдирева 2006: 8).

¹⁰ В. *Friday is for Fairytales: Politically Correct/Feminist Cinderella* - <http://thismisslovestoread.blogspot.com/2010/12/friday-is-for-fairytales-politically.html>.

„Политическа коректност Ето...

Политическа коректност

Ето само няколко примера:

Мъжът не яде като свиня – той страда от обратна булимия.

Мъжът не е тъп – той страда от минимално черепно развитие.

Мъжът не се разкарва – той открива алтернативни посоки.

Мъжът не е нечестен – той е морално дезориентиран.

Мъжът не е нисък – той е анатомично компактен.

Мъжът не е мързелив — той е с влошена енергичност.

Мъжът не е оплешивял – той страда от регресия на фоликулите.

Мъжът не е педофил – той предпочита връзките между различни поколения.

Мъжът не е импотентен – той е репродуктивно негоден.

Мъжът не пърди и не се оригва – той е гастрономичноекспресивен.

Мъжът не е темерут – той е словесен минималист.

Мъжът не пада под масата от преливане – той случайно се хоризонтира.

Мъжът не се държи като задник – той развива състояние на ректално-краниална инверсия.

Мъжът няма мръсни помисли – той преживява интроспективни порнографски мигове.

Мъжът не се чука наляво-надясно – той е моногамно негоден.

Мъжът не е чешит – той е поведенчески различен.

Мъжът не хърка – той е назално репетативен.

Мъжът не е невеж – той е необременен с факти.

Жената не е стара – тя е хронологично надарена.

Жената не е дебела – тя е гравитационно подсилена.

Жената не е лоша готвачка – тя е микровълново съвместима.

Жената не е лесна – тя е хоризонтално достъпна.

Жената няма богат татко – тя е приемник на родителски авоарни вливания.

Жената не е изрусена блондинка – тя е перхидролно зависима.

Жената не се натряква – тя получава словесна дислексия.

Жената не е лоша шофьорка – тя е автомобилно негодна.

Жената не дебелее – тя е метаболитно обременена.

Жената не е фригидна – тя е термонесъвместима.

Жената не е тъпа – тя е отбивка на информационната супермагистрала.

Жената не страда от предменструален синдром – тя става хормонално агресивна.

Жената няма тяло трепач – тя е терминално атрактивна.

Жената няма мустаци – тя е запазила връзката си с мъжката си страна.

Жената не носи прекалено много грим – тя е козметично наситена.

Жената не е мършава – тя е скелетно изпъкваща.

Жената няма секси устни – тя е колагенно зависима.

Жената не е чорлава – тя страда от синдрома на бунтуващите се фоликули.

Жената не си пада по сапунени опери – тя страда от мелодраматична фиксация.

Жената не се пече на слънце – тя се подлага на соларно подсилване.

Жената не мрази спорта по телевизията – тя страда от атлетични предразсъдъци.

Жената не е пазарохолчка – тя е прекалено податлива на маркетингови стратегии.

Жената не е проститутка – тя е специалист по човешки взаимоотношения.

Жената не е домакиня – тя е домашен инженер.

Жената не е била лека – тя е доскоро обичана компаньонка.

Тийнейджърската стая не е разхвърляна – просто преминаването през нея е затруднено.

Тийнейджърското домашно не липсва – то отсъства от тетрадката.“ (ц. Политическа коректност Ето... http://vicove24.bg/vicove/Politicheska_korektnost_Eto)

Другачија врста пародирања коришћена је у парафразирању реченице *The fireman put a ladder up against the tree, climbed it, and rescued the cat*:

„The firefighter (who happened to be male, but could just as easily have been female) abridged the rights of the cat to determine for itself where it wanted to walk, climb, or rest, and inflicted his own value judgments in determining that it needed to be “rescued” from its chosen perch. In callous disregard for the well-being of the environment, and this one tree in particular, he thrust the disabled-unfriendly means of ascent known as a “ladder” carelessly up against the tree, marring its bark, and unfeelingly climbed it, unconcerned how his physical prowess might injure the self-esteem of those differently-abled. He kidnapped and unjustly restrained the innocent animal with the intention of returning it to the person who claimed to “own” the naturally free animal, but it immediately fled his grasp, having withstood more insult and injury than it could bear“ (ц. Панин 2004: 56).

У овом случају очигледно је да се ради о пародији. Често, међутим, није тако. Дискутујући на једном од научних скупова, одржаном пре пет година, о коришћењу моционих парњака именица којима се означавају занимања, звања и титуле, увек и у свим случајевима, без обзира на функционални стил и морфолошка ограничења, писац ових редова је желео да покаже до чега би довела доследна примена захтева феминистичке лингвистике па је пародирао неколико реченица, наводећи облике и мушког и женског рода глаголских придева. Недуго потом у радовима феминистичке лингвистике, као и у неким часописима и на одређеним сајтовима, наилазио је на структурно исте или сличне реченице:

„Dok se *pol*, kao biološka, unapred zadata razlika između žene i muškarca, odnosi na činjenicu da je neko rođen/a¹¹ kao muška, odnosno ženska osoba, *rod* se, kao sociološka kategorija...“ (ц. Савић 2009: 7).

Ako se neko/a usudi da odstupi od ove ideje rodne binarnosti ... biva marginalizovan/a od strane društva (ц. . <http://www.transserbia.org/trans/transrodnost/244-trans-feminizam-nema-tu-niceg-problematicnog>).

Позитивна *trans** видљивост је изузетно важна, јер се њом промовише знање о другом и јаћа жеља да се заштите они¹² који су често искључени/е, или које други нападају (ц. . <http://www.transserbia.org/trans/transrodnost/618-medunarodni-dan-trans-vidljivosti-pozitivni-prikazi-trans-osoba-u-sad>).

Сви/е су добродошли/е и сви/е ćete добити прилику да плешете једни/е са другима (није неопходно да доведете партнерку за плес)! Такође ће и сви/е имати прилику да воде као и да прате! (ц. *Peti BeFem festival u Beogradu : Klitoris, aktivizam i queer salsa*).

За многе изворне говорнике српског језика ове реченице представљају или пародију или бесмислицу. Пошто су аутори ових текстова поборници тзв. политичке коректности, може се претпоставити да се не ради о пародији.

Феминизам и феминистичка лингвистика обилују терминима којима се означавају разне врсте дискриминације: *сексизам* – полна дискриминација, *ејџизам* (енгл. *ageism*) – дискриминација по узрасту, *конфесизам* – дискриминација по конфесији, *етницизам* – дискриминација према етничкој припадности, *лингвизицизам* – језичка дискриминација, *хајџизам* (енгл. *heightism*) – дискриминација према висини (необично високи или ниски људи), *вејџизам* (енгл. *weightism*¹³) – дискриминација према тежини (врло дебели или врло мршави људи), *хејтеросексизам* (енгл. *heterosexism*) – схватање да је једино хетеросексуалност нормална чиме се дискриминишу припадници мањинских сексуалних опредељења, *класизам* (енгл. *classism*) – схватање да су припадници одређених социјалних или економских класа супериорни у односу на припаднике других класа, *лукизам* (енгл. *lookism*) – коришћење речи које означавају нешто ружно и непријатно, *фејсизам* (енгл. *faceism*) – тенденција да се мушкарци у медијима приказују од врата на горе, а жене у целисти (користи се и синтагма *differential framing*), *ејблизам* (енгл. *ableism*) – дискриминација особа с посебним потребама, *моносексизам* (енгл. *monosexism*) – схватање по коме су људи које привлаче особе са-

¹¹ Реченица *da je neko rođena* неграматична је.

¹² Реченица *Jer se njom ... jača želja da se zaštite oni koji su često isključene* неграматична је.

¹³ Срећу се и термини: *weight stigma, weight bias, weight-based discrimination*.

мо једног пола вреднији од бисексуалаца и пансексуалаца, *маскулини центризам* (енгл. *masculine-centrism*) – „по ком се мушка родна експресија сматра вреднијом и легитимнијом од женске родне експресије“ (ц. <http://www.transserbia.org/trans/transrodnost/244-trans-feminizam-nema-tu-niceg-problematicnog>), *циссексизам*¹⁴ (енгл. *cissexism*) – „форма сексизма која на родне идентитете и експресије транс особа гледа као на мање легитимне од оних цис особа“ (ц. исто) итд.¹⁵ (в. Сефајер 1993, Савић 1998, Влаховић 2003: 85, Хјуџес 2006: 348, Хјуџес 2010, Мајба 2012: 104, Мајба 2013: 9 и др.). Аутор овог прегледног рада је у једној од дискусија о тзв. политичкој коректности употребио термин *мултиплицизам* (енгл. *multiplicism* – дискриминација две мањинске групе: вишеструких личности и сијамских близанаца), пародирајући њиме десетине разних *-изама* које стварају активисти група које се залажу за завођење „политичке коректности“. Није било реакција на овај термин јер учесници у дискусији нису схватили да се ради о пародији – све док то није експлицитно речено. Присталице тзв. политичке коректности су, вероватно, сматрале да све мањине декларативно треба заштитити, па је нормално да се за то направи посебан термин, док се за противнике „политичке коректности“ овај измишљени пародијски термин ни по чему није разликовао од свих осталих.

Међу „недискриминаторним“ заменама „увредљивих“ речи и израза у енглеском језику је честа конструкција *прилог + challenged*: *aurally, aesthetically, cerebrally, follicularly, horizontally, optically, parentally, verbally, ethnically, constitutionally, metabolically, humorously, ideologically, linguistically, morally, orthographically, university, vertically, chronologically + challenged*. Списак није коначан. Мада је већина ових синтагми очигледно апсурдна и личи на пародију¹⁶, многе од њих су забележене у речницима јер постоје бројне потврде у штампи (в. Болдирева 2006: 62).

Иако данас већини изворних говорника „недискриминаторне“ замене, на којима инсистирају поборници тзв. политичке коректности,

¹⁴ О овом термину међу феминисткињама нема сагласности. „Tekst Dav-Vajban je na liniji sa onim feministkinjama koje odbijaju da priznaju postojanje cisseksizama i odbacuju intersekcionalnost, te umesto toga gledaju na trans pitanja jedino kroz prizmu muške privilegije“ (ц. *Trans Feminizam: nema tu ničeg problematičnog*. <http://www.transserbia.org/trans/transrodnost/244-trans-feminizam-nema-tu-niceg-problematicnog>).

¹⁵ Срећу се и термини *alphabetism, diseaseism, fattism, hairism, handicappism, handism, phallocentrism, sizism, smellism, smokeism, tokenism, weightism* и други.

¹⁶ „Абсурдност большинства из них очевидна и не нуждается в глубоком лингвистическом анализе“ (ц. Болдирева 2006: 62).

неодолживо личе на пародију, не треба сметнути с ума да иза овога стоје одлично организоване групе, које располажу бројним средствима манипулације и репресије. Врло је вероватно да ће под утицајем средстава јавног информисања, поготово телевизије, временом доћи до промена у језичком осећању изворних говорника. Ако се кампања завођења „политичке коректности“ не обузда, у блиској будућности ће и потпуне бесмислице већини изворних говорника звучати прихватљиво.

ЛИТЕРАТУРА

- Болдирева 2006: С. И. Болдырева: Политически корректный язык в аспекте глобализации, *Вестник РГУ им. И. Канта*, 2, *Филологические науки*, 59–63.
- Влаховић 2003: Nina Vlahović: O seksizmu u engleskom jeziku (Da li je English postao „Manglish“?). [y:] *Jezik, društvo, saznanje : Profesoru Ranku Bugarskom od njegovih studenata*, Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, стр. 73–87.
- Мајба 2012: В. В. Майба: О структуре языка политкорректности (на примере английского и русского языков), *Политическая лингвистика* 40, Екатеринбург, стр. 102–108.
- Мајба 2013: Вита Викторовна Майба: *Политическая корректность как лингвоидеологическое явление и ее рецепция в русской лингвокультуре*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Ростов-на-Дону: Южный федеральный университет.
- Онил 2011: Ben O’Neill: A Critique of Politically Correct Language, *The Independent Review* v. 16, n. 2, Oakland, стр. 279–291.
- Оташевић 2012: Ђорђе Оташевић: Термин „политичка коректност“, *Лингвистичке актуелности* 20, Београд, стр. 19–32.
- Панин 2004: Виталий Витальевич Панин: *Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория*, Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Тюмень: Тюменский государственный университет.
- Панов 2012: С. И. Панов: Однос полова и васпитање, *Зборник радова „Права гјетјеџа и равнойравности йолова – између нормайивной и сйварной“*, 2012, стр. 464–487.

- Панов 2013: Слободан И. Панов: Гендерско васпитање/родна сензитивност : Редифиниција демократије и ет(н)ички идентитет, *Српска јолићичка мисао* 1, год. 20, vol. 39, стр. 29–56.
- Савић 1998: Svenka Savić: Žena sakrivena jezikom medija: kodeks neseksističke upotrebe jezika, *Ženske studije* 10, Beograd, стр. 89–132. http://www.zenskestudie.edu.yu/pages/zenskestudije/zs_s10/svenka.html
- Савић 2009: Savić Svenka: Rod i jezik, [y:] *Rod i jezik* (Priredile Svenka Savić, Marijana Čanak, Veronika Mitro, Gordana Štasni), Novi Sad: Ženske studije i istraživanja – Futura publikacije, стр. 7–31.
- Сефајер 1993: William Safire, *Safire's New Political Dictionary*, New York: Random House.
- Синева 2008: Евгения Синева, *Политкорректность по-американски*, Иностранные языки PLUS, http://plus.study.ru/rus/journal/zima_2008/-meaning/note2.html
- Стошић 2009: Vladan Stošić: Muke sa ženskim jezikom : Autorke protiv supruga, *Vreme* 969. <http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=878870&print=yes>
- Филиповић 2009: Jelena Filipović, Rodno osetljive jezičke politike: Teorijske postavke i metodološki postupci. *Anali Filološkog fakulteta* 21 (2009), стр. 109–127.
- Хјудес 2006: Geoffrey Hughes: *An encyclopedia of swearing : the social history of oaths, profanity, foul language, and ethnic slurs in the English-speaking world*, New York: M.E. Sharpe.
- Хјудес 2010: Geoffrey Hughes, *Political Correctness: A History of Semantics and Culture*, New York: Wiley-Blackwell.

SUMMARY

Đorđe Otašević

„POLITICAL CORRECTNESS“ AND PARODY

In this study, there are cited examples of making parody of so-called political correctness. It's often very difficult, sometimes even impossible, to establish, with certainty, whether a certain „politically correct“ expression is used as a neutral or parodic.

Although, now days, to most of native speakers, non-discriminatory substitution, on which supporters of so called political correctness insist, overwhelmingly resemble to parody, we should keep in mind that well organized groups, which dispose of numerous means of manipulation and repression, stand behind this. It's most probable that in time, under the influence of media, especially television, there will occur changes in the linguistic memory of native speakers. If the campaign of „political correctness“ seduction isn't restrained, in the near future, even total nonsense will sound acceptable to the majority of native speakers.

АУТОРЕФЕРАТИ

Марија Бинђић (Београд)

ТУРЦИЗМИ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ (СЕМАНТИЧКО-ДЕРИВАЦИОНА АНАЛИЗА)

Турцизми у савременом српском књижевном језику (семантичко-деривациона анализа) тема је докторске дисертације коју је мр Марија Бинђић одбранила у јануару 2014. године на Филолошком факултету у Београду, пред комисијом коју су сачињавали: проф. др Рајна Драгићевић, ментор, проф. др Дарко Танасковић, проф. др Првослав Радић и др Снежана Петровић. Чињеница да се речник *Турцизми у српскохрватском језику* Абдулаха Шкаљића, који је изашао пре скоро педесет година и даље наводи као валидан и једини извор за приказивање статуса и бројности турцизама у српском језику у свим радовима који се баве турцизмима у балканским језицима, подстакла нас је на то да поред основног циља нашега рада који је подразумевао семантичко-деривациони опис турцизама у савременом српском књижевном језику на основу корпуса презентованог у форми семантичко-деривационог речника, један од важних и неопходних задатака приликом израде доктората буде посвећен и статусу турцизама данас, а то је подразумевало утврђивање броја лексема турскога порекла у лексичком систему српскога језика на синхронијском нивоу. Иако се у литератури често пише о томе да се статус турцизама променио у последњим деценијама, да се доста лексике повукло из активне употребе, не постоје истраживања чији би конкретни резултати били валидни за доношење научног суда о садашњем статусу овог важног лексичког слоја у српском језику. Док се, са једне стране, често пише о лексичким трансферима англицизама у српски језик, с друге стране, занемарује се питање ишчежавања позајмљеница, између осталих и турцизама, као најбројнијих међу њима.

Интересовање за проучавање турских лексема и данас је актуелно на Балкану, што потврђују поред бројних радова и новија монографска издања посвећена актуелном статусу и бројности турцизама у стан-

дардном бугарском, албанском, грчком и румунском језику, која су објављена крајем двадесетог или почетом двадесет првог века¹.

Културно позајмљивање представљало је преузимање турских речи путем културне дифузије, односно процес којим се врло често уз културни садржај преузимају и с њим повезане речи. И турски је као доминантни језик у овом процесу културне размене преузимао српску лексику, очекивано у много мањој мери. У савременом турском језику данас има око сто лексема словенског порекла, а међу њима се нашла и изворно српска реч *Божих* (тур. *Vosik*).

Ако посматрамо Балкан као културни регион, може се рећи да је Османско царство одиграло кључну улогу у ширењу контаката и културне размене на целом Балканском ареалу. И сама реч *Balkan* представља турцизам који је носилац једног од 2610 гнезда, односно једна од укупно 7882 обрађене речи у оквиру нашег семантичко-деривационог речника турцизама, а који означава *џланину* у турском језику, док се ова именица јавља и у множинском облику *Balkanlar*, којим се именују државе на Балканском полуострву. Без обзира на извесну и у литератури посведочену етимологију речи *Балкан*, питање порекла ове речи постало је последњих година актуелно, јер се учинило да би насумичном и етимолошки непостојоћом везом међу речима *bal* мед и *kan* крв коју је смислио и пласирао турски новинар Мустафа Балбај објаснила суштина постојања, битисања и свих дешавања на Балкану. О важности и актуелности самог *Балкана* сведочи семантичко-деривационо гнездо коме је Балкан стожер са великим бројем изведених речи, чак њих 18: *Балкан*, *Балканац*, *балканизам*, *балканизација*, *балканизирајћи*, *балканизовајћи*, *Балканија*, *балканијага*, *балканистџа*, *балканистџика*, *балканистџички*, *Балканка*, *балкански*, *балкански*, *балкансџво*, *балканишџина*, *балканолој*, *балканолојџа*, *балканолошки*. На примеру турцизма *Балкан* може се видети како су унутрашње лексичке промене довеле до преласка властите, асемантичне лексеме у општу, семантичку лексему, а онда до стварања нових значења, нових деривата. Сама реч *Балкан*, која потиче од планинског система веначних планина у Бугарској и источној Србији, знана и под старим називом Хемус, бележи висок степен семантичке адаптације о чему сведоче изведенице којима се именују

¹ Бугарски језик: Gaberov, I., Stefanova, D., *Rečnik na čuždite dumi v bălgarski: s prilozhenija Veliko Tărnovo*, Gaberoff, 2002; албански језик: Metaj I., *Orientalizmat: shtrirja leksiko-semantike në gjuhën shqipe*, Shtëpia Botuese Drenusha, 2009; румунски језик: Nurlu M., *Turkish Traces in Romanian*, Galati, 2002; грчки језик: Παμπούκης Ι.Τ., *Τούρικο Λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής, τόμος Α'*. Αθήνα: Παπαζήση, 1988.

експресивно-емотивни садржаји у циљу постизања стилских ефеката, које су нашле своје место у оквиру семантичко-деривациног гнезда *Балкан*, као пежоративи *балканац*, *балканизација*, *балканка*. О динамизму промена и актуелности говоре и нови деривати који су забележени у *Једнојтомном речнику МС*: *балканисӣ(а)*, *балканисӣички*, *балканолошки*. Бројни су примери турцизама попут овога код којих су забележени нови деривати којих нема у *Речнику МС*: нпр. *џазелин*, *дуванџијски*, *душечих*, *ђубреџарски*, *ерџелски*, *кашичић*, *канираџи*, *шиџиџски*, *џурбиџица*, *гаџиџсџиво*, *делиџски*, *дембелански*, *дудукнуџи*, *дурбински*, *ђубревиџосџи*, *ђубреџарац*, *џешко*, *џешован* и сл.). Стварање нових деривата, као и развијање нових значења указује на активан статус овог дела лексике турскога порекла. Међутим, у много већем броју случајева турцизми су застаревали и постајали део пасивног лексичког фонда. Наш задатак је био да статус таквих лексема у семантичко-деривационом речнику одредимо навођењем одговарајућих квалификатора, као *засџи.*, *џокр.* или *исџи.* Задатак нормативног представљања турцизама је био доста сложен, с обзиром на то да код појединих лексема није било нимало лако разграничити да ли је лексема покрајинска или је застарела, или је и једно и друго. Више од половине лексема које су носиоци гнезда и оних које су без развијене деривације оквалификоване су као застареле или покрајинске речи. Међу данас застарелим речима налазе се бројни турцизми са већим деривационим гнездима, а који су у време настанка *Речника МС* имали статус стандардне лексике. Навешћемо неке од њих: *џурбеџи*, *ђумрук*, *самсар*, *сербез*, *сурџун*, *џабак*, *џерџиџа*, *узур*, *хабер*, *хорџаџин*, *шехер*. С друге стране, неки стожери гнезда су данас застареле речи, а њихови, углавном глаголски деривати, припадају стандардном језику, нпр., данас ретко који говорник српскога језика користи именицу *џеслим* за *џреџају*, *уручење*, али му је познат глагол *теслимити*, што потврђује и анкета, која је једна од спроведених процедура при испитивањима турцизама у нашем раду. *Хаџс* је данас жаргонизам и застарела реч, док се глаголски деривати активно употребљавају: *хаџсиџи*, *џохаџсиџи*, *џрихаџсиџи*, *ухаџсиџи*.

Испитивањем 854 турцизма забележена у *Једнојтомном речнику МС* у *Корџусу савременој срџској језика*, који се израђује на Математичком факултету под вођством Душка Витаса, направили смо фреквенцијску опадајућу листу базирану на учесталости јављања лексема. Корпусни приступ који се иначе примењује, на пример, при изради великих описних речника енглеског језика у циљу праћења промена фреквенције и значења речи током времена и њеног каснијег статусног описа у речнику, показао се као добра основа за доношење закључака у

вези са актуелним статусом турцизама и њиховим описом. Предност корпусног приступа је та што се на тај начин при изради описних речника не доводи лексикограф у незгодну ситуацију да мора личним судом да одреди судбину одређене лексеме, у овом случају турцизма.

Фреквенцијска листа је, с друге стране, послужила и при испитивању тематских група у којима долази до губљења турцизама. Међу најфреквентнијим турцизмима најбројнији су турцизми из следећих сфера живота у којима је турски језик извршио снажан утицај, односно следећих тематских група: *кућа*, *йокућсџиво*, *окућница*, *прађевине*, *објекџи*, затим тематске групе *одећа*, *обућа*, *џиканине* и тематске групе *јело*, *џиће*, *дуван*. Управо увидом у сфере живота у којима су се турцизми одржали до данас показује се и потврђује да се османско наслеђе показало најистрајнијим на нивоу свакодневног живота утицајем оствареним у непосредном културном контакту. Наслеђе у сфери домаћинства и исхране показује висок степен присутности, континуитета и стабилности до данас. Садашње стање у вези са осталим тематским групама, с друге стране, указује на то да је у процесима деосманизације до најбржих и највидиљивијих промена дошло у материјалној сфери, администрацији, судству, образовању и сл. Поређења ради, у Вуковом попису турцизама доминирала је ратничка и војна терминологија, затим занати, трговина и друге привредне делатности, називи ношње, покућства, грађевинског материјала, јела, намирнице.

Дубина лексичког утицаја турскога језика огледа се у знатном броју одомаћених назива за делове тела, узвике, везнике, речце и људске особине. У различитим лингвистичким радовима полази се од хипотезе да се лексика основног лексичког фонда не позајмљује лако, али постоје и језици који усвајају доста лако и речи из основног фонда, што важи чак и за енглески који је усвојио из старонорвешког језика приличан број речи које припадају основном лексичком фонду, као личну заменицу *they*, именицу *skin*, глагол *die*. У вези са тим, издвојили бисмо тематску групу *делови људског џиела* у којој је забележено неколико именица турскога порекла за које, изузев лексема *галак* и *гамар*, не постоје домаћи еквиваленти (*бубреџи*, *буџи*, *галак*, *гамар*, *кичма*, *џабан*). Без обзира на то што се у досадашњим испитивањима у вези са оваквом појавом у различитим језицима није дошло до неког закључка, већ се поставило питање од чега се заправо састоји основни лексички фонд једног језика, у даљим истраживањима неопходно је покушати пронаћи одговор који механизми су довели до тога да се у српском језику усвоје и заживе речи попут поменутих којима се именују делови људског тела.

Затим, речца *чак* налази се на првом месту фреквенцијске листе са чак (опет се не може без *чак*!) 69539 потврда, *бар/барем* налази се на трећем месту фреквенцијске листе, док су високо фреквентне и речце *џаман* и *вала* које се налазе на на 31. и 180. месту. Узвик *хајге* је на 15. месту, а узвик *бре* на 42. месту. Везник *ем* је такође међу фреквентним турцизмима и заузима 161. место у фреквенцијској листи.

Међу именицама најфреквентнија је именица *саџи*, а затим следе именице *боја*, *џара*, *кафа*, *кревеџи*, *куџија*, *комиџа*, *каџија*, *шећер*, *кула*, *дуван*, *баџија*, *ракија*, *занџи*, *бакар*, *мана* и тако даље. С обзиром на то да *Корџус српскога језика* није лематизован, односно да се тражена реч није могла добити на основу једног упита, како облички, а тако значењски, то је подразумевало у неким случајевима дугачак и приметан посао, поготово када се турска реч подударом, исто пише са неком другом речју, као нпр. речца *џаман* и придев *џаман* или турцизам *џиџа* са трећим лицем презента глагола *џиџаџи* и сл. Проверавањем сваког турцизма понаособ наишли смо и на занимљиве податке о у речницима незабележеним значењима: *јорџија* је занатлија који прави и продаје јоргане, али се *јорџијама* називају и навијачи познатог шпанског клуба *Ајлџи* из Мадрида. Затим, забележили смо и то да *лала* није само цвет, већ и назив за играче националног тима Холандије, као и назив за навијаче фудбалског клуба *Ајакс* из исте земље.

Радећи на изради *Нове турско-српског речника*² уочили смо постојање семантичких разлика између турцизама у савременом српском језику и тих речи у турском, како код оних са богатим полисемантичким структурама, тако и код неких једнозначних речи, као код речи *сијасеџи* која у турском означава политику; дипломатију, док у српском означава у основној семантичкој реализацији *мноштво*, *велику мношину*, *силу чега*. То нас је подстакло да на репрезентативним примерима пружимо увид у семантичку адаптацију турцизама, анализом турске речи (модела) и српске речи (репликае), јер такве анализе нису биле предмет досадашњих истраживања. Спроведена анализа би могла да буде модел једне посебне студије којом би био обухваћен цео корпус турцизама.

Потврдиле су се наше полазне хипотезе да се статус турцизама од настанка Шкаљићевог речника до данас променио, односно да се доста лексике повукло из активне употребе у књижевном језику, што су потврдили и резултати анализе савремених књижевних дела, као и

² Đinđić M., *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2014 (у штампи).

корпусна анализа чији резултати показују да од скоро 9000 турцизама из Шкаљићевог речника, данас у стандардном српском језику живи једна трећина, односно 3000 турцизама. Стабилан статус има најмање 1000 турцизама, који су одомаћени и активно се користе, а многи од њих су ушли у оквир основног лексичког фонда. Прогнозе је тешко дати у вези и са њиховом судбином. Поповић³ је пишући о *Српском рјечнику* Вука Караџића пре тачно тридесет година анализирајући судбину народне лексике Душановог законика на основу грађе *Српског рјечника* извео закључак да „судећи по законнику, српске речи, нарочито кључни правни и друштвено-политички термини, брже су изумирале у народу под Турцима него ли турцизми после ослобођења од Турака у српскохрватском књижевном језику”. Пример турцизама показује како су лексичке промене и динамизам непредвидиве, јер је очекивано да се страни лексички елементи брже губе из језика него домаћи. Сам Вук Караџић показао се као добар пророк у вези са судбином одређених турцизама за које је рекао да ће остати у језику: нпр. *ѿѿѿ*, *боја*, *ѿејсија*, али је како време показује код одређених и погрешно, те су из активног прешле у пасивни фонд речи попут *ћерћефа*, *бурмуѿа*, *чакшира* и сл. С обзиром на то да су турцизми у великом броју забележени у народним говорима и да их има око 4400 са етимолошком турском ознаком само у првих 18. томова *Речника САНУ* и да је присутна тенденција њиховог губљења и из народних говора, као и на чињеницу да су у српском књижевном језику присутно преко сто турцизама који нису нашли своје место у Шкаљићевом речнику, следећи важан задатак био би стварање речника који би укључио турцизме из књижевног језика, којима смо се бавили у овом раду и који су представљени у оквиру *Семантичко-деривационог речника*, као и турцизме из српског народног језика.

³ Поповић М., *Pamtimek, Srpski rječnik Vuka St. Karadžića*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1983, 50.

ПРИКАЗИ И ОСВРТИ

Милан Годоровић (Крагујевац)

Ingo Plag: WORD-FORMATION IN ENGLISH. Cambridge University Press, Cambridge, 2003, 240. стр

Књигу *Word-formation in English (Творба речи у енглеском језику)*¹ професор Инго Плаг² наменио је, првенствено, својим, али и другим студентима англистике широм света који желе да стекну увид у творбене процесе у енглеском језику. Како књига није писана са становишта неког одређеног теоријског оквира, чак и читаоци са веома оскудним предзнањем из ове области моћи ће једнако да у њој уживају, јер Плаг веома стручно и постепено прилази материји.

Поред *Предговора* (xi-xii), *Листе скраћеница и конвенција* (xiii-1), *Увода* (1-4), *Решења вежбања* (193-228), *Библиографије* (228-234) и *Индекса појмова, афикса и аутора* (234-239), књига се састоји од седам поглавља. На почетку сваког поглавља дат је *Прејлед* који једноставно и ефектно истиче чиме ће се аутор бавити у датом поглављу. На крају сваког поглавља дат је *Сиже* тог поглавља у коме аутор сумира све главне тачке које су обрађене у датом поглављу као и назнаке о чему ће се бавити у наредном поглављу и у каквој је вези наредно поглавље са претходнима. Након сижеа следи листа *Прејорука за догађајно чићање* за све оне амбициозније који би да сазнају детаљније о некој тематици и секција *Вежбања* која је методички подељена на основни и напредни ниво, где читаоци (студенти) могу да провере колико су од прочитане материје усвојили.

¹ Како не постоји званичан превод књиге на српски, сви наслови и поднаслови су дати у преводу аутора приказа (М. Годоровића).

² Проф. др Инго Плаг је професор и шеф одсека за енглеску лингвистику на Филозофском факултету у Дизелдорфу, Немачка. Током своје дугогодишње каријере био је професор (како стални тако и гостујући) на многим факултетима у Немачкој, али и широм света где је студентима предавао лингвистичке предмете из области фонологије, морфологије, синтаксе, методике (енглески као други језик) и социолингвистике (креолски језици).

У првом поглављу, које је прикладно названо *Основни концепцији* (4–20), аутор са читаоцем разматра у првој секцији *Шта је реч*. Аутор веома педагошки креће од онога што је већини читалаца већ познато, односно полази од наших свакодневних и донекле стереопних претпоставки, нпр. да ми речи углавном речи разазнајемо једну од друге ортографски. Ипак, он и ову наизглед сасвим логичну претпоставку проблематизује и тера читаоца на размишљање тако што даје примере где једна реч се може посматрати као две, нпр. различити начини писања речи girlfriend (girl-friend или чак girl friend). Ипак, Плаг скоро никада не оставља читаоца у недоумицама, већ даје разрешења дилема, али оставља на читаоцу да се определи ако има више од једне могућности. У наставку он као алтернативу дефинише речи путем структуре гласова, значења или реченичне структуре. Његова аргументација има увек емпиријску подлогу (даје и позитивне и негативне примере), а у деловима где је више нове терминологије или након дужих објашњења, Плаг застаје и рекапитулира или таксативно наводи све до тада речено. Након дефинисања речи, аутор у другој секцији *Проучавање творбе речи* упознаје нас укратко са свим типовима творбе речи које ће подробније представити у наредним поглављима, али и са појмом корена, основе или базе уз помоћ које градиммо речи. У последњој секцији овог поглавља *Инфлексција и деривација* аутор кроз низ критеријума разликује ова два процеса (нпр. како деривација служи за производњу нових речи, док инфлексција само ствара граматичке парадигме).

У другом поглављу *Проучавање сложених речи* (20–44), аутор се прво бави идентификовањем морфема као најмањих лингвистичких форми које носе одређена значења. Те на примеру морфеме un- Плаг издваја њену форму (коју он зове морф) [[^] n] и значење ‘not’. Те реч unhappy има композиционо значење и може се превести као ‘not happy’. Али ни овде није све црно-бело, јер аутор у секцији *Проблеми са морфемом: повезивање форме и значења* кроз примере илуструје да не можемо увек морфему сматрати одговорном за производњу значења. Те имамо примере конверзије где наизглед не учествује никаква морфема (to walk – a walk; water – to water). Или у случају скраћења речи (truncation) као што су laboratory – lab, где уместо да имамо надоградњу путем афикса, ми скраћујемо основу. Чак даје примере који могу да уздрмају све претходно речено, нпр. речи као што су infer, refer, prefer, итд. руше основно правило да морфема мора да се дода на основу како би се оформирала нова реч, те овакав спој две морфеме може деловати контрадикторно и немогуће. Ипак, Плаг за све ове проблематичне случајеве или одмах даје објашњење (речи infer, refer, prefer тре-

ба сматрати мономорфемама) или даје назнаке решења којима ће се бавити детаљније у каснијим поглављима.

У наставку поглавља он се бави аломорфима, где повезује своја знања из фонологије и морфологије и приказује како једна морфема у зависности од свог окружења може да има различити морф, нпр. explain – explanation. Штавише, он не користи само знања из других лингвистичких области да објасни неке феномене, већ и из књижевности: те на примеру романа *Чудноватији случај др. Цекила и његова Хајда*, Плаг аналогно објашњава појам комплементарне дистрибуције суфикса -al и -ag, где су оба попут делова шизофреничне личности, али један се јавља само у току дана, а други у току ноћи. Након овога феномена, аутор усмерава нашу пажњу на правила творбе речи, тј. на ограничења са којима се суочавамо када градимо речи (нпр. зашто је могуће unavailable, а није *untell). Те нас аутор путем примера и фонолошких, семантичких и синтаксичких ограничења води ка установљивању одређених правилности и даје формуле које објашњавају понашања афикса у различитим окружењима. За крај овога поглавља аутор се осврће на вишеструку афиксацију где студиозно објашњава све начине на које два или више афикса могу да се припоје на једну основу и којим редоследом.

На први поглед, треће поглавље, под називом *Продуктивност и ментални лексикон* (44–72), делује као да прекида досадашњи ток и може да остави утисак да је ово поглавље нека наметнута и непотребна теорија. Ипак, након читања поглавља у потпуности се може схватити зашто је Плаг изабрао овај редослед поглавља. Наиме, у овом поглављу сазнајемо више о продуктивности одређених афикса (тема која је започета у претходном поглављу), односно шта се под њом подразумева и о разлозима зашто је један афикс мање или више продуктиван у односу на друге. А поред тога даје расправу о нашем менталном лексикону и начинима на које ми сврставамо нове речи у њега. Ово ће нам помоћи да боље схватимо на које начине говорници конструишу речи. Најочигледније ограничење продуктивности афикса, јесте његова фреквентност у корпусу, те суфикс -ment, којим се и данас може произвести велики број речи, је мање продуктиван јер га говорници једноставно не користе више толико. У наставку поглавља Плаг даје методе на које можемо измерити фреквентност неког афикса уз помоћ корпуса. Поред фреквенције имамо још и прагматичка ограничења (одређеним афиксима који су „у тренду“ расте продуктивност), али и далеко поузданија структурална ограничења. Њих аутор дели на фонолошка (*arrive-arrival* насупрот *enter-*enteral*), морфолошка (суфикс -ize може да се споји са суфиксом -ation, док други суфикси стварају немогуће

комбинације, нпр. *colonization* насупрот **colonizement*), синтаксичка (нпр. префикс *in-* се углавном везује за придеве). За крај овог поглавља аутор представља појам блокирања, начин на који ми неке потенцијално исправно конструисане форме из различитих разлога блокирамо, јер постоје друге које користимо уместо њих (нпр. реч **stealer* савршено поштује сва ограничења и представља могућу реч, али ми је блокирамо јер постоји једна реч са истим концептом која је у употреби – *thief*).

Четврто поглавље носи назив *Афиксација* (72–107). Како сам Плаг наглашава, у претходним поглављима је објашњено шта се под овим термином подразумева (префикси, инфикси и суфикси који су везани за основу и производе нова значења), те се сада фокусира на проблематичне примере који се наизглед косе са претходно датом дефиницијом. Те имамо примере као што су *error-free* и *education-wise*. Обе ове морфеме се појављују како у слободној употреби тако и у комбинацији са другим основама. Плаг их разликује тако што *free* из *error-free* има исто значење и када је самостално и када је повезано за основу, док са друге стране *wise* има различита значења. Самостално она значи ‘паметан’ а у комбинацији ‘у вези са образовањем’. Те *error-free* треба посматрати као сложеницу док *education-wise* је изведена реч са суфиксом. Такође, на сличан начин, аутор разрешава дилему да ли је реч *biology* заиста састављена од две зависне морфеме. У наредној секцији поглавља *Како истраживајте афиксе: методологија*, аутор даје савете за све истраживаче који би да се баве морфологијом и приказује проблеме на које могу наићи у току истраживања. Он срдечно препоручује употребу електронских корпуса и речника, који умноге олакшавају претраживање штампаних медија за примере употребе одређених афикса. Али и позива на опрез, јер технологија још увек није усавршена до тог нивоа да даје резултате претрага без грешке. Те је он у претрази за примерима речи са суфиксом *-ment* у електронској верзији OED-а³ добио и неке речи где *ment* није имало статус суфикса (*no comment*, *segment*, *experiment*, итд.). Стога, Плаг инсистира да је знање о претходно дискутованим темама неопходно како би се правилно могло судити шта од добијених резултата претраге треба да узмемо у обзир. Пре него што посвети пажњу појединачним афиксима, аутор даје приказ карактеристика које сви афикси деле (или ако не сви, онда један одређен пар афикса). У вези са тим, он даље обрађује тему подела речи на слоге и

³ Oxford English Dictionary (Оксфордов речник енглеског језика – један од најкомплетнијих, најсавременијих и најпопуларнијих речника енглеског језика – прим. аут.)

како се то разликује од ортографских реченичних граница, као и утицај афиска на померање тих граница. Подела речи на слоге се обавља путем фонолошких термина почетак (onset), језгро (nucleus) и завршетак (coda). Језгро и завршетак заједно чине риму (rime). Почетак у себи садржи почетне сугласнике, језгро садржи самогласнике, док завршетак садржи финалне сугласнике слога. Тако у вишесложној речи попут interpret [ɪn'tɜːprɪt] имамо три слога in.ter.pret што показује да не мора сваки слог да има сва три елемента али мора да има језгро. Такође било је немогуће поделити је на *i.ter.pret јер група гласова [nt] не постоји у енглеском језику на иницијалној позицији. Након тога уводи термин раскорака (gapping) који показује када су могуће конструкције типа: pre- and post-war fiction (што је повезано са тим како реч делимо на слоге). Пре приказа одабраних афиска у енглеском језику, Плаг истиче да је било мноштво критеријума по којима су се делили афикси, али он наглашава да ће се тиме бавити у финалном, седмом, поглављу књиге. За сада он поједностављује поделе и групише суфиксе према томе које су речи уз помоћ њих изведене (именички, глаголски, придевски и прилошки суфикси), а префиксе листа према алфабетном редоследу. О сваком афиксу он ће дати информације као што су њихова продуктивност, значења која производе и позитивне и негативне примере. За крај овог поглавља аутор се бави појмом инфиксације, начином творбе који није толико распрострањен у енглеском језику, али му свакако треба посветити пажњу.

У петом поглављу *Деривација без афиска* (107–132), Плаг прво подсећа читаоце на кратке напомене сваког од ових процеса у претходним поглављима, а затим наставља да сваки сагледа појединачно, почевши са конверзијом. И прва проблематика о којој аутор дискутује јесте утврђивање шта је од чега настало, нпр. у пару crowd-to crowd да ли је прво настала именица па је онда настао глагол, или је обрнуто? Да би се ово утврдило Плаг предлаже неколико критеријума: одређивање која је реч старија, испитивање семантичке комплексности речи (изведене речи су комплексније од својих основа), посматрање формалних обележја речи (да ли једна реч има регуларну или нерегуларну инфлексију) и за крај фреквентност употребе. Аутор затим прелази на други проблем који је раније само кратко напоменут, наиме да ли постоји процес конверзије или се ту ради о нултој афиксацији. Да би прихватили премису нулте афиксације то би значило да тај нулти афикс има читаву палету значења у себи приписану, те конверзија испада као елегантније решење. Штавише, показивањем разлика у значењу које производе традиционална афиксација и конверзија (нпр. drawing – сликати

и to draw – повући карту) Плаг даје више аргументације за постојање процеса конверзије. За крај овог сегмента, аутор дебатује да ли је конверзија морфолошки или синтаксички процес. Као аргументацију за синтаксу, аутор истиче да конверзијом мењамо синтаксичку категорију речи, тј. пребацујемо исту реч из једне позиције у другу и тако модификујемо значење (нпр. hammer би имао именичку интерпретацију ‘алатка којом нешто ударамо’⁴ док to hammer би имао вербалну ‘ударати нешто чекићем’). Међутим, аутор истиче круцијалну разлику између морфолошке и синтаксичке интерпретације која предност даје морфологији. Наиме, морфологија производи јединствене и могло би се рећи донекле необичне интерпретације појединих речи, док то у синтакси није случај. Те примери као што су James wintered (зимовао) in Spain су јединствени, јер не можемо путем аналогije створити to spring или to autumn који делују посве чудно. Такође није јасно које све речи и зашто баш оне подлежу правилима конверзије. У наставку поглавља аутор пише о скраћења речи (truncation) и ту убраја: скраћена имена (надимке као што су Mike од Michael), исечке (clipping) (demo од demonstration) и деминутиве са наставцима -у и -ie (comfy од comfortable и auntie од aunt). Посматрајући низ примера, аутор покушава да утврди које правилности се следе при скраћењима речи, тј. шта одређује који ће део, условно речено, преживети, а који ћемо одбацити. Такође се бави питањем да ли скраћења заиста производе нова значења, односно да ли су то нове лексеме. Он даје аргументације да јесу, јер у себи садрже говорников став као што су осећај присности који се у пуној речи губи. Следећи процес коме се посвећује пажња јесте контаминација – творба речи путем спајања најчешће две речи где се не обједињује само њихова форма, већ и значења која појединачне речи носе. Аутор нам на основу мноштва примера излаже генералну форму коју пратимо када формирамо речи контаминацијом: $AB + CD = AD$ (нпр. smoke+fog=smog; али и одступања од ове формуле). Овде наравно морамо да обратимо посебну пажњу на фонолошку поделу на гласове и раније поменуте могуће скупине гласова како би правилно спајали речи. Због тога морамо добро пазити које комбинације узимамо у обзир, јер нпр. реч boatel се може комбиновати на два начина: или да узмемо почетак (onset) из boat – b и језгро (nucleus) boat – oa и завршетак (coda) из hotel – tel или да узмемо читав слог из boat и другу риму (rime) из hotel – el. За крај овог поглавља аутор се бави скраћеницама и акронимима. Прецизније речено, аутор обраћа пажњу на иницијализме (initialisms) као

⁴ У оригиналу ‘a tool for hammering’ (стр. 114)

што су CIA, BA, FAQ где изговарамо свако појединачно слово сраће-нице и акрониме као што су Inc., radar које изговарамо као једну реч. Такође, аутор представља и интересантне дублете као што су ASAP на- супрот asar и дискутује о њиховим статусима.

У претпоследњем поглављу, *Сложенице* (132–165), Плаг се фокусира на најпродуктивнији начин творбе у енглеском језику. За поче-так, аутор дискутује о томе од чега се заправо састоје сложенице. Сложенице, попут контаминације, подразумевају комбиновање две (у њи-ховом случају и више) речи, али не тако да се уједине у једну реч, већ да свака засебна реч остане видљива при комбиновању. Те за пример можемо узети реч award (награда) и ако јој додамо придев teaching (учитељска), добијамо teaching award (награда за учитеље). Поред ово-га, аутор даје објашњења за то које све врсте лексема могу да се комби-нују у сложенице. У наставку, Плаг представља односе између елеме-ната једне сложенице (модификатор и глава, глава је увек са десне стране због тзв. правила десне стране). Ово је битно, јер ако одредимо главу онда смо одредили и семантичку категорију сложенице, броји-вост и род, а и на главу стављамо све граматичке наставке. Након тога прелазимо на то како акценат утиче на сложенице. Наиме, уз помоћ ак-цента можемо одредити да ли је нека лексема сложеница или именичка синтагма, нпр. сложеница gréenhouse (стакленик, акценат је на левом члану сложенице) насупрот синтагми a green hóuse (зелена кућа, акце-нат је на десном члану синтагме). Наравно постоје и изузеци или чак дублети, које Плаг одлично аргументује. Пре него што пређе на поједи-начне типове сложеница, аутор нам представља схеме путем којих ми различите речи комбинујемо у сложенице. Након тога посвећује пажњу именским, придевским, глаголским и неокласичним сложеницама. По-ред тога што код сваког типа презентује правилности и одступања при формирању као и њихова семантичка својства, код именских сложени-ца уводи појмове ендоцентричне и егзоцентричне сложенице, који су у вези са претходно уведеним појмом главе. Ендоцентричне су оне за ко-је можемо рећи да је њихова семантичка глава унутар сложенице, нпр. laser printer је врста (ласерског) штампача. Егзоцентричне, како им и име наговештава, проналазе своју семантичку главу изван сложенице, нпр. pickrocket не представља посебну врсту цепа (rocket) већ тип осо-бе (цепароша).

У финалном поглављу, *Теоријске недоумице: њприрода њтворбе речи* (165–193), Плаг се посвећује искључиво теоријским проблемима које је до сада мање-више остављао по страни. Тај поступак се може оправдати жељом да поједностави комплексну материју и не прекида

ток предања и фокусира на емпиријска истраживања. Ипак, и сам Плаг признаје да без теорије не би било ни праксе, те јој се мора посветити пажња, а и сада када је читалац савладао све основне појмове и принципе лакше ће схватити ово апстрактније, теоријско поглавље. Као и у свему, аутор и овде постепено уводи читаоца у тематику објашњењима типа шта подразумевамо под теоријом и када је она валидна. Након тога представља суштину, предности и мане следећих теорија: лексичке фонологије и алтернативних теорија датих од стране Фаба, Плага и Хеја⁵. За крај он сједињује све претходно речено и вага између тога да ли треба сматрати да је творба речи заснована на морфемама или речима. Он даје уједначен приказ оба случаја и маестрално приказује како оба начина доприносе развоју морфологије као науке.

Може се закључити да је ово изузетан уџбеник, методолошки одлично осмишљен и језички прикладан и незахтеван. Креће се од познатог ка апстрактном, од свакодневног ка научном, са сталним референцама на оно што следи или што је било, као и вежбањима која активирају теоријска знања. Такође, они који се баве контрастивном морфологијом овде могу пронаћи доста интересантних примера и савета за даља проучавања. Студенти, а и сви заинтересовани за енглески језик подједнако ће имати користи од ове изузетно добро структуриране књиге.

⁵ У оригиналу: Fabb (1988), Plag (1999), Hay (2002).

Љиљана Раданов (Шид)

Anne O’Keeffe, Michael McCarthy, Ronald Carter:
FROM CORPUS TO CLASSROOM : LANGUAGE USE AND
LANGUAGE TEACHING.
Cambridge University Press, 2007, 313 стр.

Књига *Од корпуса до учионице (From Corpus to Classroom)* приказује однос корпусне лингвистике и наставе језика. Она не даје готова решења ни језички материјал за рад у учионици, него обавештава читаоца о актуелним истраживањима на пољу корпусне лингвистике и подстиче наставнике језика да се упознају са могућностима које им корпусна лингвистика пружа. Аутори посебно наглашавају утицај рада Џ. Синклера на њихов рад и на ову књигу, као и утицај Ј. Продроמוа. Ово је прва књига проистекла из *Inter-Varietal Applied Corpus Studies (IVACS)*, мреже међуинституционалне сарадње Универзитета у Лимерику, Ирска, Универзитета у Нотингему и Краљичиног Универзитета у Белфасту, Велика Британија.

Књига се састоји од једанаест поглавља. Аутори језичке појаве анализирају полазећи од простог ка сложеном (од појединачне речи ка све сложенијим језичким структурама), сваку у засебном поглављу, што књигу чини прегледном. Поглавља су употпуњена бројним графицима и табелама са примерима најфреквентнијих енглеских речи и израза и статистичким подацима о њима, како из корпуса писаног, тако и из говорног језика. У књизи су коришћени примери из CANCODE-а и Cambridge International Corpus-а.

У првом, уводном поглављу (*Introduction*, Увод, стр. 1–30) упознајемо се са основама корпусне лингвистике – о томе шта је корпус и како се употребљава, о начину избора корпуса, његовој величини и намени, о основним функцијама корпусног софтвера, о томе како корпус утиче на наставу језика, а помиње се и његова широка примена на другим пољима као што су лексикографија, граматика, превођење, социолингвистика, форензичка лингвистика и др.

У другом поглављу (*Establishing basic and advanced levels in vocabulary learning*, Успостављање основног и напредног нивоа у учењу ре-

чи, стр. 31–79) види се значај корпусне лингвистике за наставу. Она помаже успостављању језичких нивоа у учењу страног језика – и основног и напредног. Корпус пружа податке о најфреквентнијим речима којима се користе говорници језика као матерњег, што служи као основ за избор језичких материјала за потребе наставе.

У трећем поглављу (*Lessons from the analysis of the chunks*, Лекције о анализи вишечланих израза, стр. 58–79) и у четвртном поглављу (*Idioms in everyday use and in language teaching*, Идиоми у свакодневной употреби и у настави језика, стр. 80–99) приказан је начин на који корпусна лингвистика прикупља податке о вишечланим изразима и идиомима. У њима се говори о значају оваквих израза у језику и о потреби да се они нађу у материјалу за учење страног језика, као и о тешкоћама на које компјутерска лингвистика наилази у њиховој обради.

У петом поглављу (*Grammar and lexis and patterns*, Граматика и лексика и обрасци, стр. 100–119) и шестом поглављу (*Grammar, discourse and pragmatics*, Граматика, дискурс и прагматика, стр. 120–140) видимо да се, поред анализе учесталости речи и израза, корпусна лингвистика бави и односом граматике и лексике и проширује традиционално поимање употребе граматичких образаца, указујући на повезаност избора граматичког обрасца и контекста у којем се он употребљава. Корпус показује да је избор граматичких образаца ретко произвољан и да прагматички фактори често утичу на начин на који се они употребљавају. У настави страног језика ово значи да класичној обради и увежбавању граматичких образаца треба пружити подршку још неким методама, како би се развила и способност ученика да у складу са контекстом направе прави избор граматичког обрасца.

У седмом поглављу (*Listenership and response*, Слушање и одговарање, стр. 140–158) и осмом поглављу (*Relational language*, Релациони језик, стр. 158–183) указује се на то колико су комплексни односи различитих језичких нивоа, па тако можемо да говоримо о релационом језику у којем сви језички елементи заједно служе да би се створиле добре релације између говорника и слушаоца. За то је значајан и појам *слушања* – корпус бележи сигнале слушаоачевог разумевања, који се крећу од сасвим кратких одговора до сложених израза. У том смислу језик се више не посматра само као трансакциони, тј. не служи само за размену информација између говорника, него је сплет интеракција између говорника и слушаоца на различитим нивоима.

Девето поглавље (*Language and creativity: creating relationships*, Језик и креативност: стварање односа, стр. 184–197) проширује тему о грађењу односа између говорника истражујући како на њих утиче је-

зичка креативност – способност говорника матерњег језика да на основу своје језичке компетенције стварају језичке структуре које никада раније нису имали прилику да чују (Чомски).

Десето поглавље (*Specialising: academic and business corpora*, Специјализовано: академски и пословни корпуси, стр. 198–220) говори о специјализованим корпусима као што је корпус писаног, али и говорног академског енглеског и пословног енглеског језика. За ову анализу употребљени су Академски одељак CANCODE-а и CANBEC корпус. Ови корпуси показују вредност мањих и специјализованих корпуса у односу на велике, који углавном користе лексикографима.

Једанаесто поглавље (*Exploring teacher corpora*, Истраживање наставничких корпуса, стр. 220–245) написано је у намери да олакша коришћење корпуса у образовању и стручном усавршавању наставника и у њему се разматрају могућности коришћења корпуса насталог сакупљањем транскрипта разговора у учионици.

Анализа корпуса понекад показује како су стварни људи у стварним говорним ситуацијама недоследни у употреби правила која се уче у учионици, што наставника може да учини донекле несигурним у ономе што предаје. *Од корпуса до учионице* зато прави мост између података до којих се помоћу корпуса долази и њихове примене у учионици.

Закључак је да информације између корпусне лингвистике и наставе морају да теку двосмерно. Понекад за наставу није довољан резултат анализе корпуса и најфреквентије појаве у корпусу нису увек оне које треба да су заступљене на основном нивоу у настави, док су неке друге појаве са ниском фреквенцијом неопходне. Наставници имају улогу посредника између резултата анализе корпуса и праксе у настави и на њима је да то процене. Поред осталог, корпус пружа много информација и о феноменима у говору као што су љубазност, извињавање, захваљивање и сл. у различитим језицима и културама, што је од великог значаја за наставнике који не предају свој матерњи језик.

У прилозима на крају књиге налази се списак коришћене литературе (*References*, стр. 249), као и обиман списак корпуса (*Survey of corpora*, стр. 284), са интернет адресама на којима могу да се нађу додатне информације о сваком од њих.

Ивана Бојовић (Београд)

Зорица Кнежевић: ЧОВЕК У ЖАРГОНУ : СЕМАНТИЧКО-
-ДЕРИВАЦИОНА АНАЛИЗА ЖАРГОНИЗАМА СА
АРХИСЕМОМ ЧОВЕК. Алма, Београд, 2010, 256. стр.

У уводном делу аутор се бави дефинисањем и обележјима жаргона, а затим и начинима њиховог издвајања из опшет лексичког фонда путем семантичке модификације (метафоризације, метонимије, синегдохе), али и префиксално-суфиксалне и композитне деривације, као и специфичним облицима творбе као што су конфлација и преметање слогова. Аутор истиче да је циљ овог истраживања да се утврди шта се и на који начин подвргава жаргонизацији путем семантичке и деривационе анализе. Речи су разврстане према полу, старости, физичким и моралним карактеристикама и према социјалном статусу и занимању означеног појма.

Овако дефинисан предмет аутор даље разлаже на питања – када се јавља жаргонизам и на који начин долази до жаргонизације.

Под жаргонизмима ће се сматрати оне речи које имају жаргонске (-ос, -ијанер, -ца, -еза) или жаргонизоване суфиксе (-уља, -уша, -ак...), оне које су настале метатезом слогова (*панглу*), слагањем и сливањем речи (*џлујанипрој*), грађењем нових речи од редуковане основе и суфикса, (нпр. *лажњак*, *гурјан*, *иљоман*) и на крају оне које су настале семантичком деривацијом (метафором, синегдохом), као што су: *лажуља*, *џалајџос*.

Покушало се одредити да ли је носилац експресивности творбена основа или суфикс код деривата, или је експресивност последица споја експресивне творбене основе и суфикса који може бити семантички неутралан и експресиван. Такође се желело открити да ли постоје синонимни суфикси.

Све оне речи које су забележене у речницима жаргона, а налазе се са сличним или истим значењима у РМС, неће се сматрати жаргонизмима, већ су дате на крају књиге у посебном регистру.

Аутор наводи четири речника на основу којих је сачињен корпус речи на којем је обављена анализа за потребе израде овог рада. Експерпирано је нешто више од 5000 речи.

Занимљиви су закључци које аутор даје у овој књизи. На пример, међу именицама којима се описују својства мушкарца издвајају се оне којима се истиче снага, јачина (*сӣрмина*, *биволчина*), затим храброст, али и плашљивост (*ӣроња*), духовитост (*ӣиосер*, *зеза̄иор*). Семе које се издвајају само код жаргонизама којима се карактерише женска особа су: хистеричност, неверство и развратност (*хис̄иерача*, *курвеш̄иина*). Заједничке моралне и психосоцијалне карактеристике за мушкарце и жене су: глупост, брбљивост, поквареност, неморалност, досадност, примитивност, неспретност, агресивност, наивност, лењост, лажљивост, користољубивост. Речници жаргона не бележе ниједну именицу којом се означава паметна женска особа, док постоје речи којима се именује паметан мушкарац и паметна особа.

У другом поглављу семантичке модификације аутор указује на проблем да ли су нова значења жаргона добијена метафором или синегдохом, или је једноставно дошло до проширења значења које такође представља један облик семантичке модификације, нпр. *осмо̄одишњак*, *мр̄ивак*...

У трећем поглављу семантичке модификације деривата подразумева се коришћење постојећих деривираних речи, што значи да поступак деривирања није остварен у жаргону, већ ван њега.

У даљем тексту под називом деривациона анализа ауторка сматра да је међу анализираним жаргонизмима највише суфиксалних изведеница. Даје се табела у којој су жаргонизми анализирани према суфиксу и творбеној основи (у зависности од тога да ли је у творбеној основи именица, глагол, или придев), затим су издвојене сложенице које настају комбинованом творбом, јер се у наредном делу рада даје регистар свих композита.

Дата је табела жаргонизованих суфикса и приказ изворно жаргонских суфикса.

У поглављу композиција издвојено је око деведесет сложеница од којих су неке настале срастањем двеју лексема, а друге комбинованом, сложено-суфиксалном творбом. У неким примерима је дошло до семантичких трансформација насталих игром речи или метафоризацијом. Најпродуктивнији начин грађења композита је са именицом у првом и другом делу.

При крају књиге, аутор помиње и конфлације – речи које садрже две крње творбене основе које срастају тако да их је, често, врло тешко

идентификовати. С обзиром да је о овом творбеном моделу детаљно говорио Р. Бугарски, аутор анализира сливенице у складу са поделом поменутог лингвисте.

Метатеза (премештања слогова) још је један пример грађења жаргонизама; палиндром такође.

На крају књиге, аутор даје два прилога. Први прилог је регистар оних жаргонизама који су настали метафоризацијом. Класификовани су према томе да ли је полазна лексема човек, животиња или биљка, предмет или материјал, натприродна бића, делови тела људски и животињски. У другој колони дато је објашњење аутора речника жаргона. У прилогу бр. 2 даје се регистар лексема које не би требало да улазе у жаргонску лексику, јер су забележене у Речнику Матице српске са квалификатором фигуративно или погрдно.

Борђе Ошашевић (Београд)

**Ranko Matasović: JEZIČNA RAZNOLIKOST SVIJETA :
PODRIJETLO, RAZVITAK, IZGLEDI. Algoritam, Zagreb,
2011², 283 стр.**

Подстицај за писање ове књиге Ранко Матасовић, како у предговору наводи, добио је од свог, тада шестогодишњег, сина који га је питао зашто људи говоре различитим језицима (стр. 9). Матасовић није знао одговор на ово питање што је, како каже, бацило сумњу на смисленост његовог бављења лингвистиком. „Ако lingvisti nisu u stanju pružiti jasan odgovor na to, naizgled najjednostavnije od svih pitanja o jeziku, tada se može posumnjati kakvoga smisla ima njihovo razglabanje daleko složenijih specijalističkih pitanja o tome kako se, primjerice, uspostavlja e-komanda u sintaktičkim strukturama, kakvi su odrazi indoeuropskih laringala u praslavenskome, ili u čemu se sastoje razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika“ (стр. 9). Ова књига је на неки начин одговор на то питање.

За шест година, колико је протекло између објављивања првог и другог издања ове књиге, у свету је, по ауторској процени, изумрло педесетак језика, од којих већина никада није била описана нити детаљно документована. „Usprkos zastrašujućem tempu kojim izumiru jezici svijeta, jezična raznolikost svijeta i dalje je zadivljujuća pojava, a bavljenje njome nije izgubilo svoj smisao“ (стр. 13). У другом издању су исправљене ситније грешке, библиографија је допуњена новим насловима, а поједина поглавља су доживела и значајне измене – нарочито поглаве о језичкој разноликости света пошто је у времену између два издања ове књиге дошло до важних открића на пољу генетике и палеоантропологије.

Књига садржи седам глава:

Увод (Језична разноликост; Облици језичне разноликости),

Подријетло језичне разноликости (Биолошке и друштвене претпоставке језичне разноликости; Еволуција човјека и еволуција језика; Како је настао језик, како су настали језици?; Зашто је језик добар за нас?; Еволуција и функција језика),

Границе језичне разноликос̄ти (Универзална граматика?; Сегменти и дистинктивна обиљежја; Слог; Нагласак; Морфем, коријен, афикси; Ријеч; Врсте ријечи; Граматичке категорије; Аргументи и предикати; Конституенти (фразе, синтактичке скупине); Граматичке релације; Информацијска структура; Структура лексикона; Закључак: колико се језици могу разликовати?),

Развитак језичне разноликости (Језична карта свијета; Како се језици мијењају?; Модели генетске сродности; Гласовне и морфолошке подударности; Ограничења поредбене методе; Насљеђивање и посуђивање; Макроареа и дистрибуција типолошке разноликости),

Лингвистичка њовијес̄т свијета (Ван из Африке; Јужна Азија; Аустралија и Нова Гвинеја; Источна Азија; Америка; Океанија; Еуропа – нацрт за језичну повијест),

Рушење бавилонској њорња, или будућнос̄т језичне разноликос̄ти (Изумирање језика; Оживљавање језика; Мали и велики језици; Свјетски језици и језична будућност свијета),

Закључак.

На крају књиге наведен је списак коришћене литературе (стр. 263–274) и регистар (стр. 275–283).

У поглављу „Облици језичне разноликости“ Матасовић наводи три врсте језичке разноликости: апсолутну, генетску и типолошку. Наведени су интересантни подаци о апсолутној језичкој разноликости, добијени дељењем броја језика на одређеном простору с његовом површином. у Африци, на пример, на 20.244.030 квадратних километара говори се око 800 језика, што даје језичку разноликост од 25.305 квадратних километара по језику. Исти број језика говори се и на Папуи Новој Гвинеји, али на површини од 462. 840 квадратних километара што даје разноликост од само 579 квадратних километара по језику. Подручје највеће језичке разноликости на свету је архипелаг Вануату, где само 150.000 људи говори чак 105 језика, на површини од 12.190 квадратних километара, што даје разноликост од само 81 квадратни километар по језику.

У глави „Подријетло језичне разноликости“ аутор наводи различита мишљења о еволуцији човека и настанку и еволуцији језика. Бројне теорије о еволуцији језика Матасовић разврстава у четири групе, на основу два параметра: теорије континуитета, теорије дисконтинуитета, интегративне теорије, сепаративне теорије (стр. 53–57).

Већина људи не може ни да претпостави колико се међусобно језици могу разликовати. У глави „Границе језичне разноликости“ (стр.

63–106) Матасовић исцрпно и систематски наводи разлике међу језицима света, али и универзалне категорије које постоје у свим језицима.

Глава „Развитак језичне разноликости“ (стр. 107–152) доноси преглед језичких породица и језика унутар њих. Број наведених породица и језика знатно је већи је него у уџбеницима опште лингвистике. Поред индоевропских језика, који су обично детаљно представљени у многим код нас објављеним лингвистичким публикацијама, Матасовић релативно исцрпно (с обзиром да се не ради о монографији о језичким породицама) описује и све остале језичке породице.

Ширење људи из Африке, где је, како се данас верује, у генетском смислу настала људска врста пре око 150.000–100.000 година, а са њима и језикâ, по другим континентима представљено је у глави „Лингвистичка повијест свијета“ (стр. 153–226). Археологија и антропологија не могу да потврде да је иједан припадник модерне људске врсте (*homo sapiens sapiens*) напустио Африку све до отприлике пре 70.000 година па је врло вероватно да су се на афричком тлу морали већ тада развити многи језици. У претпоставкама о миграцијама људи и развоју језика на свим континентима велики значај се придаје резултатима најновијих генетским истраживања.

Језици изумиру откад постоје, а узроци који до тога доводе веома су различити и бројни, о чему се говори у првом поглављу главе „Рушење бабилонског торња, или будућност језичне разноликости“ (227–258). Супротна појава, оживљавање језика, неупоредиво је ређа. Као једини случај оживљавања мртвог језика наводи се пример древног хебрејског у облику савременог иврита, који је службени језик Израела. Када је основан Израел, хебрејски језик, нешто поједностаљене фонологије и синтаксе, постао је службени језик нове државе. Након свега неколико генерација то је био матерњи језик многим говорницима, а данас хебрејским (ивритом) као матерњим језиком говори већина јеврејских становника Израела. Нешто је више примера успешне ревитализације изумирућих језика – у књизи се наводе примери оживљавања ирског, велшког и баскијског језика. Последње поглавље ове главе посвећено је тзв. светским језицима, од латинског и мандаринског кинеског, до данас доминантног енглеског. На крају књиге Матасовић поставља спекулативно питање: „Ноће ли prevlast engleskoga potrajati, ili će se današnja globalna dominacija toga jezika pokazati tek prolaznom modom, koja je trajala nekoliko ljudskih pokoljenja, ali će se u povijesnim razmjerima ipak pokazati beznačajnom?“ (стр. 255). Након изношења различитих мишљења о развоју и будућности енглеског језика, аутор закључује: „Међутим, иако није вјероватно да ће globalna prevlast engleskoga пре-

stati u dogledno vrijeme, nema niti razloga za strah da će engleski 'progutati' druge jezike srednje veličine kao što su hrvatski, danski, laoski ili volof. Osobito su sigurni oni jezici koji iza sebe imaju državu, što znači vojsku, birokraciju i obrazovni sustav. Također je malo vjerojatno da će prevlast engleskoga jezika u svijetu trajati znatno dulje od prevlasti drugih svjetskih jezika koje smo susreli u ovom poglavlju. Jezici nisu prirodne sile, već konvencije kojima se ljudi služe u međusobnom sporazumijevanju. A o tome kako će se sporazumijevati, i žele li to uopće činiti, ljudi mogu odlučivati sami“ (стр. 257).

Писати синтетичка дела данас није нимало лако јер је количина објављених радова у току само једне године огромна. Матасовића књига је због тога великим делом нужно заснована на секундарној литератури а не на ауторовим личним проучавањима. Аутор је користио обимну литературу и сва дела су наведена у фуснотама, којих је двеста седамдесет осам. Оволики број фуснота не умањује читљивост ове књиге јер читалац незаинтересован за дубље проучавање обрађених тема једноставно може да их прескочи. Књига је намењена како лингвистима тако и људима других професија које интересују језик и лингвистика („ова књига није zamišljena као uvod u lingvistiku, već је, štoviše, namijenjena i čitateljima koji ne znaju gotovo ništa o тој znanosti“ – стр. 63). Један број коришћених лингвистичких термина укратко је дефинисан у самој књизи. Иако је ово озбиљна научна монографија, опремљена стандарном научном апаратуром, писана је разумљиво и занимљиво тако да ће је читалац нерадо испустити из руку пре него што дође до последње стране.

Срејшо Танасић (Београд)

**Кајоко Јамасаки: GRAMATIKA SAVREMENOG
JAPANSKOG JEZIKA I, II. Zavod za udžbenike, Beograd,
2014, 353 стр.**

Граматика савременог јапанског језика аутора Кајоко Јамасаки, угледног професора Филолошког факултета у Београду, намењена је, како каже њен аутор у Предговору, „пре свега студентима јапанског језика, али и свима онима који желе да уче тај језик“ (стр. 3). Као што се из наслова види, уџбеник се састоји из два дела. На почетку је Предговор на српском и јапанском језику, следи садржај, а потом је главни део – дат кроз лекције. У првом делу има петнаест лекција, у другом тринаест – укупно двадесет осам лекција. Књигу затварају Литература и Индекс. У Предговору на српском језику говори се о томе како је и с којим циљем настао овај уџбеник, на које уџбенике и друге приручнике се он наслања, у чему су новине овога уџбеника. На крају се, на јапански начин лепо, аутор захваљује онима који су му у нечему помогли у писању уџбеника. Из Предговора сазнајемо да је овај уџбеник у потпуном дослуху са најмодернијим програмом учења јапанског језика који је покренут у Токију и одобрен од јапанског министарства за просвету и науку. Будући да проф. др Кајоко Јамасаки већ дуже време предаје јапански језик на Филолошком факултету у Београду, разумљиво је да је у уџбеник уграђено и то њено педагошко искуство. Из овога следи да су наши студенти, по објављивању овога уџбеника, добили изврсну могућност да уче јапански језик на најсавременији начин.

Уџбеник је писан, као што рекох, у доброј мери ослањајући се на уџбеник настао у Јапану уз ауторово искуство у настави са српским студентима. Студенти, од почетка првог до краја другог дела, на поступан начин улазе у нова и сложенија питања граматике јапанског језика. Нова знања се усвајају у комбинацији: реченични образац – пример – објашњење обрасца. Кад се објасни нека јапанска језичка датост, даје

се српски еквивалент, ако га има. При представљању морфо-синтаксичког система јапанског језика скреће се пажња на случајеве кад се неки реченични чланови могу изоставити јер њихову идентификацију омогућује контекст, као што то у одређеним случајевима бива и у српском језику. Аутор такође, кад сматра да за то има разлога, скреће пажњу на то како се нешто каже у јапанском језику, а како се не каже, нпр. на страни 37 се говори о месту показне заменице, на стр. 46 се наводе примери неисправних реченица, и према њима се даје исправан модел одговарајуће реченице. Посебно се указује на оне јапанске језичке датости којих нема у српском језику, као што су индиректни пасив, учтив и говор и др., такође и на начин реализације реченица који је другачији у односу на српски језик, као што је употреба речце *ga* у одговору на одређени тип одрично-упитне реченице. На више места у уџбенику студенти се упућују на одређене лекције које су већ прошли како би, подсећајући се на научено, лакше разумели то што се у датој лекцији објашњава. Такође, кад је потребно да се у некој лекцији помене неки појам који ће се касније посебно обрађивати, аутор то саопштава.

Све ово доприноси успешнијем савлађивању градива. Осећам потребу да између многих квалитета овога уџбеника и посебно истакнем способност аутора да врло добро, сажето и беспрекорно јасно на српском језику објашњава јапанске језичке датости, илуструје их одговарајућим примерима, даје према потреби додатне напомене, а онда то доводи у корелацију са датостима српског језика. Читајући овај српски део уџбеника, уверио сам се да професор Кајоко Јамасаки с необичном вештином и лакоћом уводи студенте у савлађивање нових датости јапанског језика. Студенти се ту ни са чим не сударају, аутор их води сигурно, ненаметљиво и вешто, уводећи их тако у тајне јапанског језика, и јапанске културе, да се код њих после сваке лекције рађа жеља да што пре науче следећу лекцију. Заиста је постигла оно што је на крају предговора и рекла као жељу: „Надам се да ће ова књига бити ваш водич на далеком путу у Јапан“ (стр. 5).

Када се у некој културној средини у свету, у овом случају у Београду и Србији, јави потреба да се пише универзитетски уџбеник језика неког другог народа, то је знак да су његова култура и држава постале довољно занимљивим, па и присутним у тој средини. Неспорна је чињеница да тако данас стоји Јапан код нас. С друге стране, та чињеница говори много о народу и држави у којој се објављује такав уџбеник. У најкраћем, то говори да су се стекли услови да се код нас озбиљно изучава јапански језик – не посредством других европских језика, а то онда омогућује да улазимо у тајне овога језика директно га су-

чељавајући са српским језичким датостима, чиме га много боље упознајемо. И то значи, посебно желим да нагласим, да ћемо ми све боље и потпуније упознавати и јапанску књижевност и уопште културу из прве руке, не опет посредно из друге руке проводећи их кроз друге културе. Наравно, све ће ово доприносити нашем бољем разумевању, па и још бољим економским односима.

На крају, на основу овога што смо чули и што ћемо чути овде, па и на основу овога што сам ја рекао, – не могу другачије завршити него изражавајући своје велико задовољство што сам уз аутора, професора Кајоко Јамасаки, њене блиске сараднике и људе из Завода за уџбенике, издавача овог значајног дела, био међу првима који је сазнао за писање уџбеника и радовао се његовом изласку на свет¹.

¹ Прочитано на представљању књиге у Заводу за уџбенике јуна 2014.

Свејлана М. Сјајић (Лозница)

Gordana Vranić: HABLAR POR LOS CODOS (FRASES PARA UN ESPAÑOL COTIDIANO) Edelsa, Madrid, 2007, 127 стр.

Књига започиње предговором, у коме амбасадор Мариано Гарсиа Муњос (Mariano García Muñoz) износи свој став о значају фраза у језику, хвалећи притом труд аутора који је овом књигом допринео изучавању шпанског језика и његовом приближавању српској популацији.

Након тога, сам аутор, инспирисан својим дугим искуством у подучавању шпанског језика, такође говори о значају овог сегмента језика, напомињући да фразе код изворних говорника често пролазе незапажено, али самим професорима говоре много о његовом богатству и лепоти.

Поредећи учење шпанског језика са градњом куће, аутор сматра да су фразе управо оно што од те куће саграђене од различитих елемената језика (вокабулара, граматике, итд.), 'чини прави дом' (стр. 5)

У овој богатој и посве оригиналној ризници фраза, можемо их пронаћи чак 175, а листа истих, поређаних по абecedном реду, налази се на самом крају књиге. Као додаток, на крају се налази и 45 шпанских изрека које се користе у савременом колоквијалном шпанском језику.

Оно што ову књигу чини још интересантнијом и приступачнијом, јесте начин на који су фразе представљене. Осим објашњења на шпанском (aclaración del significado), које нам дочарава само значење сваке од њих, тамо где то је могуће, аутор је додао и порекло (origen) саме фразе, што је свакако један од најпривлачнијих сегмената књиге. На овај начин сазнајемо како је нешто што у данашње време у говору користимо по инерцији, без превише размишљања, уопште постало део фразеологије једног језика. Осим порекла, поред фразе се увек наводи и пример за њено коришћење (ejemplo), како би је страни говорник лакше употребио, као и кључ за граматички правилну употребу (такође

илустрован примером), зарад правилнијег коришћења. Уколико постоје, наведени су и слични изрази који могу да се користе наместо дате фразе (*otras expresiones similares*).

Осим сјајним језичким приступом, ова књига одликује се и духовитим ликовним решењима, тј. илустрацијама које прате сваку од фразе, и на тај начин нам помажу да их визуелно доживимо и да их самим тим боље упамтимо.

Након представљених фразе, при крају књиге, налазе се и вежбања (ejercicios), како би особа која је проучила књигу могла да тестира и обнови своја нова сазнања.

Треба напоменути да је књига писана на шпанском, без додатака на српском језику, те да јој се може приступити тек са одређеним предзнањем шпанског језика.

52. DAR LA LATA

Fastidiar, molestar a alguien.

No me *des* más *la lata*. Te voy a comprar esas zapatillas, pero con la condición de que me dejes en paz.

Origen: Existen diferentes explicaciones sobre el origen de esta expresión. Una de ellas alude a las cenceradas, costumbre que consistía en disfrazarse y tocar cencerros, o bien arrastrar y dar golpes a latas vacías por las calles de los pueblos, sobre todo en Navidad o Carnaval.

Otras expresiones similares:

Dar el latazo.

Dar la paliza.

Dar la vara.

Dar la tabarra.

Dar la murga.

Para utilizarla:

Darle alguien la lata a otra persona.

Luis está dándole la lata a sus padres para que le dejen ir de acampada con sus amigos.

134. PONERSE LAS BOTAS

Secar beneficio de algo, enriquecerse.

¡Que suerte tienes! Te has puesto las botas vendiendo tu piso en el mejor momento. Con este dinero podrás comprarte una casa en la mejor zona.

Origen: Hace tiempo sólo los caballeros utilizaban botas; era el calzado de quienes pertenecían a las clases superiores; de ahí, seguramente, esas connotaciones de riqueza y abundancia que tiene la locución.

Para utilizarla: Ponerse *alguien* las botas.

La verdas, *María* y *yo nos* hemos puesto las botas con este negocio.

Борђе Оџашевић (Београд)

Е.Н. Шагалова: САМЫЙ НОВЕЙШИЙ ТОЛКОВЫЙ
СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА XXI ВЕКА : ОКОЛО 1500
СЛОВ. Астрель, Москва, 2011, 413 стр.

Самый новейший толковый словарь русского языка наставак је претходног речника Е. Н. Шагалове, који је 2009. године под називом *Словарь новейших иностранных слов (конец XX – начало XXI вв.)* објавио исти издавач. Речник садржио око 1.500 речи које су се појавиле у руском језику у првој деценији XXI века и још нису забележене у описним речницима руског језика.

Речник је урађен у складу с традицијом руске лексикографске школе. Речнички чланак је обиман. Најчешће су на једној страници три-четири речничка чланка, али неки од њих заузимају и целу страницу.

АВАТА́Р, а, м. 1. В компьютерных играх – образ, который пользователь выбирает для участия в игре. «*Аватаров*» можно выбирать каждый раз новых. Будь то куртизанка, арлекин или доктор в смешной маске - неважно, какой образ выбрал игрок сейчас. Решающее значение имеет его умение выслеживать жертву и наносить ей смертельные раны. (Газета.ру 20.09.07).

2. Изображение, картинка, используемая для персонализации пользователя сетевого сервиса (форума, чата, блога, социальной сети и т.п.), часто создаваемая на основе фотографии. *Здесь нужно загрузить свою фотографию, и в течение двух дней вам на электронный адрес присылают готовый аватар.. Своего аватара я дождалась через день. Сходство, конечно, сомнительное, но ради шутки можно и потратиться. Хотя на том же Youtube есть видеоролики, как самому сделать аватар в фотшоупе. Но для этого надо иметь навыки работы в этой программе.* (Изв. 10.02.10).

3. О фильме, снятом в формате 3D. *Изобилие телевизоров с поддержкой 3D никак не решает важной проблемы – пока на них почти ничего смотреть. В ожидании новых «аватаров» заполнить пробел можно самому.* (АиФ 02.09.10).

С Англ. avatar букв. ‘реальное воплощение божества’. – Понятие пришло из индуизма, где один бог может иметь множество воплощений, отличающихся своим видом, возможностями и характером. Например, у бога Ви-

шну 22 аватара. В компьютерных играх понятие «аватар» впервые было использовано в 1985 г. (Ultima IV: Quest of the Avatar). Слово вошло в широкое употребление после выхода в 2009 г. американского фантастического фильма «Аватар», снятого Джеймсом Камероном. Фильм знаменит тем, что положил начало применению новых технологий в киноиндустрии благодаря использованию стереоскопических камер.

Одреднице су акцентоване. Уза сваку одредницу је наведена врста речи. За именице се даје наставак генитива јединине и ознака рода. Код придева је поред одреднице у мушком роду наведен облик женског и средњег рода.

Устаљене синтагме (најчешће вишечлани термини) које садрже одредничку реч наводе се у речничком чланку после знака ♦.

ДАЙВИНГ, а, м. Погружение с аквалангом под воду на длительные промежутки времени в целях изучения подводного мира или для развлечения. ♦ Любительский и профессиональный дайвинг. *Существует два вида дайвинга: любительский и профессиональный.. Что же касается профессионального дайвинга, то он может быть коммерческим (выполнение подводных работ) и военным (например, минирование кораблей).* (СС 29.09.06). ♦ Технический дайвинг. *Сейчас новые технологии, тримиксные смеси, на них на ста метрах можно работать спокойно. Это **технический дайвинг**: два баллона за спиной, два по бокам.*

Код семантичких неологизама старије значење, забележено у другим речницима, понекад се наводи на крају речничког чланка, после етимологије.

МОДЖАХЕДЫ, ов, мн. (ед. **моджахед**, а, м.). Члены исламистских террористических группировок. ...

Є Араб. букв. 'борцы за веру'; англ. mujahads. – Слово «моджахед» является однокоренным со словом «джихад» (понятие в исламе, означающее усердие на пути Аллаха), т.е. *первонач.* моджахед – участник джихада. В настоящее время в западных изданиях оба слова встречаются в более узком значении.

Код многих одредница се указује на припадност позајмљенице одређеној терминологији или култури, као и на област њене распрострањености.

АУТБЭК, а, м. В англоязычных странах – малонаселенный, необжитой район. ...

БЕНЧМАРКИНГ, а, м. В економике, бизнесе – сравнение конкретных результатов деятельности компании с лучшими известными аналогами. ...

МЕДИКЕР, а, м. В США – федеральная программа медицинской помощи пожилым людям. ...

ГЕЙТ, а, м. В аэропорту – зона выхода на посадку, где в каждый момент времени обслуживаются пассажиры одного-двух рейсов. ...

МИДЛ-ОФИС, а, м. В банках, брокерских и др. компаниях – совокупность бизнес-процессов, процедур, нормативных документов, справочников, печатных форм, организационно-штатных подразделений, обеспечивающих подготовку и принятие решений. ...

ПЕЙСМЕЙКЕР, а, м. В соревнованиях по бегу – спортсмен, который бежит впереди и задает высокий темп, а затем, как правило, сходит с дистанции. ...

Свака реч, односно свако значење вишезначних речи илустровано је примерима. Цитати се наводе у оригиналном облику, без уједначавања или усклађивања с правописом. Грађа је ексцерпирана из новина, из часописа, с интернета, с радија и с телевизије.

Информације енциклопедијског карактера, у зависности од врсте, могу да се нађу у оквиру саме дефиниције или на крају речничког чланка, после етимологије.

ГУГЛ, а, м. Крупнейшая поисковая система, разработанная корпорацией Google Inc. ... С Англ. Google. – Разработана в 1998 г. студентами Стэнфордского университета Ларри Пейджем и Сергеем Брином. Слово Google произошло от неправильного написания числа Гугол (Googol) Сергеем Брином, которое означает десять в сотой степени - 10^{100} .

Неологизми забележени у овом речнику припадају различитим тематским областима: компјутерски термини – *айпэд, бот, букридер, вебинар, виджет, вики, википедия, джитиэс, капча, макбук, подкаст, месенджер, нетбук, таск-менеджер, торрент-трекер, файервол*; мобилна телефонија – *Андроид, рингбэктон, рингтон, смартфон, тачфон*; друштвене мреже – *блук, массфрендинг, массфолловинг, мик-роблогинг, твит, Твиттер, троллинг, Фейсбук, фолловер, френд*; екстремни спортови, аеробик и фитнес – *кайттрекинг, мунвокинг, скудинг, флайсёрфинг; беллиданс, бодибар, дубль-степ, кор-тренинг, роулинг; геокешинг, гипербол, нет-гейм, хардбол; дајв-бот, дајв-сайт, дајв-шоп; кейв-дајвинг, самба; зорбинг, паркур, роупджемпинг, сноуркелинг, сноурафтинг, стантрайдинг, фанкарвинг*; мода, козметичка средства и улепшавање – *балконет, бандо, бодилајнер, боксеры, бра-*

сьер, браш-пилинг, брифы, гоммаж, камисол, конверсы, криотерапия, кроки, лайт-лифтинг, монокини, танкини, тексту-райзер, фанготерапия, фейс-аэробика, фейс-билдинг; реклама – директ-маркетинг, директ-мейл, копирајтинг, креатив, преролл-реклама, продакт-плейсмент, хот-топик и др.

Примери којима се илуструје значење неологизама забележених у овом речнику показују да су многи најновији англицизми у потпуности усвојени, пишу се „фонетски“, ћирилицом, а њихов изворни енглески облик најчешће изостаје. Стиче се утисак да је број таквих речи већи него у српском језику, али ће праву слику моћи да пружи једино детаљно поређење.

Стране речи које чувају изворну графију дате су засебно, на крају речника. (стр. 384–406).

USB. Универсальный разъем для присоединения периферийных устройств с целью передачи данных. *Usb.* – разъем, с помощью которого происходит передача данных от периферийного устройства к компьютеру и наоборот. Для **USB** характерны долговечность и прочность. (АиФ 14.05.08). Все порты и разъемы сосредоточены на правой боковине, слева остались кардридер, Blu-ray-привод и **USB**. Ну а аппаратная начинка полностью оправдывает ожидания и позволяет безо всяких оговорок купить этот ноутбук на замену домашнему компьютеру. (АиФ-Online 08.11.10).

Є Англ. сокр. от **universal serial bus** ‘универсальная последовательная шина’.

Свејлана М. Сиајић (Лозница)

Borivoj Gerzić: REČNIK SRPSKOG ŽARGONA
(I ŽARGONU SRODNIH REČI I IZRAZA).
Istar, Beograd, 2012, 397 стр.

Рецензент ове књиге сматра како она представља „најбољи и најпоузданији речник актуелног, и не само актуелног српског жаргона“ (стр. 7), што, према његовом мишљењу, долази од разноврсне и пажљиво биране грађе, броја и шароликости жаргонских група (војнички, полицијски, стручни, итд.), али и саме језичке компетенције аутора.

Речник је богата ризница нашег жаргона и придаје му велику језичку важност, водећи се чувеном максимом Ранка Бугарског по којој је „жаргон језик у малом“.

У уводној речи Герзић подсећа да се језик константно мења, а да је жаргон или сленг „један од његових најнесталнијих облика“ (стр. 7) Он притом напомиње да ни сама трајност одређеног жаргонског израза не може да се предвиди; овде наводи пример *риба*, као жаргонизма у значењу лепе девојке, који се дуго задржао у језику, за разлику од жаргонизма *треба* (у истом значењу) који се брже повукао из употребе. Дакле, неки жаргонизми спорије или брже излазе из употребе, док неки трају, са могућношћу да се развију у колоквијализам или чак стандардну реч: *дилер* (препродавац), *кафић* (бифе), *бувљак* (бувља пијаца), итд.

Међутим, аутор не заборавља да помене и обрнути пут, тј. онај процес у коме стандардна реч, поред свог основног значења, добија и жаргонско значење: *снимити*, у значењу: видети, угледати.

Како би нагласио „маштовитост креативности“ (стр. 7), притом објашњавајући настанак жаргона, аутор нам пружа одиста интересантан пример: употребу *Hg* у значењу *важи* (*Hg* је хемијска ознака за живу, а *жива* је израз који је метатезом настао од глагола *важи*).

Даље, Герзић наводи и типичне суфиксе за добијање жаргонских израза: *-љак*, *-њак*, *-ијада*, *-ало*, *-андер*, *-еза*, итд. Потом спомиње пермутацију слогова као још један начин добијања жаргонизама: *бићсла* (слабић). Аутор наглашава да су у последње време веома популар-

не творбе које „настају одузимањем последњег слога“ (стр. 8): *зле* (ри-зле), или нешто старији систем по коме жаргонизам настаје скраћивањем стандардне речи на само први или прва два слога: *каниц* (канцеларија), *комѝ* (компјутер), као и модификацију страних речи: *кул*, *цалнуѝи*, *лукнуѝи*.

„Услед пуцања крутих идеолошких шаблона“ (стр. 8), жаргон све више продира у друштво, посебно под утицајем англо-америчке културе (филм, музика, итд.). Али потреба за жаргоном је заправо „аутохтона појава у свакој култури и корене жаргона треба тражити у дубинама свести“ (стр. 8). Могло би се, дакле, рећи да жаргон није само језичка појава, већ исто толико и психолошка. Он је у данашње време ушао и у савремену драму, и поезију.

Аутор верује да је постојање жаргона „несумњив знак богатства једног језика“ (стр. 8).

Додаје да београдски жаргон (уз нишки, новосадски, сарајевски и баљалучки) чини највећи део корпуса српског жаргона, те је током година постојећи *Речник савременої беоїрадскої жарїона* (2000. и 2002.) прерастао у *Речник срїскої жарїона*.

Извори за овај речник били су дневни листови, недељници, ТВ и радио станице, велики број књижевних дела, часописа, зборника, студија, стрипова, као и Интернет. Међутим, „творци жаргона остају заувек непознати“ (стр. 9).

После уводне речи, дато је детаљно упутство за коришћење речника, у коме се наводи да су жаргонске речи сврстане по абecedном реду, са изузетком ситуација када основна реч прави више варијанти (нпр. *на црїу* није наведено под *н*, већ под *ц*), а у случају где жаргонски израз има два или више облика, сличног значења, сви су наведени на истом месту.

У заграде је стављен део израза који се може изоставити без мењања смисла жаргонизма: *урлик(ање)* – смех до суза.

Ако жаргонизам има више значења, сродна су одвојена запетама, а она која се више разликују тачком и зарезом; различита значења су под бројевима: *марисаїи* 1. красти и 2. тући. Груписање синонима уз жаргонизме рађено је само у оним примерима где постоји више од три синонима.

У речнику је дато само метафоричко значење стандардних речи, а не прво и основно: *докїор* (као особа зависна од таблета, не као лекар).

Када уз глагол постоји и одговарајућа именица, она се не наводи одвојено, већ је одмах дата уз сам глагол. Када су у питању специјалне

жаргонске групе (судски, полицијски, итд. жаргон), дате су само речи општије употребе.

У речнику има и жаргонизама локалног типа, али они нису специјално обележени као такви, јер се не може предвидети њихово ширење.

Што се шатровачког језика тиче, Герзић објашњава како, насупрот предрасудама, нису све речи подложне извртању, већ само одређене, и то уз допуну префикса и инфикса. Такве су дате у речнику, уз ознаку *изврн*. Утровачки (сложенија варијанта шатровачког говора) заступљен је у малој мери, сходно својој ограниченој употреби.

Затим је дата листа скраћеница: *деч*. – дечји говор, *коцк*. – коцкарски жаргон, *сиорџи*. – спортски жаргон, итд.

На крају речника дата је листа стандардних речи за које постоји више од три жаргонизма (кока-кола : *кокишка*, итд.), а затим следи списак извора примера коришћених у књизи.

лупити 1. рећи глупост или нешто непромишљено. *истио бубнути, извалити (бисер), одвалити, пролити се, треснути*. 2. (**цифру**) рећи нетачну (и увек вишу) цену. *Конобар њриликом најлаћивања лужи цифру која је већа од сиварне висине рачуна*.

ошацовати 1. проценити, пажљиво осмотри, запазити, уочити. *истио ошмековати, снимити*. *Дакле, дођеш, ошацујеш момке који ситоје на вратиима биоскојске сале, и уђеш*. БЛ 2. Погледати са интересовањем, погледати упадљиво (*обич. девојку*). *исто: ошмековати*.

УКРАТКО

Јелена Јовановић: ЛИНГВИСТИЧКИ И СТИЛИСТИЧКИ
АСПЕКТИ ПРОУЧАВАЊА РЕЧЕНИЦЕ. Јасен, Београд,
2013, 313 стр.

Ова књига је настала током рада аутора на докторским студијама на Филолошком факултету, и мотивисана је првенствено потребама рада са студентима тих студија. Ипак је важно нагласити да текст није уџбенички по типу, нити је конципиран као дидактички материјал или сл. – већ представља резултат истраживања аутора у области језичке и стилске природе реченице. Састоји се од десет поглавља: *Природа и типови реченичних конструкција са ледиситивне и синтаксичке* (11–36), *Реченична оптималност и оптимизација* (39–56), *Фраза и фразне конструкције, јојам и јосијанак* (59–76), *Кохезија фразних конструкција – кондензација и конекција* (81–100), *Таксемске фразне конструкције – комуникативно-синтаксички и синтаксички проблеми реченичне импозитације* (101–125), *Таксемске фразне конструкције – комуникативно-синтаксички и синтаксички проблеми реченичне импозитације* (129–175), *Синтаксички процеси у језику – хомогенизација и дехомогенизација* (177–197), *Међусказна интентација и хомогенизација говора* (207–238), *Линеарна организација реченице* (241–267) и *О оптимим начелима линеарне конструкције говора* (269–309). На крају се наводе *Извори употребљене грађе* (311) и *Литература* (313).

Књига је добрим делом ослоњена на текст *Српске синтаксе*, у којој је активна не само пажња према синтаксичким структурама у српском језику, већ и према стилским својствима њиховим. Ипак, истраживања су проширена и продубљена с обзиром на најновија сазнања аутора о проблему којим се бави, и, наравно, на синтаксичку литературу последњег периода развоја ове науке. Аутор наглашава да је стилистичка нит расправе у овој књизи нешто боље истакнута него у *Српској синтакси*, и формулацијама у додатним поглављима прецизније разјашњавана и протумачена.

Као што је већ поменуто, књига је првенствено намењена потребама рада са студентима Филолошког факултета. Аутор истиче са задовољством да полазници курсева са великим интересовањем прилазе овде изложеној материји, прихватају да се суоче са идејама, покушавају проверити их на грађи при изради семинарских радова итд. Ипак,

аутор се нада да ће књига заинтересовати и ширу публику, и да ће научна јавност временом формирати свој суд о њој.

Сања Миладиновић (Београд)

Јелена Јовановић: ЈЕЗИЧКЕ СТУДИЈЕ. Јасен, Београд,
2013, 416 стр.

Књига *Језичке студије* Јелене Јовановић садржи текстове који су резултат истраживања аутора у последњих десетак година¹. Састоји се из три поглавља.

Аутор полази од чињенице да су синтакса и синтаксичка стилистика засноване на теорији и пракси истраживања о речима, те је стога прво поглавље посвећено речима и управо тако и насловљено – *О речима* (11–61).

Друго поглавље, *О конструицији* (65–267), као и треће, *О реченици и њексју* (271–411) баве се синтаксом.

У завршним напоменама, *Порекло њексјова* (414–416), аутор објашњава, како и сам наслов каже, порекло текстова који су сакупљени у ову књигу. Наглашава да је већина настала заправо на темељу већ објављених радова који су, у мањој или већој мери, измењени. Међу сакупљеним текстовима је и један који је настао спајањем делова двају првобитних радова. Мали је број оних који се први пут појављују у овој књизи.

Приступ материји у овој књизи углавном је лингвистички, што значи да су у њој углавном заступљени радови лингвистичке оријентације. Аутор најављује да ће стилистичка истраживања бити предмет неке будуће књиге (10).

Књига је намењена шире схваћеној читалачкој категорији стручњака, али је препоручљива и студентима лингвистичких струка уопште. Аутор је посебно намерава препоручити својим студентима српског језика, како оних на основним тако и на последипломским и докторским студијама.

Сања Миладиновић (Београд)

¹ Ова књига написана је у оквиру пројекта 178006 *Српски језик и његови ресурси*, који финансира Министарство за науку и развој Републике Србије.

Јежи Бартмињски: ЈЕЗИК – СЛИКА – СВЕТ. *SlovoSlavia*,
Београд, 2011, 569. стр.

У књизи су представљене студије аутора о испитивањима језичке слике света, стереотипима, као и језичким аспектима вредности.

Ово дело заправо представља избор ауторових етнолингвистичких радова преведених на српски језик, у којима се повезују дијалектолошки, фолклористички и етнографски подаци, али ипак „усмерени ка садашњости“ (стр. 7). У сферу својих изучавања он укључује и књижевни – стандардни језик, као и општенационалну културу.

На самом почетку дефинишући етнолингвистику, нуди нам дефиницију по којој је централни проблем ове гране „језичка слика света“ (стр. 7). Бартмињски додаје како је етнолингвистика настала и досегла своју пуну зрелост на америчком тлу, али да је касније добила на значају и у европској – особито немачкој науци. Последњих деценија двадесетог века, у земљама источне и средње Европе, долази до „поновног рођења етнолингвистике“ (стр. 9). Уколико пажњу усмеримо на данашње погледе етнолингвистичара – слависта, они су углавном формиран под утицајем московске школе Никите Толстоја.

Даље, наводи се и полемика око самог назива; осим овог који аутор користи, употребљавају се и: лингвокултурологија, антрополошка лингвистика, и многи други. Сви ови термини су, заправо, међусобно веома блиски.

Уводни део књиге представља *Реч аутора* у којој се он бави прецизнијим објашњењем самог појма етнолингвистике, а потом следе четири целине.

У првој целини – *Језичка слика светиа* (или скраћено ЈСС), аутор ову науку дефинише као „интерпретацију стварности садржану у језику“ (стр. 46), односно комплекс различитих судова о свету, људима, стварима, догађајима. Он наглашава, притом, да се ради о интерпретацији, а не одразу, што види као битну разлику. Саме различите дефиниције етнолингвистике нису усаглашене. За њену реконструкцију, битније од саме анализе појединачних примера, јесте „откривање правилности које се у тим примерима понављају“ (стр. 69).

Друго поглавље дела, названо *Стереотипи*, почиње једним примером – *мајка*, тј. *мајка*, за који наводи како је одређен не само породичном, већ и националном и верском традицијом. То је, дакле, „ког-

нитивно богат појам“ (стр. 195) и припада групи основних егзистенцијалних појмова. Бартмињски га даље одређује кроз лексикографске дефиниције, творбене деривате, семантичке деривате и метафоре, изразе, фразеологизме. Кроз један од њих, дефинише однос мајке и детета: понављати нешто као дете за мајком, односно – послушно понављати, као фраза, имплицира два суда: 1. „мајка подучава децу“ и 2. „деца слушају мајку“.

Етнички и идеолошки стереотипи јесте наредно поглавље, односно тема, коју је аутор изабрао да илуструје кроз пример промене „стереотипа Немца у Пољској“ (стр. 313), где се служи чак и табелом (табеле, цртеже и дијаграме можемо наћи и на неколико других места у овој књизи), како би приказао ту промену све до модерних генерација у Пољској.

Такође, овде говори и о појму Рус у светлу „језичких чињеница“, дајући потом за овај појам и синонине, хиперонине, кохипонине, творбене деривате, итд.

Бавећи се упоредним истраживањима, у следећем – последњем сегменту књиге, аутор даје концепцију језичке слике света у „програму словенских компаративних истраживања“ (стр. 447), а потом се бави и проблемом језичке слике света.

Пишући о програму компаративног пручавања те слике Словена и њихових суседа, Бартмињски говори о опозицији: *свој/иућ* у креирању групног идентитета, о унутрашњој структури ове опозиције, о опозицији: *мајерњи /сирани језик*, као и о статусу страних речи у језику.

Светлана М. Сјајић (Лозница)

Јелица Јокановић-Михајлов: АКЦЕНАТ И ИНТОНАЦИЈА
ГОВОРА НА РАДИЈУ И ТЕЛЕВИЗИЈИ.
Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд,
2013, 273 стр.

Књига *Акцента и интонација говора на радију и телевизији* представља резултат вишегодишњих истраживања прозодијског система српског језика. Њену основу чини делимично измењени текст докторске дисертације¹ аутора и додатна, каснија анализа језика медија, на основу које су изучаване тенденције развоја акцента и интонације у говору радија и телевизије.

Књига се састоји од следећих поглавља: *Напомена аутора* (5), *Језик медија и његова дијалекатска база* (9–13), *Прозодијска организација говора* (15–21), *Карактеристике језичког корпуса и метод исцртавања* (23–41), *Фонетска природа акцента* (43–102), *Неакцентоване гужине* (121–158), *Дистрибуција акцента* (167–196), *Стилус интонације у прозодијском систему и аспекти њеног истраживања* (201–205), *Компоненте интонације* (205–219), *Функције интонације* (221–234), *Интонација у медијској пракси* (237–250) и *Важнија лијература* (273).

У књизи се анализира говор радија и телевизије и функционисање његовог прозодијског система, усклађеност овог говора са књижевнојезичком нормом и језички утицај који врши на широки аудиторијум. Указује се на позитивне и негативне развојне тенденције у прозодијском обликовању говора, наводе се и објашњавају конкретни примери различитих типова акцентских и интонацијских грешака и одступања од норме и узроци њиховог настанка.

Концепција књиге и начин излагања треба да обезбеде разумљивост прозодијских феномена и лингвистичке основе процеса који се у акцентуацији и интонацији одвијају. Ова књига може послужити студентима, спикерима, новинарима, лекторима, школским професорима

¹ Докторска дисертација са насловом *Прозодијски систем језика радија и телевизије београдског подручја*, одбрањена је 23.10.1986. године на Филолошком факултету Београдског универзитета, пред комисијом у саставу: др Радоје Симић, ред. проф., др Асим Пецо, ред. проф. и др Петар Правица, ред. проф.

и другим читаоцима, а њен циљ је да их обавести и заинтересује за неговање говорне културе.

Сања Миладиновић (Београд)

Александар Милановић: ЈЕЗИК ВЕСМА ПОЛЕЗАН.
Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд,
2013, 285 стр.

Књига *Језик весма ѿлезан* Александра Милановића бави се важним питањима везаним за српски језик на смени 18. и 19. века.

Садржај књиге чине четири поглавља: *Развој ћирилице код Срба крајем 18. и у 19. веку* (21–71), *Српска књижевнојезичка ситуација у 19. веку* (83–116), *Језик и стил српских писаца у 19. веку* (127–180) и *Генеа ѿублицистичког стила у српском језику* (195–252). На крају се наводи *Библиографска белешка* (267) и *Библиографска белешка* (285).

Књигу отвара уводни текст *Уместо увода: српски језик на смени 18. и 19. века* (9) написан посебно за ову прилику као кључ за разумевање концепције и композиције књиге. Овај текст је подељен на пет тематских целина чији наслови најављују кључна питања на којима се аутор књиге базира:

1. *Српска књижевнојезичка ситуација на ѿрелазу векова*
2. *Развој науке и ѿозиција филологије*
3. *Развој књижевности, генеа и укришћање нових стилских формација*
4. *Развој ѿублицистичке и новинарства*
5. *Ка корисном књижевном језику*

Остали радови који сачињавају ово издање већ су претходно објављени у српским и међународним публикацијама, тј. у научним часописима и зборницима радова, и то у дугом временском периоду од 1999. до 2012. године. Овде се доносе практично без измене, односно само уз техничка и стилска уједначавања. Аутор наглашава да су одређена понављања мањих делова текстова била нужна јер би њиховим изостављањем целина радова била нарушена. Библиографске референце дате су уз сваки прилог на крају у *Библиографској белешци*.

Сања Миладиновић (Београд)

Mate Kapović: ČIJI JE JEZIK?. Algoritam, Zagreb, 2010,
184 стр.

Књига на једноставан начин говори о језичким питањима која се у јавности често постављају, а која су, како аутор наводи у Предговору, често недовољно јасна и онима који се језиком и лингвистиком професионално баве (стр. 7). Теме чине заокружену целину и међусобно се допуњују иако се поједина поглавља могу читати и засебно.

У књизи се износи проблематика о којој је аутор до сада писао у научним радовима и о којој је говорио у медијима и јавним наступима.

Књига се састоји од следећих поглавља: *Предговор* (стр. 7–8), *Чиме се бави лингвистика?* (стр. 9–14), *Квари ли се језик с временом?* (стр. 15–36), *Треба ли говорити правилно?* (стр. 37–54), *Треба ли нам стандардни језик?* (стр. 55–74), *Коме припада језик?* (стр. 75–80), *Језички пуризам* (стр. 81–92), *Смију ли лингвисти утјецати на језик и како?* (стр. 93–102), *Језик, лингвистика, идеологија* (103–112), *Правовиси и лексори* (стр. 113–126), *Један или четири језика* (стр. 127–156), *Закључак* (стр. 157–160), *Библиографија* (стр. 161–166), *Казала* (стр. 167–183).

Говорећи о језичком пуризму, аутор се пита смеју ли лингвисти утицати на језик и како. Када говори о лингвистици, аутор сматра да лингвистика не треба да се бави описом, већ да прописује какав би језик требало да буде. Када говори о променама унутар језика, сматра да је он повезан са неким другим проблемима, као што су: правилност у језику, пуризам или стандардизација. Језичка промена је једна од основних карактеристика језика која се не може зауставити. Језици се, дакле, не кваре, него се мењају, а новији језички облици нису лошији од старијих (*таоц – талац*). Облик *џтаоц* није ништа мање вредан или „правилан“ од старијег облика *џталац*. С тим у вези, аутор говори о стандардном језику, који је неопходан у службеној употреби, али је сувишно величање и уздизања стандарда. Аутор сматра да се треба бавити и другим језичким варијантама које су једнако вредни: говорни језик, дијалекти, идиоми појединих друштвених група и сл.

Када говори о језичком пуризму, аутор сматра ово врло негативном појавом, јер „језичко чистунство је само пресликавање друштвене ксенофобије и национализма на језик“.

У даљем току књиге, аутор говори о вези језика и идеологије, недовољном познавању хрватског правописа, и о једној специфичној теми – језичком јединству хрватског и српског језика, јер се на основу те теме може расправљати, како каже аутор, и о идентитету нације, национализацији или језичкој стандардизацији.

Циљ ове књиге, сматра аутор, јесте да укаже читаоцима не на неку апстрактну лингвистику, већ на лингвистику која се бави живим језиком каквим се стварно говори и који функционише унутар својих језичких закона.

Ивана Бојовић (Београд)

Džudi Eps: SNAGA GLASA – UTIČITE NA DRUGE
GOVOROM, Vulkan, Beograd, 2011, 325 стр.

Сматрајући да је још од старих времена великих грчких говорника на трговима, до савремених вођа и политичара, говор имао више утицаја од писане речи, аутор сугерише да, уколико желимо да утичемо на друге својим вербалним изражавањем, морамо поседовати извесне способности. У том смислу, потребно је да се изражавамо одлучно и са полетом; морамо знати како да користимо сопствени глас на најбољи могући начин.

Ова књига има тенденцију да нам покаже како да пробудимо снагу свог гласа и почнемо да говоримо из главе, срца, грла и душе. Што се извора тиче, ово дело у себи обједињује искуства неуролингвистичког програмирања, аикида, биоенергије и других вежби за тело и душу.

У рецензијама можемо наћи мишљења према којима ова књига „даје драгоцен поглед на пут личне трансформације“, како је читање исте „изванредан начин за проналажење нашег аутентичног гласа“, као и да кроз њу можемо наћи „пут ка ефикасном комуницирању и ширењу личне поруке.“

Једна од тема које Епсова на почетку обрађује јесте акценат, наводећи да је за неке он само површинска структура, али да је он заправо „кључни део невероватне разноликости коју људски глас поседује“ (стр. 17). Људи своју љубав и везаност за место порекла исказују путем локалног начина говора.

Објашњавајући важност самог говора, аутор цитира Ничеа: „Често одбијамо да прихватимо неку замисао само због начина говора који нам се није допао“ (стр. 20).

Историјски гледано, језик је настао од звука. Тако и данас ономатопејске речи имитирају звукове које описују. Постоји још низ примера фоностезије која се односи на значење речи; тако се као пример наводе енглеске речи за: разбијен, потучен, ударен (енгл. *battered, beaten, bashed*), уз опаску како све оне почињу експлозивним сугласником „б“. Помиње се и кинезички ефекат звука као узрок тога што на нас гласови других људи веома утичу (стр. 22).

У даљој анализи, долази се и до теме промене нашег гласа у зависности од тога са ким у датом моменту комуницирамо.

У погледу развоја гласа, напомиње се да је чуло слуха прво чуло које дете развија, још у мајчином стомаку. Током даљег живота, носимо своје гласовне карактеристике, добијајући вибрацију, интонацију и остале одлике које се мењају зависно од ситуације до ситуације (умор, стрес итд.). Постоје и оне ситуације када примећујемо да гласови одуда-рају од личности.

У другом делу књиге, аутор прелази на савете за постизање таквог гласа који је за нас одговарајући, и као једну од главних премиса помиње правилно дисање. Ту су још апострофирани и држање тела, опуштеност, при чему се наводи како је „говор орган душе“ (стр. 55).

Кроз вежбе покретљивости органа за говор и дистинкције сугласника (звучни – беззвучни, итд.), Епсова даје упутства за постизање јасноће и правилног нагласка.

У трећем делу књиге, аутор се бави комуникацијом тј. мотивисањем других људи да нас пажљиво слушају. Помиње се стицање одлучности и енергичности, као и држање које би тебало да буде усклађено са говором.

У четвртном и петом, завршном делу, долази се до саме суштине ствари: инспирације, енергије и жеље, наших мисли које утичу на наш говор. Наводи се синтагма „слободни глас“, за разлику од оног који имамо када смо под притиском или када постоји присуство треме. Овде се наводе примери са предавања самог аутора, а све у циљу истицања важности осећања сврхе и вере у себе, које ће се потом осетити и у нашем говору. Климакс оваквих поставки може се осетити у реченици „твој глас си ти“.

На самом крају књиге дати су савети који могу да помогну у стицању правог гласа: инхалација, престанак пушења, итд. Исто тако, наводе се и веб странице институција и лекара који у том смислу могу да помогну – специјалиста, клиника, терапеута, учитеља певања.

Следе коментари књиге.

Свејлана М. Сиајић (Лозница)

Борислав А. Џоџо Седобради: МРКАЉ-КАРАЦИЋЕВА
РЕФОРМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА
(СА ДОДАЦИМА). Прво саопштење едиције *Визија*,
Београд, 2012, 125 стр.

Према речима аутора, ова књига спада међу прве српске ауторизоване књиге на ћирилици (а можда је баш и прва, то треба тек извидети) која је у целини објављена на интернету. Уједно, она је *експериментална* утолико што је прва књига публикована на *једнопису* – јединственом писму за екавце и ијекавце, тј. *на њојшћуно српском њисму*. Састоји се из седам поглавља.

На самом почетку, у *Предговору* (3–7), приказан је пут који је довео до актуелне књиге: „Априла 2010. године у чланку *Краве и злочини исјод јоре Пејтра Свачића* часописа *Печай*, бр. 103 од 23.2.2010, стр. 36–37, Р. Дмитровић је тешко оклеветао Вука Караџића рекавши да је он бесрамно приписао себи реформу српског језика. Подстакнут тиме, аутор је написао *Осврћ* на тај чланак и упутио га редакцији *Печайа*. Међутим, *Осврћ* није прихваћен за штампу (Р. Дмитровић је колумниста часописа). Поред одбране Вука Караџића, *Осврћ* је садржао и објашњење како и зашто се целокупна реформа српског језика практично приписује само Вуку Караџићу, а занемарује допринос Саве Мркаља. Аутор је сматрао да је крајње време да се ствари истерају на чистац, па је знатно проширио *Осврћ* и са још једним допунским текстом га објавио на интернету априла 2011. године. Неколико пријатеља и познаника је било замољено да га прочитају и доставе примедбе. Уважавајући њихове примедбе, аутор је прешао на његову допуну и проширење. У то време је завршен и Адански мост преко Саве и у *Полијици* је кренула анкета о његовом именовању. Аутор је и у њој учествовао, али његов анкетни допис није био прихваћен. Затим је написао један повећи чланак о имену моста и покушао да га објави, али ни у томе није успео. Стога је овај чланак о мосту такође ауторски објављен у свесци названој „Прво саопштење едиције *Визија*“ (3–4).

Друго поглавље садржи два чланка: *Мркаљ-Караџићева реформа српског језика и њисма* (9–75) и *Осовина Венцловић-Мркаљ-Караџић* (76–81). Ово је, дакле, главни део јер наслов овог чланка носи и сама књига. Тај напис је ангажован утолико што указује на потребу ревизије

историографије, реформе језика и рехабилитације Мркаља пре него што би евентуално могло доћи до међусрпског раскола због његовог запостављања.

Треће поглавље, *Реч-две о једнопису* (83–89), јесте основни поглед на једнопис и његове предности.

Четврто поглавље, *Подбелешка умесѣо фусноѣ и ѣобелешка на крају ѣекѣа* (90–92), говори о српској замени за термин *фуснота*, а пето, *О брошури о једнопису* (93–94), јесте приказ настанка те иницијалне брошуре о једнопису.

Затим следи поглавље *Нови мосѣ, њѣѣово име и ми* (95–118) у коме је детаљно размотрена оправданост имена Адански мост и приказана медијска одисеја тог имена уз извесне примедбе о једнопису.

На крају је у *Поѣовору дата Радна биоѣрафија ауѣора* (119–125) који је иначе машински инжењер, а овде се представља као лингвиста потпуно непознат јавности. Биографија аутора има за циљ евентуално попуњавање те празнине.

Место и датуми настанка појединих чланака књиге дати су у потпису иза књиге.

Аутор истиче да се овом приликом отвара свеска названа „Прво саопштење едиције *Визија*“ с тим да ће касније уследити друго, треће саопштење итд. У свакој од поменутих свезака биће по неколико чланака. Они могу имати нешто заједничко, али и не морају. Свака свеска треба да буде штампана у малом броју примерака (20–30) који ће бити дистрибуирани бесплатно одређеним установама, библиотекама и уском кругу стручњака за приказане теме. Уједно, свака свеска ће у целини бити објављена на интернету, па ће то омогућити да сваки поједини чланак по потреби буде скинут са интернета.

Додатно, листа са списка тих чланака са интернет адресама биће поштом достављена и потенцијално шире заинтересованим лицима. Тако ће првобитна мрежа читалаца бити знатно проширена.

Сања Миладиновић (Београд)

Stipo Benak Šemenjata: BARANJSKI RJEČNIK
ŠOKAČKOG NARJEČJA. Zavod za baranjsku povjesnicu,
Beli Manastir, 2011, 122 стр.

У Белом Манастиру је, у издању Завода за барањску повјесницу, објављена књига чији је аутор Стипо Бенак Шемењата, који је рођен 1963. године у барањском селу Дражу (народски Дараж, мађ. Darázs), а који данас живи у беломанастирском приградском насељу Брањином Врху (народски Брњевар, мађ. Baranyavár). По занимању је графичар, инжењер К.А.И.К. (књиговештва, амбалажерства и картонаже).

Бенакова књига има два наслова. На унутрашњим страницама, наиме, пише да се зове „Барањски рјечник шокачког нарјечја“, док се према ономе што пише на корицама зове „Рјечник барањског шокачког нарјечја“. Почиње ауторовим мотом (стр. 4), потом слиједи „про-СЛОВ“ уредника Даворина Таслицића „Шокачке ријечи су уљудбена наслојавања“ (стр. 5–6), наставља се ауторовим уводом „Пут до овог рјечника“ (стр. 7), а онда слиједе странице 9–122, које садрже око 3.500 (стр. 6) абecedно сложених и значењски протумачених ријечи карактеристичних за говор барањских Шокаца, који су по изговору икавци (стр. 7). Ријечи нису акцентуиране. Рјечник почиње глаголом *абати* (*се*) (трошити се), а завршава такођер глаголом *жвавољити*, који има два значења: „дуго жвакати и пребацивати храну у устима (лијево-десно)“ и „безвезно говорити“.

Аутор Бенак ријечи је почео скупљати раних седамдесетих година 20. стољећа, а главнину је скупио од казивача: чобана, кочијаша, ковача, паора, тишљера и др. Други дио дознао је читајући тематски сродну литературу, а трећи дио скупио је из старих проповједних записа барањских жупника и свећеника. Говор барањских Шокаца може се подијелити на старошокачки и новошокачки. За први је карактеристично да нема гласа *x* те да инфинитиви немају завршнога *и* (стр. 7), што се и види по споменутој првој и задњој ријечи у рјечнику.

У рјечник углавном нису уврштаване ријечи које су идентичне у облику и значењу с онима из стандардног језика, него само њихова додатна значења. Као примјер наведена је ријеч *мачка*, за коју се каже да означава вишекраку металну хватаљку за извлачење кабла с дна бунара те запрежну кочицу. У предговору аутор каже да је барањски шокач-

ки диван у нестајању те да његов труд неће бити узалудан ако успори тај ток или ако његов рјечник једног дана послужи некоме за какав стручни или научни рад (стр. 7).

У Барањи се, поред шокачкога дивана, у аутохтоне говоре данас убрајају још и говори барањских Мађара и барањских Срба старосједилаца (тзв. Раца). Бенаков рјечник може бити и њима занимљив јер у њему, нарочито Раци, могу препознати много заједничких потпуно идентичних или врло сличних ријечи. Аутохтони српски барањски говор такођер је у нестајању. Око 800 карактеристичних ријечи и израза обрађено је у поглављу „Мали рјечник болманског дивана“, који је дио књиге „Болман је био Болман“ (2012). Но, то ни издалека нису све ријечи и изрази карактеристични за говор барањских Срба старосједилаца. Требало би их све записати док још увијек има оних од којих се могу чути.

Стипо Бенак је у зборницима за младе и у радијским програмима објављивао пјесме, приче, афоризме, епиграме, хумореске и сентенце. На тему језика објавио је у Славонском Броду двије брошуре: „Турцизми у Хрвата“ (1997) и „Хунгаризми у Хрвата“ (1998), а тренутно припрема рјечник „Аустријацизми и германизми у Барањи“ те збирку поезије на барањском шокачком нарјечју „Потковица на прашноме друму“ и књигу старинских јела „Барањске ужине“.

Јован Негућ (Бели Манастир)

Timothy G. Stout: JAPANESE KATAKANA
FOR BEGINNERS : FIRST STEPS TO MASTERING
THE JAPANESE WRITING SYSTEM. Tuttle Publishing,
Toyko – Rutland – Singapore, 2007, 197 стр.

У конкуренцији три јапанска писма која се у том језику користе симултано, катакана се рангира као друга по тежини. Идеограми, или канџи, свакако су апсолутни шампиони када је у питању тежина овладавања једним писмом. Њихова комплексност их чини невероватно тешким за памћење, а веома лако се заборављају. Зашто је онда катакана друга на тој листи тежине? Она није ништа комплекснија од најлакшег писма – хирагане, чак би се могло рећи да је и једноставнија. Међутим, користи се најређе од ова три писма, и из тог разлога се веома лако заборављају знакови катакане.

Тимоти Г. Стаут је, уз помоћ илустрација Алексис Ковен, припремио специјализовани уџбеник за учење катакане. Катакана је слоговно писмо, фонетски идентично хирагани. Знатан део њених 46 карактера је чак веома сличан својим парњацима у хирагани. Из тог разлога аутор саветује традиционални приступ учењу јапанског језика, што је прво учење хирагане, а затим катакане. Међутим, пошто нас аутор на самом почетку упознаје са употребама катакане, можемо видети бар два разлога за то да нам прво јапанско писмо буде баш катакана. Пре свега, ово писмо се користи за писање свих нејапанских имена, што је вероватно једна од најчешћих услуга које ће свако ко учи јапански бити у прилици да пружа. Друго, све позајмљенице у јапанском језику се пишу катаканом, а ако узмемо у обзир да велика већина позајмљених речи у јапанском долази из енглеког језика, катакана постаје пречица за брзо разумевање реклама или кључних речи текстова, без имало познавања јапанског језика.

Овај уџбеник је, стога, користан, како за студенте јапанског језика који почињу са темељним учењем, тако и за заљубљенике у Јапан и ентузијасте којима ће учење овог писма у старту открити више тога него учење друга два. Књига је подељена на увод и три главна дела. Након уводног упознавања са катаканом, први велики део уџбеника омогућава да се савлада 46 основних карактера. Вежбања са једноставним речима помажу да се ово новостечено знање утврди. Други део уџбени-

ка уводи комбиноване карактере, уз помоћ којих је могуће написати још 89 слогова. Ови слогови се најчешће користе у писању страних речи и имена, а утврђују се управо уз вежбања са таквом употребом. Трећи део је скуп одлично састављених тестова који ће избрусити и учврстити познавање катакане, али и додатно проширити вокабулар ученика. Посебан додатак на крају уџбеника је комплет картица са свим знаковима катакане и асоцијацијама које додатно помажу у памћењу ових карактера.

Сасвим умереним темпом учења могуће је у потпуности овладати катаканом у року од месец дана. Ипак, због тенденције да се поједини карактери због ретке употребе забораве, овом уџбенику би се ваљало повремено враћати ради освежавања знања. Као такав је сигурно у самом врху материјала за учење када је у питању јапански језик.

Александар Теноди (Београд)

Милан Шипка: ЗАШТО СЕ КАЖЕ?. Прометеј,
Нови Сад, 2008.

У нашем језику постоји десетак-петнаест хиљада устаљених израза, који имају, по правилу, и устаљена значења. У многим књигама фразеологизми су забележени, протумачена су њихова значења, али у само једној књизи проналазимо одговор на питање – зашто се нешто тако каже.

Постоје фразе чије су значење и порекло сами по себи савршено јасни, нпр. *џасџи с коња на мајарца*, *џравџи од муве мајарца*, *једним ударцем убиџи две муве*. Међутим, постоје фразеолошки изрази чије се порекло може објаснити само уколико се знају околности у којима су настали. Аутор је тражио порекло фразе у грчкој и римској митологији, Библији, у народним предањима, веровањима и празноверицама, историји, књижевности, медицини, али и у различитим, мање познатим животним ситуацијама.

У овој књизи објашњава се порекло и значење управо оваквих фразема и одговара се на питање – зашто се нешто баш тако каже. Књига садржи тачно 130 фразеологизама и још стотинак који су успут протумачени и објашњени.

Тематски повезани, фразеологизми су груписани у четири поглавља. У првом су они који потичу из грчке и римске митологије дати под насловом *Кад су бојови земљом ходали* (Ахилова пета, Сизифов посао, Танталове муке, Пандорина кутија, Едипов комплекс, Гордијев чвор, Аријаднина нит, Антејска снага....)

У другом поглављу, *Веровања и џразноверице*, забележени су фраземи који имају свој корен у Библији или пак у разним празноверицама, које су некада биле распрострањене у нашем народу. (Содома и Гомора, Неверни Тома, Божић-Бата, Алфа и омега, Пасти с крушке, Кумова слама, Терати кера...)

Треће поглавље, *Трајом џрошлосџи*, садржи објашњења фразе која су у вези са реалним историјским догађајима и личностима. (Вандалски поступак, Округли сто, Колумбово јаје, Бацати дрвље и камење, Дан Д, Пета колона, Шпанска села, Потемкинова села, Ставити главу у торбу, Бити на белом хлебу, Бацити рукавицу, Живети на великој нози, Плава крв...). Када смо већ код *џлаве крви*, многи који себе сматрају аристократама, разочараће се када прочитају да не постоји плава боја

крви, већ да су се белопутим шпанским аристократама, потомцима старих Ибераца, за разлику од осталих, са другим расама измешаних становника Шпаније, истицале плаве вене на рукама, па је на основу тога и створен израз *йлава крв*.

У четвртом поглављу, под насловом *Из живоїѿа и лиїѿераїѿуре*, објашњава се порекло и значење устаљених израза из различитих области: књижевности, медицине, новинарства, спорта, технике, грађевинарства, животињског царства. (Последњи Мохиканац, Лабудова песма, Кисело грожђе, Крокодилске сузе, Пијан као мајка, Добити корпу, Слепи путник, Седма сила, Сапунска опера...). Лепо би било стално *живеїѿи на великој нози*, али када би човек знао и објашњење ове фразе, радије би живео скромније. Елем, аутор говори о томе да је и 15. веку постојао обичај да се сталешка припадност исказује, поред осталог, величином обуће. Они који су били богати и моћни морали су да носе велике ципеле. Ципеле су биле различите дужине – за обичан свет пола стопе, за богаташе једну стопу, за крупне феудалце – чак две стопе. Та мода није дуго трајала.

И коначно, постоје фразе за које аутор каже да није успео да одгонетне њихово порекло (*обилази као киша око Країујевца*).

Ивана Бојовић (Београд)

Милорад Телебак: ШТА СЕ КРИЈЕ ИЗА ЕТИМОЛОГИЈЕ.
Издавачко предузеће Филип Вишњић, Београд, 2011,
197 стр.

Ова књига открива безброј загонетних тајни о речима на приступачан, занимљив, а често и духовит начин. Аутор жели да нас прошета кроз разне области природе и друштва како бисмо упознали речи у њиховој вези са стварношћу, ушли у њихову логику, везе и међусобне односе. И не само речи нашег језика, већ и између наших и страних – из класичних, осталих словенских, романских и германских језика.

Садржина књиге је следећа. Након *Уводне речи* наводе се *Значења речи*, *Грађења речи*, *Порекло речи*, *У слици за сродним речима*. На крају је дат *Регистар речи*, *Коришћена литература* и *Белешка о аутору*.

Читајући ову књигу, увиђамо да из *биографије* обрађене речи провирује прошлост, обичаји, традиција – људи и њихов живот. Тако нам и сам језик постаје јаснији и занимљивији, лакше га схватамо и учимо.

У књизи су представљене многе сродне речи чије су везе потпуно покидане, па се као такве и не препознају. Тешко је, рецимо, претпоставити да су имењаци мала *ичела* и огромни *бик*, као и да су у било каквом сродству уважена *јримабалерина* и обични *јримитивац*.

Аутор се такође бави именима и презименима, географским називима, и то првенствено оним чије су порекло и постање мање познати и непровидни. Ево неколико занимљивих примера за етимологију презимена:

Теклићи су добили презиме по својој крсној слави – Светој Петки или Текли (грч.), док је *Туцаковић* потомак неког *туцака* (тур. tut-sak) – просјака, луталице. *Колак*, *Чолак* и *Чолаковић* имали су претке са телесним манама (тур. çolak – једнорук, topal – хром).

Када је у питању топонимија, наводи се да поједина места имају имена према називима ствари, нпр. *Косјерић* (према косијер – савијен вртларски нож за резање винове лозе и сечење шибља), али има и оних која су називе добила према радњама, нпр. *Койаоник* (по копању руде). *Пожаревац* и *Пожгџа* подигнути су на крчевини, паљевини.

Због приступачног и пријемчивог начина излагања, ова књига је намењена ширем кругу читалаца – и онима који се језиком само служе, и онима који га посебно воле, и онима који га уче и студиозније проучавају. Читајући је, стичемо увид у значења, грађења и порекло речи, њихову модификацију кроз време, лепоту и важност. Аутор се ограничава на оно што је мање познато, а занимљивије, и на оно за шта, наравно, има објашњења. Ипак наглашава да је још много примера остало забележено и необјашњено, те стога ова књига остаје отворена.

Сања Миладиновић (Београд)

БИБЛИОГРАФИЈЕ

Борђе Ойташевић (Београд)

ГРАЂА ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ „ПОЛИТИЧКЕ КОРЕКТНОСТИ“ (1)

Агапова Е.А.: К вопросу о свободе слова и формах цензуры в современной России : „За“ и „против“. *Гуманитарные и социально-экономические науки*. 2007, № 2, стр. 89–93.

Александрова А.Е.: Концептуальная область возраста в лингвокультурологическом и лингвометодическом аспектах. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2006, Т. 1. № 18. стр. 108–112.

Александрова О.В.: Политическая корректность как часть современной англоязычной когнитивной и языковой картины мира. *Когнитивные исследования языка*. 2012, № 11. стр. 37–38.

Алиева Б.М.: Исследование гендерно-обусловленных структурных аспектов в английском и лакском языках. *Вестник Ярославского государственного университета им. П.Г. Демидова. Серия Гуманитарные науки*. 2010, № 2. стр. 92–97.

Алтуфьев Д.Ю.: Критика толерантности. *Социально-гуманитарные знания*. 2011, № 3. стр. 277–282.

Алфејев Иларион митрополит Волоколамски: *Манија политичке коректности уништава Европу*. <http://www.pravoslavie.ru/srpska/52905.htm>

Андреева И.В.: Русские и американцы: парадоксы общения. *Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке*. 2008, № 3. стр. 23–27.

Антонић Слободан: *Политичка коректност на хотентотски начин*. <http://www.nspm.rs/kolumne-slobodana-antonica/politicka-korektnost-na-hotentotski-nacin.html>

Аракелян Н.С.: Политкорректность или языковой такт. *Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета*. 2008, № 41. стр. 324–331.

Арсентьева М.В.: К понятию *le politiquement correct*. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. 2009, № 11. стр. 202–206.

Асеева Ж.В.: *Лексические средства выражения идеологии политической корректности в современном английском языке*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Иркутск, 1999.

Бабок Н. В.: Политическая корректность в межкультурном общении. *Мыр языков : ракурс и перспектива : материалы I Международной науч. практ. конференции, Минск, 22 апреля 2010*. Минск: БГУ, 108–110.

Базылев В.Н.: Языковые императивы „политической корректности“. *Политическая лингвистика*. 2007, № 23. стр. 8–10.

Балашова Е.Ф.: Дидактическая реализация медийных свойств англоязычной газеты. *Мир науки, культуры, образования*. 2009, № 6. стр. 214–217.

Баринова А.О.: Динамика представлений об этничности в американском социуме (по данным корпусов). *Вопросы психолингвистики*. 2012, № 15. стр. 38–45.

Баринова А.О.: Репрезентация этничности в английской лексикографии. *Вестник Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н.А. Добролюбова*. 2011, № 16. стр. 11–18.

Баринова А.О.: Языковая репрезентация собирательного образа мигранта в российском обществе. *Вопросы психолингвистики*. 2013, № 18. стр. 174–181.

Беглова Е.И.: Эвфемизмы как средство речевого воздействия. *Психолингвистические аспекты изучения речевой деятельности*. 2013, № 11. стр. 97–101.

Болдырева С.И.: Политически корректный язык в аспекте глобализации. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. 2006, № 2. стр. 59–63.

Болдырева С.И.: Политически корректный язык в аспекте глобализации. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. 2006, № 2. стр. 59–63.

Бондарева Д.А.: Гендерные стереотипы в политкорректной лексике английского языка. *Международный научно–исследовательский журнал*. 2014, № 2–2 (21). стр. 91–93.

Бондаренко А.В.: К вопросу о политкорректности в британской, американской и в российской прессе. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. 2012, № 21 (654). стр. 20–30.

Бурас Мария: *Политкорректность : Религия новых чутких?*
http://www.apostas.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=350:2009-08-12-08-42-33&catid=4:2009-05-04-15-24-24&Itemid=5

Буров А.А.: Языковое манипулирование как угроза безопасности личности. *Проблемы безопасности российского общества*. 2012, № 1–2. стр. 226–232.

Бурыкина Е.В.: Интерпретация коннотативных значений эвфемизмов на уровне текста. *Иностранные языки в высшей школе*. 2009, № 2. стр. 110–118.

Буряковская В.А.: Коммуникативные практики : глобальное и национальное. *Известия Волгоградского государственного технического университета*. 2013, Т. 14. № 16 (119). стр. 86–88.

Бушев А.Б.: Контент глобальных медиа : интерпретация и понимание. *Человек и язык в коммуникативном пространстве: сборник научных статей*. 2014, Т. 5. № 5, стр. 6–11.

Бушев А.Б.: Оценочность в медийном политическом дискурсе. *Лингвисториторическая парадигма: теоретические и прикладные аспекты*. 2013, № 18, стр. 37–40.

Валиуллин В.Р.: Принципы межэтнического сотрудничества в РФ : толерантность и политическая корректность. *Евразийский юридический журнал*. 2012, № 12 (55). стр. 160–162.

Валиуллин В.Р.: Толерантность и политическая корректность как инструменты межэтнического взаимодействия в Федеративной России. *Вестник Башкирского института социальных технологий*. 2013, № 4 (20). стр. 62–66.

Васильев А.Д.: Динамика слова в дискурсе СМИ и лексикографии как следствие и воплощение экстралингвистических факторов. *Политическая лингвистика*. 2005, № 16. стр. 19–41.

Васильев А.Д.: Регулируемая толерантность как манипулятивный прием. *Юрислингвистика*. 2005, № 6. стр. 167–185.

Вахницкая Н.И.: Тематические группы неологизмов 90–х гг. хх в., подверженные англоязычному влиянию (на материале немецкого языка). *Преподаватель XXI век*. 2012, Т. 2. № 4. стр. 299–303.

Вашурина Е.А.: Директивные речевые акты с политически корректным смыслом в произведениях современных англоязычных авторов. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2011, Т. 13. № 2–3. стр. 647–649.

Вашурина Е.А.: Реализация политически корректного смысла невербальными средствами коммуникации. *Перспективы науки*. 2011, № 23. стр. 93–95.

Вашурина Е.А.: Типы политкорректных высказываний в произведениях современной английской литературы. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2011, Т. 13. № 2–2. стр. 400–403.

Вдовина О.А.: Полиполярность мира и языка дипломатического общения. *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Лингвистика*. 2009, № 2 (135). стр. 39–47.

Вильданова Г. А.: Гендерно-вежливые эвфемизмы в прагматическом аспекте (на материале английского языка). *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2008, № 73/1, стр. 101–104.

Винарат В.: Роль толерантности в речевом этикете и в межкультурной коммуникации в преподавании русского языка как иностранного. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Русский и иностранные языки и методика их преподавания*. 2007, № 1. стр. 65–70.

Воробьев Ю.Л., Говорина К.В., Доскальчук А.В.: Проблемы политической коммуникации. *Знание. Понимание. Умение*. 2007, № 3. стр. 125–133.

Воробьев Ю.Л.: Управленческий потенциал коммуникативного диалога. *Социология власти*. 2007, № 4. стр. 98–106.

Гаврилова М.В.: Методы и методики исследования политической коммуникации. *Политическая лингвистика*. 2008, № 24. стр. 22–28.

Герасименко Д.В.: Дискриминация по возрасту и способы её преодоления в современном английском языке. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2011, № 10. стр. 249–255.

Герасименко Д.В.: Понятие „политическая корректность“ в гендерной лингвистике. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2011, № 2. стр. 33–35.

Герасименко Д.В.: Проблемы гендерной дифференциации в современном английском языке. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2011, № 4. стр. 27–31.

Гиренок Ф.И.: К трансгрессии политкорректное. *Философия хозяйства*. 2006, № 2. стр. 190–194.

Гриценко Е.С., Сергеева М.В., Барина А.О.: Динамика конструирования этничности и гендера в англоязычном лексикографическом дискурсе. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. 2012, № 638, стр. 99–107.

Глумбић Ненад: Судбина менталне ретардације у политички коректном дискурсу. *Истраживања у дефектологији*. 2005, № 6, стр. 11–21.

Годфрид Пол: *Политическата коректност и мултикултурализмот рушат западното общество*. <http://geopolitica.eu/2009/broi42009/190-pol-godfrid-politicheskata-korektnost-i-multikulturalizmat-rushat-zapadnoto-obshtestvo>

Гуманова Ю. Л.: *Политическая корректность как социокультурный процесс (на примере США)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук / МГУ им. М.В. Ломоносова, Москва, 1999.

Гуманова Ю. Л.: Политическая корректность: как это делается в России. *Россия и Запад : диалог культур*. 2000, вып. 8, т. 1, Москва: МГУ им. М.В. Ломоносова, стр. 195–202.

Гурочкина А.Г.: Трансформированные библейские притчи и рассказы как политкорректный комический текст. *Известия Россий-*

скогo государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. 2012, № 146. стр. 70–77.

Данн Д.А.: Трансформация русского языка из языка советского типа в язык западного образца. *Политическая лингвистика*. 2008, № 26. стр. 49–57.

Диасамидзе Л.Р.: Гендерный аспект реализации речевых стратегий в российских и американских политических блогах. *Политическая лингвистика*. 2010, № 1. стр. 95–99.

Дойчев Момчил: *Политическата коректност е един от враговете на демокрацията*. <http://www.glasove.com/dots-momchil-doychev-politiche-skata-korektnost-e-edin-ot-vragovete-na-demokratsiyata-11258>

Дойчев Момчил: „*Политическата коректност*“ срещу либералната толерантност : *Есе за идейните битки след комунизма*. Фабер, София, 2010.

Дьяченко И.А.: *Симулятивные знаки политической корректности в англо–американском манипуляционном дискурсе*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Иркутский государственный лингвистический университет. Иркутск, 2009.

Дьяченко И.А.: *Симулятивные знаки политической корректности в англо–американском манипуляционном дискурсе*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Иркутский государственный лингвистический университет. Иркутск, 2009.

ХРОНИКА

Јован Вуксановић (Београд)

ОДЈЕЦИ НАУЧНОГ СКУПА „СРПСКИ ЈЕЗИК И АКТУЕЛНА ПИТАЊА ЈЕЗИЧКЕ ПОЛИТИКЕ“

Водеће националне језичке институције, које делују у оквиру САНУ, Одељење језика и књижевности, Институт за српски језик САНУ и Одбор за стандардизацију српског језика, 28. октобра 2013. године, организовале су научни скуп „Српски језик и актуелна питања језичке културе“. Организацији скупа су се придружили и: Матица српска, Српска књижевна задруга и Фонд „Ђорђе Зечевић“ за заштиту и унапређење ћирилице. Председник Организационог одбора Скупа био је проф. др Срето Танасић, директор Института за српски језик САНУ и заменик председника Одбора за стандардизацију српског језика.

У добро припремљеном избору тема и занимљивој дискусији учествовало је двадесетак учесника, који су јединствени у оцени да је положај српског језика *изузетно тежак* због непостојања јасне и видљиве језичке политике, као и одсуства подршке државе и небриге претходних влада. Последице тога су поразне по стање *идентификационе, културне, образовне и васпитне политике* у Републици Србији. Због тога су многобројни облици нарушавања уставне одредбе (члана 10 Устава Републике Србије из 2006. године). А то се, у конкретној пракси, испољава као: неадекватно место српског језика и писма у наставним плановима и програмима, потискивање ћирилице као писма српског језика у службеној и јавној употреби, у недостацима Стратегије научноистраживачког рада у Србији, у недовољној подршци надлежних министарства за лингвистичке и научноистраживачке пројекте у научним институцијама и заштити језичких и идентитетских права Срба изван Републике Србије, као и нестајање лектората за српски језик у земљама словенског и несловенског света. Посебно је поразно сазнање да није било реаговање државе на отуђивање српских језичких и културних споменика у неким државама. Претходне констатације илуструју и чињенице да је одзив позваних из министарстава и представника

штампаних и електронских медија био веома слаб. Из Министарства културе и информисања стигло је писмено извињење што министар није у могућности да присуствује Скупу. Из Министарства просвете и технолошког развоја није стигло такво извињење, иако се нико није одазвао позиву.

О наведеном краћа излагања је имало 16 лингвиста из Београда, Новог Сада, Загреба, Републике Српске, Црне Горе и Румуније. Изасланица у име председника државе Томислава Николића била је Јасмина Марић Поповић, која је, у топлом и надахнутом обраћању, поздравила организаторе и учеснике овог скупа. Она је рекла да је све што је садржано у програму скупа изузетно значајно за државу и друштво. Све што је применљиво и што дође до нас као „хартија од вредности”, што је „горуће питање“, председнк ће са своје стране подржати – такође је речено у поздравној речи. Између осталог, даље је речено и то да смо за проблеме које смо сами створили у вези са српским језиком и вођењем језичке политике и сами криви. Живот нас је претрчао, иако се појавила и потреба за новом писменошћу предиформатичке и информатичке ере. Као да смо заборавили да се српски језик може учити и на часу математике и физике и да „фотогенична” реченица и „медијски језик”, језик СМС порука могу такође бити у служби језика, јер то су облици „нове писмености”. Језик мора бити у служби медија, али и медији у служби језика. Због тога су и потребе шире од оне да се „посрбе” сви уџбеници.

Душко Паунковић из Националног савета за културу обратио се такође скупу, изразио захвалност Организационом одбору на позиву и обећао да ће пажљиво сагледати материјал који би се могао уградити у *Стратегију развоја културе*. Поменути савет, још 2012. године, усвојио је ту стратегију. Д. Паунковић упозорава на то да држава досад није показала довољну бригу за српски језик.

Академик Предраг Пипер пренео је скупу поздраве секретара Академије. Истакао је да је за скуп битно каква се решења нуде, као и да се укаже на стање језичке политике, с којим не можемо бити задовољни. И он сматра да је за језичку политику одговорна држава јер она има дужност да предузима укупност мера у сарадњи с лингвистима, с једне стране, и с политичким релевантним чиниоцима, с друге. Да би се одредио статус језика и писма у одређеном друштву, култивисање и заштита језика као и усмеравање динамике њиховог развоја, према мишљењу академика П. Пипера, неопходно је испунити следеће захтеве: а) јасно и видљиво одређење носиоца те политике (= држава); б) донети добро сачињену стратегију језичке политике и в) планирати кон-

кретне мере којима се та стратегија остварује (језичко планирање, јер је језичко планирање, социолингвистички, засебно засновано). Академик Пипер је аутор подужег текста *О стирањењу језичке пољитике у Републици Србији*, који је подељен учесницима Скупа.

Академик Слободан Реметић пренео је поздраве Скупу и захвалност на позиву академика Рајка Кузмановића, председника АНУРС, уз извињење да ће га због спречености на скупу учешћем и рефератом представљати академик С. Реметић. Академик Кузмановић је указао на двоструке аршине међународне заједнице према српском језику у БиХ. Верује у то да ће Скуп бити успешан и свим учесницима жели успех у раду.

Проф. др Драган Станић, председник Матице српске, поздравио је организацију овог скупа јер су, према његовим речима, преко потребни овакви скупови. Закључци са њега путоказ су за промене јер се то може учинити само заједничким снагама. Искказао је и задовољство због присуства представника државе. И он сматра да у области српског језика и језичке политике много тога још није урађено, а квалитетнији рад установа тешко ће се остварити ако нема сарадње са државом.

Проф. др Милош Ковачевић поздравио је присутне и исказао задовољство што је напoкон организован скуп у вези са статусом српског језика и језичке културе. Информисао је присутне о томе да је основан *Одбор језик* при Српској књижевној задрузи, који је само испомоћ у решавању проблема и реактивирању Одбора за стандардизацију српског језика.

Опширније о стању у коме се данас налази српски језик и писмо, о последицама небриге државе и ресорних министарстава, о непостојању јасне и видљиве језичке политике, и о следећим темама – насловима излагања говориће се у посебном зборнику. Због тога се овде не наводи попис тема – реферата, већ само њихов *темајтско-проблемски* приказ, на основу присутних излагача на скупу:

1. Нужни услови за вођење језичке политике данас
2. Планирање језика и језичка политика – теоријски приступ различитим социолингвистичким дисциплинама
3. Српски језик и писмо у окружењу (Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Румунија, Косово и Метохија)
4. Значај научних институција за статус српског језика
5. Српски језик и правопис у функцији писмености у основној и средњој школи и на Универзитету
6. Место граматике и правописа и језичке културе у наставном процесу

7. Актуелна питања језичког законодавства у Републици Србији
8. Узуални стандард у урбаним центрима српских дијалеката (косовско-ресавског и призренско-тимочког)
9. Лекторати српског језика у словенским и несловенским земљама
10. Језичке идеологије, језичке политике и производња нетолеранције у постјугословенским земљама
11. Стратегија језичке политике
12. Која су питања постављена на крају Скупа и како су их коментарисали излагачи тема и присутни слушаоци

Овде ћемо дати приказ две теме – које су према нашем мишљењу најближе *йредмејносїи* и *їїежшїиу* централне теме скупа:

СРПСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО У ОКРУЖЕЊУ

Академик Слободан Реметић је говорио о језику у Републици Српској и Босни и Херцеговини. Према његовом мишљењу, чињеница да сада имамо један *линївисїички језик* и више *йолиїичких језика* (бошњачки, босански, хрватски, црногорски) јесте атаковање на српску језичку баштину и атаковање на туђе (полиглосија). Преименовањем књижевног идиома, у оквиру полиглосије, једино српски језик има статус *линївисїичкої језика*. Према мишљењу академика Реметића, спор у језику је важан не само за културу већ и за опстанак српског народа. Црна Гора је постала „латиничка” и „католичка” земља. Вољом других изашли смо из језичке и државне заједнице и остали смо сами, па нас је затекла наша пословична несналажљивост. Због тога, истиче академик Реметић, потребан нам је јединствени српски простор, јединствени просветни систем и јединствени уџбеници – као што постоји и јединствен немачки језички простор. А у томе је „снага регионалне свести” озбиљна препрека интернационалним процесима. А у вези са изложеним, ефектно закључује академик Реметић речима преминулог патријарха Павла: „Биће нам боље, кад будемо бољи!”

Проф. др Јелица Стојановић говорила је у вези с актуелним процесима у вези с писмом и језиком у Црној Гори из угла задатака науке и језичке политике. Она указује на насиље над науком, српским језиком, културним идентитетом и књижевнојезичким наслеђем у Црној Гори јер се настоји да се српски језик и писмо „потисне”, „изостави”, „забрани”, „заћути”... И ту преовладавају нелингвистички критеријуми за стварање нових језика. Полази се од тога да свако има право да назо-

ве језик својим именом, свака нација има право да назове свој језик именом своје нације, право је језика да се назове именом државе, као да постоји „право само по себи”, „тренутна потреба и стицај околности”. У том смислу у Црној Гори постоји *службени језик* (унето име у устав, па онда тај језик непобитно постоји, а то је црногорски језик, иако он није и већински језик). Други тзв. *мајерњи језици* постају *језици у службеној употреби* (тако да су равноправни српски језик којим говори 50% грађана Црне Горе и хрватски језик са само 0,4 одсто говорника!?). У томе је јасно игнорисање језичке реалности – упозорава Ј. Стојановић. Она сматра да филолози одмажу бољем стању српског језика у Црној Гори. У њој се „конструира нова историја”, „присваја српска историјска грађа” и уносе нове периодизације (рецимо говори се о „српској”, „босанско-хумској” и „зетској” редакцији). Све то показује да се у србистици напуштају научни принципи, а не признају језички систем, генетско-структурални код језика и историјска вертикала језика. Ћирилица пред нашим очима нестаје – натписи и билборди су 95% на латиници. А то је више од срамоте, од невоспитања или зато што судбина „стигматизовања” српског народа уопште није интересовала оне који су довели до тог стања, завршила је причу с тужним крајем Ј. Стојановић.

Проф. др Митра Рељић је говорила о положају, стању и перспективама српскога језика на Косову и Метохији истакавши да, уместо да служи комуникацији, српски језик на Косову и Метохији служи идентификацији у циљу киднаповања, насиља или убијања. Тамо је присутна *кријивољосија* (страх од употребе српског језика, ћутња, туђ енглески језик). Колективни атак на српски језик је смањен, али није његово растакање и бесперспективност.

Проф. др Михај Радан говорио је о језичкој ситуацији Срба у Румунији, с освртима на статус српског језика у администрацији и школству. Број Срба опада од када је Банат припао Аустроугарској (1718). Данас се посебно осећа недостатак уџбеника за учење српског језика, а матична земља Србија не обезбеђује редовно школе уџбеницима. Помоћ матичне државе своди се на једносеместрално усавршавање наставника. Проф. Радан истиче и проблеме лектората српског језика, указујући да лектори за хрватски језик добијају 1.200 евра, а Србија је укинула лекторима додатак од 200 евра. Међудржавни уговор из 1956. године даје безброј права, али их је врло тешко остварити у пракси.

ЗНАЧАЈ НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ ИНСТИТУЦИЈА И СТРУКЕ ЗА СТАТУС СРПСКОГ ЈЕЗИКА И АКТУЕЛНА ПИТАЊА ЈЕЗИЧКЕ ПОЛИТИКЕ

Проф. др Срето Танасић сматра да су језичка политика и статус српског језика и његовог писма од највећег националног значаја. Језичка политика је, истиче он даље, део укупне националне политике. Због тога је веома значајно и то да се сагледа и значај научних институција за стање и бригу о српском језику. У садашњој ситуацији „такмичења на тржишту“ и „дугог изграђивања кадрова у тим институцијама“, као и „недовољне бриге о раду кадрова научних и стручних институција“, посебно јединог Института за српски језик САНУ, остају и даље проблеми који се не решавају. Уз то, упозорава С. Танасић, не реагује се на захтеве за помоћ. Институт ће поново упутити захтев Влади Републике Србије да она обезбеди услове за нормално функционисање Института за српски језик САНУ. У краћем прегледу, С. Танасић је указао на то шта је Институт урадио на афирмацији статуса српског језика, истичући при томе и добро познату чињеницу да Институт већ петнаест година успешно води организациона и административна питања *Одбора за стандардизацију српског језика*, у чијем окриљу су изашле значајне публикације прилога за *драматичку српског језика*. На Скупу је присутнима саопштио да је изашла из штампе и *Нормативна драматика српског језика*.

Проф. др Мато Пижурица је рекао да је очекивано што је покренута ова тема. У ранијим периодима била је око тога „превисока интонација“ – лутање и незадовољство. Због тога он, у томе сада жели да буде „прагматичан“. Своје опредељење илуструје констатацијама да Срби „немају проблем националног идентитета“. Ми смо – наставља он – „у потреби, али нисмо у невољи“! Друго што истиче јесте и чињеница да смо сада (остали) сами и – биће нам онако колико будемо сами могли и желели. Проф. Пижурица упозорава и на то да нема потребе за омаловажавањем струке. Према његовом мишљењу све се мање верује у делотворност струке. У то, подвлачи он даље, и ми све мање верујемо. А како ће у то други да верују кад ми сами не верујемо? – запитао се он. М. Пижурица је исказао уверење да ћемо имати елиту која је писмена, и која ће бити писменија. А док радимо свој посао, у њега и верујемо – каже Пижурица. Он даље не пориче и то да смо неке важне ствари „одлагали“. „склањали“, „превиђали“. А томе су доприносили и „јавно и политичко вежбалиште у патриотизму, страх од бламаже, стручни дилетантизам и екстремизам“. У сенци „других вуковарских че-

кића, у којима се не истерује ћирилица већ Срби из Вуковара“, остаје нам сазнање да је системско уређење потребно јер оно води „природном стању“, исказује појединце, који не присилно, или као занимање него уверено, исказују припадање српској језичкој култури – каже Пижурица. У том смислу он указује на низ крупних пропуста у поштовању прописа који се односе на језичку политику а засновани су на Уставу. Између осталог, наводи и пример текста новчанице на којој је гувернер Народне банке Србије ставио потпис редоследом који није „српски“ – презиме, па име! Други је пример запостављање ћирилице, иако је Србија „земља ћириличке културе“. Тешко да ћемо тим путем подржати и одржати националну културу – закључује Пижурица. Он даље сматра да национална и државна стратегија треба да искажу мирноћу, присебност – зар нисмо у својој земљи? – пита се Пижурица. Није нам потребан никакав „порез за унапређивање ћирилице, нити је потребно тражити непоуздане Србе и ударати по латиници – упозорава Пижурица. Ако су и међународни стандарди прихватили ћирилицу, онда и ми можемо да се на њој „легитимишемо од потписа до гробног натписа“. Досад није било наде ни за језик ни за државу. А сада треба да вратимо осећај да је ћирилица наше примарно писмо – са тим завршио је своје занимљиво излагање М. Пижурица.

Професор др Милош Ковачевић је говорио о српском језику и функционалној писмености на универзитету – сажеци из различитих виђења. При томе поново указује на нерешавање статуса српског језика у средњој школи – застоји око матуре. Од решавања тих питања, сматра М. Ковачевић, директно зависи и статус српског језика на универзитету. Осврнуо се и на статус српског језика као предмета *србистике* и на педагошким факултетима, истичући да се ту планови не праве према људима које тренутно имамо, већ према државном органу. Због тога је различит распоред семестара и броја часова за изучавање српског језика. Све то упућује на незадовољавајуће стање, у коме је све више запостављена „секундарније постављена филологија – методика наставе“ – упозорава М. Ковачевић. Он даље указује и на то да су тзв. *ненасићавни факултети* највише заинтересовани за увођење српског језика као обавезног функционалног предмета. У томе посебно се истичу медицински факултети. Према мишљењу М. Ковачевића недостаје нам континуитет изучавања српског језика почев од основне школе. Ћирилицом више пишу правници и медицинари него филолози – ћирилица је протерана, а нема ни подршку друштвене заједнице, каже Ковачевић. За њега се стање неће побољшати све док се српски језик не врати у средње школе (али као засебан предмет, као у филолошким гимнази-

јама). Томе није ишао у прилог став Филолошког факултета у Београду. И даље ће нам се млади забављати на „уличарском језику“, а ни „рогобатан језик“ укупне наше комуникације неће нестати све док не буде сарадње са лингвистима – завршио је своје кратко и стручно добро осмишљено излагање.

Проф. др Вељко Брборић, говорећи о месту правописа у наставном процесу, истакао је да само у њему постоји добар приступ правопису. У школи и изван школе правопис је запостављен и мало се поштује. Он поставља питање – може ли се учити правопис без школског издања? Иако је место правописа у реализацији наставног процеса добро осмишљено, не би се могло рећи да су нам такви уџбеници и приручници за школску употребу – упозорава В. Брборић. За В. Брборића мање је значајно то који је правописни начин бољи, чак и када нема школског издања правописа, већ је много важније да ће само добар приступ правопису донети *правописно знање* – сматра В. Брборић.

Др Милош Луковић је, изван лингвистичке сфере, говорио о кризи о корпусу српског језика, посебно са становишта спровођења прописа о активном и пасивном праву на језик на локалном нивоу. Он је то именовao „спроведбеним“ правом. Указао је на Републички секретаријат за законодавство – лекторску службу, која се интересује за нова језичка питања у српском језику. Пословником је омогућено да постоји радно тело владе за поједина језичка питања. М. Луковић је коментаришао нека важна питања: службена употреба језика и писма и уставна одредба; када је језик изван службене употребе и и надлежност према закону, а не Уставу; зашто је рестриктиван начин службене употребе језика и писма у школама; употреба језика у школама (тестови, завршни испити, смењивање употребе латинице и ћирилице) тичу се истовремено и активне и пасивне употребе језика и спровођења језичке политике. Уз то намећу се и друга питања, која према мишљењу М. Луковића, као што су употреба граматике српског језика и правописа у школама јер се то тиче језичког корпуса; како се остварује чин језичке стандардизације, какав је степен изјашњавања страначких колега и примери усаглашавања са мишљењем језичких стручњака у вези са језичким питањима; креирање језичког законодавства и вођење језичке политике; питање корпуса и статуса српског језика и др.

СТРАТЕГИЈА ЈЕЗИЧКЕ ПОЛИТИКЕ, ЈЕЗИЧКЕ ИДЕОЛОГИЈЕ И ПОЛИТИКЕ И НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ

Академик Предраг Пипер своје излагање је сажето дао на основу дужег одштампаног прилога, који је уручен свим присутнима. Према његовом мишљењу недостатак те политике досад крупан је пропуст који има несагледиве последице. Академик Пипер указује на неке последице тог недостатка. Изостало је квалитетно коришћење српског језика. Затим недостаје нам *систем кључних појмова и термина језичке историје*. Посебно се то односи на *службену, јавну и приватну* употребу језика и писма. Бројни су *примери пројеката у језичкој историји*: у Србији српске народне приповетке објављује немаки издавач латиницом (Ringer Axel Springer, 2013). У Хрватској се уништавају двојезички натписи, а Република Србија не би смела да окреће главу од те појаве и да српски језик, српску културу и српски народ препушта сопственој судбини. У Црној Гори, као и на Косову и Метохији и другим суседним земљама, угрожавају се српски језик и ћирилица. Вођење језичке политике с негативним политичким па и националним и државним последицама, садржано је и у томе што, упрос одлуци Одбора за стандардизацију српског језика, да придев од именице *Бошњаци* треба да гласи *бошњачки*, а не *босански*, а надлежно министарство ипак одобри наставу на „босанском језику”. Онда је то исто, упозорава академик П. Пипер, „као да је то језик становника Босне, што је нетачно и усмерено на истискивање српског језика и идентитета, онда је то крупни пропуст Министарства просвете, науке и технолошког развоја у вођењу језичке политике са негативним политичким последицама”. Српски језички споменици се проглашавају споменицима других народа а да нема на то реаговања. Академик Пипер је указао и на несхватљиву лежерност ресорних органа и државних служби на то што многи лекторати српског језика „једва опстају или се гасе због потпуног одсуства подршке Републике Србије”. За то време (како је истакао и колега Михај Радан из Румуније) лектори других земаља имају потребну (финансијску и другу подршку) својих матичних држава. Такође, ни деца у српској дијаспори (и тзв. *гојунској настави*) немају довољно услова и могућности да похађају наставу српског језика (недостатак простора, наставника, литературе). За то су пре свега одговорна ресорна министарства и службе за дијаспору и просвету. Академик Пипер у круг питања која се тичу стратегије наше језичке политике убраја и негативан став према настави руског језика и систематско запостављање тог језика у корист других (европских и неевропских језика), иако постоји бо-

гата традиција, културна, политичка и свака друга сарадња са Русијом и, најзад, повлашћени статус Србије на огромном руском тржишту. У кратком осврту на *основне елементе садржаја стипендијске језичке пољитике* у Србији (садржано у урученом прилогу на Скупу), академик Пипер је указао на следеће: вођење језичке политике мора бити институционализовано и персонализовано у оквир следећих питања: *идентификациона пољитика у језику и културно наслеђе; доношење новог закона о језику и писму; институционална функција и стабилност службеног језика; научни пројекти – форма систематских истраживања из области језичке пољитике; српски језички синонимици и њихова заштита од пролашавања синонимицима других народа*, што би требало да буде и део стратегије вођења ваљане културне политике и др.

Професор др Милорад Пуповац је говорио о језичким идеологијама, језичкој политици и производњи нетолеранције у постјугословенским земљама. Иако сматра да постоје разлози да се његова тема сузи, он је ипак ставља у „шири контекст” (не само лингвистички, већ и државни, политички и социолингвистички). У вези с тим он полази од „језичке толеранције”, коју посматра „према вани” и „према унутра”. Последице тога су, према његовом мишљењу, следеће: *произвођење језика у не-језик и произвођење не-језика у језик*, уз помоћ *социолингвистике* као језичке дисциплине. Развијајући даље своје излагање, М. Пуповац констатује да је све то „изгубило референце знанствености”. Идеологија *народног језика* као јавног језика редукује народне еманенције у језику, па он од народног језика се претвара у *приватни језик идеологија и нација*. То редуковање сваки језик своди на *идентификациона функција*. Тако, наставља М. Пуповац, „идентитетски језици” и „језик идентитета”, као и „политички језици” доводе до нетолеранција „према вани и према унутра”. То значи, упозорава М. Пуповац, да „увођење идентитетских језика нужно производи нетолеранције и ограничава мањински језик”. На тај начин и већински језик „креће ка мањинским језицима”. У излагању даље М. Пуповац говори о: *идеологији ауθενциности*, у којој се са истих позиција мења језички корпус; *идеологији намењености*, колонизације и *идеологији нашијености* (дискурс не „говори” са језиком који није „наш”, отуда и „нашијенци”) и, на крају, *идеологији егалитарности*, кључна је улога у производњи језичке једнакости, од производње нормативности прешло се на *језик идентификација*, врсту приватног језика који се производи у јавни језик. У трећу компоненту М. Пуповац ставља производњу нетолеранција у језику у постјугословенским земљама, и при томе указује на: *егализам у погледу статуса језика; национализам у погледу корпуса језика и*

ипракиџицизам у погледу идентитета језика. М. Пуповац је указао и на неке негативне појаве у језичкој политици (и пракси) у Хрватској: пријава за научне пројекте обавезно се пише на енглеском језику; језичке комуникације се смањују на најмању комуникацију са језичким потребама свог времена; језичке вештине и језичко образовање не кореспондирају са оним што су стварне комуникативне потребе, а то се, истиче М. Пуповац, најбоље види у томе што се преко 70 одсто изучавања језика односи на књижевност (стање на универзитету); најзад осећа се потреба подучавања функционалног коришћења језика које је у складу захтевима за садашње време. Овим констатацијама је придодат гласан коментар да се томе не би могло ништа одузети и када би се све речено односило и на стање језичког изучавања и језичке праксе и на универзитетима у Србији.

Марија Бинђић (Београд)

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „МАХТУМКУЛИ ФРАГИ И ХУМАНЕ КУЛТУРНЕ ВРЕДНОСТИ”

У Ашгабату, престоници Туркменистана од 14. до 16. маја 2014. године одржана је међународна научна конференција „Махтумкули Фраги и људске културне вредности”, на којој је учествовало око 340 научних, стручних, културних и других радника из различитих земаља. Конференцију је под покровитељством председника Туркменистана Гурбангулија Бердимухамедова организовао *Национални институт за рукописе Академије наука Туркменистана (Turkmenistanyn Ylymlar akademiýasynyn Milli golyazmalar instituty)*.

Повод за организовање конференције био је обележавање важног јубилеја, 290. годишњице рођења Махтумкулија Фрагија (1724?–1782?) (туркменски Magtymguly Pyragy). Током прве половине ове године у Туркменистану, али и у другим земљама попут Русије, Сједињених Америчких Држава, Турске, Азербејџана, Јерменије, Грузије, обележена је годишњица рођења Махтумкулија Фрагија организовањем научних скупова, промоцијама књига превода и осталих пригодних дела.

Махтумкули се сматра националним песником свих Туркмена и представља веома важну фигуру у туркменској књижевности; он је дао велики допринос туркменској култури, посебно у стварању и развоју туркменског књижевног језика. Све до 18. века, тачније до времена Махтумкулија, чагатајски језик се користио као књижевни језик Туркмена и захваљујући сопственом прегалачком раду и залагању, Махтумкули је почео да користи свакодневни и једноставни народни говор обичних људи стварајући своју поезију у класичним формама фолклорног порекла, катренима од осам или дванаест стихова (кошук (*qoshuk*)). Махтумкули је оно што је хтео да изрази у вези са свим темама, са мистичним, лирским, друштвеним, патриотским стварао на језику који је његов народ могао да разуме. За разлику од осталих туркијских књижевности средњег века и модерног доба, туркменску књижевност ка-

раактерише то што није усвојила већину одлика персијске књижевне традиције. Слично ситуацији у Туркменистану, у 18. веку и у Европи је постојала тенденција писања на народном језику у циљу приближавања књижевних дела обичном народу.

Махтумкули је отворио нову епоху у историји туркменске књижевности и туркменског језика. Западне земље су се упознале са радом Махтумкулија у 19. веку преводом три песме Александера Хоџка на енглески језик, као и преводом тридесет песама на немачки језик мађарског научника Армина Вамберија.

Научну конференцију „Махтумкули Фраги и људске културне вредности” отворио је председник Туркменистана, Гурбангули Бердимухамедов у палати Рухијет и у свом обраћању истакао да ће свет и даље наново откривати генијалног Фрагија и да су његови стихови племенита порука тријумфа правих и духовних вредности упућених целој свету. Вредно је пажње да је председник у своме обраћању истакао у вези са прославом годишњице рођења Махтумкулија објављивање превода изабране поезије Махтумкулија на различите језике (енглески, француски, немачки, руски, турски, персијски, арапски, шпански, корејском и друге) који су нашли своје место у монографском издању објављеном у Ашгабату¹.

Скupu се након председника обратила Ивана Бокова, генерални директор Организације Уједињених нација за питања образовања, науке и културе. Након завршетка пленарних излагања, конференција је настављена следећег дана радом у секцијама. На конференцији је поред домаћих научника учествовало и 230 научника из 48 земаља: Јапана, Турске, Кине, Азербејџана, Северне Кореје, Шпаније, Ирске, Пољске, Русије, Таџикистана, Немачке, Авганистана, Египта, Узбекистана, Румуније, Белорусије, Индије, Грузије, Литваније, Украјине, Сједињених Америчких Држава, Пакистана, Чешке, Јерменије, Италије, Казахстана, Мађарске, Ирана, Малезије, Нигерије, Туниса, Киргистана, Републике Кореје, Аргентине, Сирије, Канаде, Велике Британије, Ирака, Финске, Албаније, Холандије, Аустралије, Либије, Јордана, Марока, Србије, Алжира и Француске. Међу учесницима било је научника из различитих области: лингвиста, филолога, књижевника, историчара, музиколога, етнолога, као и представника државних, политичких и јавних институција. Рад конференције одвијао се у пет паралелних секција: 1. Напредна епоха снажне државе и Махтумкули Фраги. 2. Махтумкули и његова епоха. 3. Поетски свет Махтумкулија. 4. Махтумкули и

¹ Goşgular, 290 ýyl Magtymguly, Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2014.

светска књижевност. 5. Махтумкули и туркијски језици. Радни језици конференције били су руски, енглески и туркменски језик. Учесници су у секцијама разматрали различите области у циљу истраживања туркменског рукописног наслеђа, нових публикација и материјала који расветљавају песникову биографију, савременике и следбенике. Радови учесника су обилovali разноврсношћу тема у вези са Махтумкулијевим стваралаштвом и имали су за циљ анализу свеобухватних истраживања, затим промоцију књижевног и филозофског наслеђа Махтумкулија Фрагија, као и испитивање односа међу језицима и књижевностима Истока и Запада.

Потписници ових редова, представници Српске академије наука и уметности, др Марији Ђинђић, организатор је указао велику част избравши је за председавајућу секцијом *Махтумкули и туркијски језици*, уједно јој указавши част да о раду секције извести на свечаном затварању конференције. На затварању конференције дат је критички преглед и осврт на рад секција које су имале за циљ да се из различитих углова прикажу истраживања у великом дисциплинарном распону којим се бавио Махтумкули Фраги.

Организатору конференције је пошло за руком да окупи велики број стручњака разних профила, те овако успешно организован научни скуп представља важан корак ка савладавању културоцентризма и увођењу националних култура и њихових стваралаца у заслужени круг „светске књижевности”.